

בעזרת השם יתברך

גליון # 41 - חודש שבט תשל"א

אגרון עולמי לגלות את האמת על חיוב ישוב ארץ ישראל
שהיא מצות עשה מן התורה ושקולה כנגד כל מצות התורה

בירורי הלכות מכל ספרי שאלות ותשובות

הגליונות האלו מיוסדים לשבור את כח של אלו שמוציאים דיבתם רעה על ארצינו הקדושה כמו שכתוב בספר חפץ חיים בהקדמה, וז"ל: ועוד הלא ידוע הוא שנגזר עלינו גלות מפבר מעת מעשה המרגלים, כמו שכתוב בתהלים (פרק ק"ו, כ"ו-כ"ז), "וישא ידו להם להפיל אותם וגו' בגוים ולזרותם בארצות", וכמו שפרש רשארץ ישראל שם והרמב"ן בפקשת שלח, (במדבר י"ד א') וחטא המרגלים הלא היה עון לשון הרע, וכמו דאיתא בערכין (דף ט"ו.) אם כן אנו מכרחין לתקן זה החטא קדם הגאולה. וכדאיתא בתנא דבי אליהו שהלשון הרע עולה עד כנגד כסא הכבוד, ובפרט כשהוא מדבר נגד ארץ ישראל.

על ידי שנלמוד על מצות ישוב ארץ ישראל נזכה שכל בני ישראל יעלו לארצינו הקדושה כמ"ש בעובדיה (פרק א פסוק יז) ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם. (ובספר ישעיה פרק ס פסוק כא) ועמד כלם צדיקים לעולם וירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה. ונזכה בקרוב ממש לביאת משיח צדקינו בב"א.

עוד לקטנו מדברי חז"ל בש"ס בבלי ירושלמי ומדרשים, זוהר הקדוש תיקונים וספרי הראשונים, ומספרי מוסר וספרי ח"ן מגדולי האחרונים וספרי תלמידי הבעל שם טוב זצלה"ה

עיה"ק צפת תובב"א

מצות ישיבת ארץ ישראל

על פי שאלות ותשובות באלף שנים האחרונות

מעלת הארץ וירושלים - סמיכה ותורת ארץ ישראל

שו"ת הרד"ך סימן יח

[בר חיים הכהן מאי קרפו, חי במאה השלישית לאלף הששי, נפטר בשנת ר"ק]

... גם כי אני טרוד בטרדי תהפוכות הזמן לא יתנוני השב רוחי וכשל בעוני כחי וילדי הזמן הכוני פצעוני בעץ הרדפני סבוני גם סבבוני תולדות הזמן אבירי ביש"ן אהלי כושן וארכובותי דא לדא נקשן ושמעתתא צריכה צלותא כיומא דאסתנא כדאיתא בפרק הדר מכל מקום בהיותי נדרש אל עם קורא בשמי ק"ק אבלונא ובראשם החכם הכולל גברא רבא בוצינא דנהורא אשר נודע בשערים שמו ידו בכל במקרא במשנה ובגמרא הן כי עיני לא ראתהו בידיעתו וגדולתו

שמעה אזני ותבן לה הוא החכם הכולל כמהר"ר דוד בן הגאון החסיד ריש מתיבתא וריש גלוותא כמוהר"ר יהודה ז"ל ואיהו צווח כי כרוכיא מדוע שולם רעה תחת טובה זו תורה וזו שכרה שמעשה שהיה כך היה שמתה אשה אחת בערב שבת וטלטלה ורחצוה בשבת כמנהגם בחול בלי שנוי בחמין שהוחמו מערב שבת וכראות החכם הנזכר זלזול זה בדברי חכמים עלה עשן באפו ואורייתיה הוא דקא רתח ליה לאפרושי מאיסורא וקם ודרש ברבים שדבר זה אסור לבל יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות וכ"ש שיצא הקול בעיר שהחכם הנזכר התיר דבר זה והיה תימה אפילו בפי אנשים כי לא כן הורגלו ולא היה מועיל לו התנצלותו לומר כי לא מלבו כי הקול היה הולך וגדל כנזכר בכתב החכם הנזכר ולפ"ז אני אומר שראוי היה לחכם הנזכר לעשות מה שעשה להודיע לעם כי לא מלבו שהרי החכמים הראשונים ז"ל לא היו מחזיקים דבריהם נגד העם אפילו בדבר היתר ואף אם ידוע אל החכמים כי כדין עשה כדאשכחן בפ' מקום שנהגו מעשה ביהודה והלל בניו של ר"ג שרחצו ביחד בכבול ולעזה עליהם המדינה ואמרו מימינו לא ראינו כן נשמט הלל וישב בבית החיצון ולא רצה לומר להם מותרין אתם וכן אמרינן התם יוצאין בקורדאסין בשבת ואין יוצאין בקורדאסין בשבת ביבנה ומעשה ביהודה וכו' ועוד אמרינן התם על ר"ג שישב ע"ג ספסלים של עובדי כוכבים ומזלות בשבת בעכו כדאיתא התם והיינו טעמא משום דסרכי וכן נמי בפרקא קמא דסנהדרין לא רצה ר' לתת רשות לרב להתיר בכורות לפי תרוץ השני לפי שהיה בקי במומין טפי ואתי במומין דלא ידעי אינשי ואמרו כה"ג שרא רב ואתי למישרי מום עובר ק"ו בדבר אסור שהעולם חושבים שהחכם התיר שלא כדין שיש לו להודיע בעת קיבוץ העם כמה וכמה פעמים כי לא מלבו עשו כי הדבר אסור וקם עליו אחד העם והפסיק דרושו וחרפו וגדפו על לא חמס בכפיו ותורתו סבה והרב הנזכר נדה להוא גברא דאיתפקר ביה בהסכמת כל הק"ק קהל פויזי ולא רצה לקבל עליו דין הנדוי ויש נותנים יד לפושעים ומחזיקים בידו לבל יחוש בנדוי החכם הנזכר שמעתי ותרגז בטני המו מעי לי לקול צללי שפתי כי לא יראו את דוד מלכם ואמרת מי יראה זה ולא יצא להודיע

למזלזל פשעו ולהגיד לו עונו אם הדברים כפשוטן אולי יתרצה זה אל אדוניו בראשי המעשים וישוב בתשובה ויתחרט על עונו ויבקש כפרה מאשר חטא על הנפש והיו הדברים בליבי כאש בוערת על אודות פליטת בית הנשארה שמכבודו הארץ האירה וחשתי ולא התמהמתי ולכבוד התורה חסתי ואף כי אין בביתי לא לחם ולא שמלה ולא אהיה חובש לי מהלכים בין העומדים על האמת נסמכתי ומאת ה' דרשתי ואליו דברתי ואמרתי לדוד אליך ה' נפשי אשא אלקי בכך בטחתי לעזרתי חושה ואל אבושה.

א גרסינן בפרק כירה איתמר חמין שהוחמו מערב שבת אמר רב למחר רוחץ בהם כל גופו אבר אבר ושמאל אמר לא התירו לרוחץ אלא פניו ידיו ורגליו ותניא התם כוותיה דשמואל וכן פסקו כל הפוסקים הרי בהדיא שאסור לרוחץ בחמין שהוחמו מערב שבת ואין לחלק בין חי למת דהא פשיטא דהא דקאמר לא התירו לרוחץ וכו' ה"ה להרחיץ לאחר דאסורה אלא דנקט דרך בני אדם וקאמר סתמא לא התירו ולא חלקו בין חי למת א"כ אין לחלק בתקנה כלל דבכל אדם אסרו לרוחץ ולהרחיץ בין חי בין מת ותו דהא טעמא דמילתא לא הוי אלא מפני הבלנין שהיו מחמין בשבת והיו אומרים מערב שבת הוחמו כדאמרינן בתחילה היו רוחצין בחמין שהוחמו מערב שבת התחילו הבלנין למיחם בשבת ואמרו מערב שבת הוחמו אסרו בחמין א"כ מה לי חי מה לי מת ואף על גב דסוגיית הגמרא משמע דהא גזירה משום מרחץ גזרוה וכו"כ הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מהלכות שבת וזה לשונו מפני מה גזרו להכנס במרחץ בשבת מפני הבלנין שהיו מחמין בשבת וכו' עד וגזרו שלא ישטף כלל בחמין ואפילו בחמין שהוחמו מערב שבת אבל פניו ידיו ורגליו מודה במד"א בחמי האור גזירה משום מרחץ עד כאן לשונו ויאמר האומר כי מת דלא שייכא האי גזירה כולי האי מותר לרוחצו בחמין שהוחמו מערב שבת לא היא דאין לחלק בתקנה באיסורי שבת דהא בפרק שואל משמע דהא דתניא לא יקרא לאור הנר אפילו גבוה ב' קומות אפילו גבוה שתי מרדעות ואפילו יוד בתים זה ע"ג זה והיינו משום שלא לחלק בתקנה

ואפילו למ"ד התם דיש לחלק הנ"מ היכא דלא שייך למגזר כלל כי התם אבל היכא דשייך למיגזר אלא דלא שייך למגזר כולי האי מודה הוא דאין לחלק בתקנה.

וכן מצאנו גבי קרקע רצוף באבנים דאף על גב דלא שייך למיגזר ביה משו' משה גומות אסרו בפרק שואל לסוכו ולהדיחו דקרקע בקרקע מחלף אעל פי שזה רצוף וזה אינו רצוף ואף על גב דאיסור הרחיצה וסיכה באינו רצוף נמי אינו אלא גזירת חכמים דלא מבעיא למאן דפסק כר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה אלא אפילו למאן דפסק דחייב הא ק"ל כר"ש דדבר שאינו מתכוין מותר אי לא פסיק רישיה ולדעת הערוך ז"ל אפילו אי פסיק רישיה אלא דלא ניחא ליה א"כ אפילו היכא דאינו רצוף נמי גזירת חכמים היא שלא ישה גומות וברצוף לא שייכא הך גזירה כלל ואפילו הכי גזרינן רצוף אטו אינו רצוף דקרקע בקרקע מיחלף וא"כ גבי מת נמי אף אי לא הוה שייכא גזירת מרחץ כלל דאדם באדם מיחלף כ"ש דשייכא ביה דפשיטא דאין לחלק דכולא חדא גזירה הוא דאם דעת החכמים לחלק הוה להו לחלק בהדיא בין חי למת דאין לדמותו לההיא דאמרין דאין סכין ומדיחין בבית המרחץ דהוצרכו לפרש אפילו ברצוף ואם לא היו מפרשים הוה סלקא דעתך דסכין ומדיחין כדהוה סליק אדעתייהו דתלמודי על פי מהדורת קושטא /דתלמידי/ ר' מאיר ברצוף אבנים לא שייך גזירה משום גומות כלל וכדפרישת על פי מהדורת קושטא /וכדפרישית/ ומש"ה הוצרכו לפרש דאף על גב דלא שייכי גזרו קרקע אטו קרקע אבל הכא גבי נידון דידן דטעמא דאסור שייכא במת כמו בחי אף על גב דלא שייכא בזה כולי האי אם איתא דיש חילוק בין חי למת הו"ל לפרושי בהדיא ולחלק הואיל וטעמא דאיסורא שייכא נמי במת אלא ודאי הואיל ולא פלוג אלא אמרו סתם לא ירחוץ וכו' אלמא דלא פלגינן בין חי למת ודלא שייכא ביה גזירה כולי האי ותדע שכן הוא דהא גבי מילה תנן בפרק ר' אליעזר דמילה מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה והאי לפני המילה בחמין שהוחמו

בערב שבת כדמשמע מדברי הרמב"ם בפ"ב דהלכות מילה וכן השיב בהדיא לאנשי לונל.

ב וכן כתב הר"ן בפרק ר' אליעזר דמילה על דברי הרי"ף ז"ל ואתא מתניתן לאשמועין דאף על גב דרבנן סברי דמכשירי מילה אינם דוחין אפילו שבות דבריהם דערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת כדאיתא בפסחים פרק האשה אפילו הכי רחיצה דמקמי מילה דמכשירין נינהו דוחה איסור רחיצת חמין בחמין שהוחמו מערב שבת ואף על גב דרחיצה דמקמי מילה מנהג בעלמא הוא והיינו טעמא כדכתב הר"ן דכיון דרחיצת חמין שהוחמו מערב שבת לא עקרוה אלא מפני הבלנים שהיו אומרים מערב שבת הוחמו במקום מילה התיירו דלא שייכא בה גזירה במילה כולי האי עכ"ל הרי דגבי מילה שרצו להתיר הך גזירה פירשו בהדיא ואף על גב דלא שייכי ביה גזירת האסור כולי האי ואין ללמוד ממנה כאשר אפרש בעזרת השם ותו דאפילו גבי קטן דלא שייכי ביה גזירת איסור רחיצה כולי האי לא התיירו להרחיצו אליבא דהרמב"ם זכרו לברכה אלא ביום המילה לפני המילה ולאחר המילה וביום ג' כדכתב בפ"ב מהלכות מילה וזה לשונו שדרכם להרחיץ את הקטן מרתיצין על פי מהדורת קושטא /מרחיצין/ בשבת ביום המילה בין לפני המילה בין לאחר המילה או בג' שחל להיות בשבת וכ"כ נמי בפ"ב דהלכות שבת מכל מקום שלא בזמנם אלו על פי מהדורת קושטא /בזמנים אלה/ ואפילו ביום ב' לא ואף על גב דחמין יפים הם לו והיינו טעמא דביום המילה לפני המילה הוא הכשר המילה ולאחר המילה וביום ג' מפני הסכנה אבל שלא בזמנים אלו לא ואף על גב דחמין יפים הם לו.

ואין לומר דבשביל חמין שהוחמו בשבת קאמר וה"ק בימים אלו מרחיצין אותו בין בחמין שהוחמו מערב שבת בין בחמין שהוחמו בשבת אבל בשאר ימים הואיל ויפים הם לו בחמין שהוחמו מערב שבת אין בחמין שהוחמו בשבת לא הא ליתא דא"ה ה"ל לפרושי דלפני המילה דוקא בחמין שהוחמו מערב שבת קאמר ואפילו הכי לא

קאמר אלא ביום המילה ואי סלקא דעתיך דאפילו בימים אחרים מותר הו"ל להרמב"ם לאשמועין דאפילו בשאר ימים דליכא הכשר מצוה מותר הואיל ויפים הם לו שלא נטעה דבשלמא במאי דאמרינן דולפני המילה דוקא בחמין שהוחמו מערב שבת קאמר מפורש בדבריו כמו שהשיב הוא עצמו לחכמי לוניל אלא הכא אי סלקא דעתיך בימים אחרים קאמר הו"ל לפרש הרי דאפילו גבי מילה שהמים החמין יפים הם לו בכל זמן לא התירו אפילו בחמין שהוחמו מערב שבת אלא ביום המילה ולפני המילה וכו' אבל בזמנים אחרים לא ואפילו ביום ב' ואף על גב דלא שייכי ביה איסור גזירת חמין כולי האי ואף על גב דיפים הם לו וא"כ האיך יעלה בדעתינו להתיר גבי מת.

ולפ"ז מה שכתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות יום הכיפורים דתינוקות מותרים ברחיצה אפשר לאו בחמין קאמר שלשם לא בא ללמדינו אלא דמשום ענוי לא גזרו בה ואף אי בחמין קאמר נראה דדוקא ביום הכיפורים התירו ולא בשבת דלא גזרו על רחיצת חמין אלא בשבת בלבד משום דאיסור סקילה הוא וכן כתב הרמב"ם בהדיא בפרק א' דהלכות יום טוב וזה לשונו וחמין שהוחמו מערב יום טוב רוחץ בהם כל גופו ביום טוב שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד עד כאן לשונו וכמו שאני עתיד לפרש בעזרת השם ואל יקשה לך ומה שכתב הרמב"ם בפ"ו דהלכות שבת וז"ל דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לעובד כוכבים ומזלות לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה כיצד אומר ישראל לעובד כוכבים ומזלות בשבת לעלות באילן או לשוט על פני המים כדי להביא לו שופר או סכין למילה או מביא לו מחצר לחצר שאין עירוב בניהם מים חמין להרחיץ בהם הקטן ומצטער וכן כל כיוצא בזה עכ"ל ויאמר האומר דהואיל וכתב קטן סתם כל קטן במשמע ואפילו היכא שנתרפא כבר מהמילה הא ליתא דהא הוא ז"ל בקטן שהתיר להרחיצו קאמר דאומר לעובד כוכבים ומזלות ומביא המים וסמך על מה שכתב בפ"ב מהלכות מילה כמו שהזכרתי למעלה כמו שסמך נמי

בחמין וכתב חמין סתם ואף על גב דבחמין שהוחמו בשבת לא התיר להרחיץ אלא מפני הסכנה ודלא כבמכל מקום שכתב וז"ל והנ"ל מדברי רבינו שהוא מפרש דפרק הדר שלא ביום המילה אלא קודם לה או אחריה הרבה ואעפ"כ התירו משום התינוק שהחמין יפים לו עכ"ל.

ודרך אגב אומר דלא יקשה קושית הראב"ד ז"ל על הרב ז"ל דמה שהתירו במצטער שבות ע"י ישראל היינו היכא דבשעת עקירת הגזירה מקבל המצטער הנאה כהיא דגונח וכן נמי ההיא דמחזירין את השבר וכן נמי ההיא דצינור שהעלו קשקשים דבשעת עקירת הגזירה מבטל הפסדו אבל הכא דהבאת המים הכשר הדבר הוא דבשעה שמביא המים דרך החצר שמבטל האיסור אין הקטן ומצטער מקבלים הנאה ומש"ה אין להתיר אלא ע"י עובד כוכבים ומזלות והנה בגוף הדבר דהיינו הרחיצה התירו לעשותו ע"י ישראל בין בקטן בין במצטער דמדקאמר או מביא לו חמין אלמא לישראל קאמר ואפשר דראייתו מפרק הדר מההיא ינוקא שלא התירו להביא המים דרך חצר שלא עירב אלא ע"י עובד כוכבים ומזלות ואלו להרחיצו מרחיצין אותו ע"י ישראל והיינו טעמא כדפירשתי וכדקאמרינן בעלמא דהיכא אמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה היכא דעבידנא דקא מעקר לאו מוקים עשה כדאיתא בפרק ר' אליעזר דמילה ובכמה מקומות אחרות בתלמוד ועל הדרך שאמר בהזאה שהעמידו דבריהם במקום כרת וכתב הרמב"ם ז"ל כיצד טמא שחל ז' שלו בשבת אין מזין עליו אלא למחר ואפילו חל ז' בי"ג לניסן והוא שבת ידחה ליום י"ד ומזין עליו ואין שוחטין עליו אלא ידחה לפסח שני ופירש הטעם מפני שביום שהוא אסור בהזאה משום שבות אינו זמן הקרבן שחייבים עליו כרת אעל פי שהדבר גורם לעתיד לבוא לעמוד במקום כרת.

והשתא אמינא דלא מבעיא להרמב"ם דסבר דאפילו ביום שני של מילה אין מרחיצין את הקטן ואפילו בחמין שהוחמו מע"ש ואף על גב דביום שני נמי יפים הם לו לצער המילה אפילו הכי הואיל ואינו צריך

בהם כ"כ כלאחר המילה וביום ג' שהוא מסוכן גם אינו הכשר מצוה אין מרחיצין אותו ואף על גב דלא שייכי ביה גזירת איסור רחיצת חמין כולי האי דבמת נמי יש לאסור להרחיצו בחמין ואף על גב דלא שייכי ביה גזירת איסור רחיצה כולי האי אלא אפילו למאן דסבר דעד יום ג' קאמר תנא דמתניתן דמרחיצין אותו אפילו בחמין שהוחמו בשבת וכדכתב הר"ן היינו טעמיה כדכתב הוא ז"ל דסכנת יום ב' גדולה מסכנת יום ג' ואפילו לפי מה שפירש בעל מגיד משנה דברי הרב ז"ל שלא ביום המילה אלא קודם לה או לאחריה הרבה היינו טעמא משום צער התינוק שהחמין יפים הם לו כדפירש הוא ז"ל בהדיא והמרדכי ז"ל נמי כתב בשם ר' יהודה בפ"ב דביצה וז"ל ורבינו יהודה כתב דמותר לרחוץ תינוק קטן שהתינוקת מותרין ברחיצה וסיכה ביה"כ דכל מידי דאית ביה רביתא לתינוק לא גזרו ביה רבנן וכן כתב ראבי"ה בהדיא כדאיתא בהגהות מיימונית בהלכות יה"כ ומהאי טעמא התירו לומר לעובד כוכבים ומזלות לרחוץ התינוק אפילו בחמין שהוחמו ביה"כ והוסיף לומר עוד שסתם תנוקות חולין הם אצל חמין והוו כמו חולה שאין בו סכנה דאומר לעובד כוכבים ומזלות ועושה אבל גבי מת דליכא למימר הכי נראה דהוה בכלל האסור ואף על גב דלא שייכא אסור גזירת חמין כולי האי ואין לומר דכי היכא דגבי מילה דמותר להרחיץ את הקטן לפני המילה במקום דמכשירי מילה נינהו ה"נ אית לן למימר דרחיצת המת בחמין מותר דמכשירי קבורה נינהו לא היא דדוקא היכא דעקר המצוה נוהגת בשבת אית לן למימר דמכשירי ידחו שבת כי האי דרחיצת תינוק וטעמא כדכתב הר"ן וכבר הבאתיו לעיל אבל היכא דעיקר המצוה אינה נוהגת בשבת כי האי דקבורה אין מכשירי דוחין שבת ואפילו היכא דעיקר המצוה דוחה שבת מפלגינן בגמרא אליבא דר' אליעזר דסבר דמכשירי מילה דוחה את השבת ואמרינן דלאו לכל מצוה קאמר ר' אליעזר דמכשירי מצוה דוחה את השבת וכ"ש להרמב"ם ז"ל דסבר דאף על גב דמילה שבות דשבות דוחה את השבת בשאר מצות לא דשאני מילה דנתנה שבת לדחות מפניה וכן לפי קושית התוספות בפרק ר' אליעזר דמילה עלה דהיא דקאמר דלאו לכל מצוה קאמר ר' אליעזר וכו' דאין ללמוד

מכשירי קבורה ממכשירי מילה א"כ עלה בידינו דרחיצת המת בחמין בשבת אסור.

ג ולרוחא דמלתא אומר דנראים הדברים קצת קל וחומר ומה גבי חי דמקלין אפילו בכלב חי לחתוך לפניו כדרכו בחול ואף על גב דנבילה אסור לטלטלה אפילו הכי אסרינן ליה לאדם לרחוץ בחמין אף על גב דתענוג הוא לו ולפי מה דפרישית דברי הרמב"ם ז"ל אפילו גבי קטן דלא שייכי ביה גזירת איסור רחיצת חמין כולי האי אסרינן ליה לרוחצו חוץ מיום המילה ומיום ג' גבי מת דאפילו המלך דוד מת מוטל בחמה ויש לחוש שמא יסריח אסור לטלטלו בלא ככר או תינוק כדאמרינן בפרק במה מדליקין אשר נזכיריהו לפנינו בעזרת /ד' / אינו דין שהרחיצה בחמין תהיה אסורה בו בשבת ואף על גב דלא שייכא ביה טעם איסור רחיצת חמין כולי האי ואף אם היה עושה לו איזה תועלת וכ"ש שהחמין אינו מעלה ואינו מוריד ואדרבא סברא היא דגורע וכדבעינן למימר קמן ומיהו לפי מה שאפרש לקמן נראה דלאו ק"ו הוא ולקמן יתבאר בעזרת השם ואל יטעה הטועה להקשות על דברי ולומר דא"ה מאי איצטריך ליה לר' לאשמועינן בפרק שואל במתניתן אשר אביאנו עוד לקמן בעזרת /ד' / ולומר סכין ומדיחין את המת דאי הדחה בחמין במת בשבת אסור א"כ האי מדיחין דקאמר בצונן קאמר ופשיטא דהדחה בצונן מותר דאין נראה כלל לחלק ולומר דמשום ר' מאיר נקט לה דס"ל בפרק כירה דבצונן אסור להשתטף כל גופו דאנא אמינא דאף על גב דאסור לטלטלו מותר לסוכו ולהדיחו ודלא כדעת המקשה דמייתי התם בגמרא דהוה ס"ד דדבר האסור לטלטל אסור לסוך ולהדיח א"כ מכל הא דלעיל עלה בידינו דאסור להרחיץ את המת בחמין בשבת ואפילו אם הוחמו מע"ש.

ועתה אומר דלא מבעיא היכא דלית לן למיחש לחשש סרחון כלל אלא אפילו היכא שיש לחוש לחשש סרחון כי הכא בנידון דידן אסור להרחיצו בחמין דאין לומר נרחיצנו בחמין ונעשה כל צרכיו ונשימיהו בארון שאם יסריח להיותו מוכן לקבורה ונקברנו תכף או כדי שלא

יצטרכו להרחיצו במוצאי שבת שאז יהיה מסריח ביותר ויתבזה וגדול כבוד הבריאות על פי מהדורת קושטא /הבריות/ וכדבעינן למימר קמן ויאמר האומר דעדיף הוא זה ממצטער שהתיר הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות שבת להרחיץ בחמין כמו שהבאתי כבר דבריו ופשיטא דלאו בחולה קאמר שהרי אפילו מלאכה דאורייתא מותר לעשות לחולה ע"י עובד כוכבים ומזלות ואפילו אין בו סכנה כדאמרינן בסוף פרק מפנין ומייתי לה נמי בפ"ב די"ט כל צורכי חולה עושין ע"י עובד כוכבים ומזלות בשבת דאמר רב המנונא דבר שאין בו סכנה אומר לעובד כוכבים ומזלות ועושה וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב דהלכות שבת כיצד אומר לעובד כוכבים ומזלות לעשות והוא עושה לבשל ולאפות ולהביא לו תרופה מרשות לרשות וכיוצא באלו ואלו במצטער כתב הרב דדווקא שבות עושין ע"י עובדי כוכבים ומזלות אלא היינו טעמא דהתם בפ"ו לאו חולה הוא ולא מצטער הוא.

ואל יקשה לך ממה שכתב הרב בפכ"ו דהלכות שבת וז"ל וכן מותר לחזק וכו' עד שכל אלה לכיוצא בהן אין עושין בסמני' כדי לחוש לשחיקה ויש לו צער מהן עכ"ל הרי שכתב שיש לו צער מהן ואפילו הכי נתן טעם לדבריו לפי שאין עושין אותן בסמנים ואין לחוש לשחיקה הא אם יש לנו לחוש הוה גזרינן ומאי שנא מהאי דרחיצה דמצטער עד לא גזרינן דהתם עיקר הגזירה היתה בבריא המצטער שאסור לנו להתרפות משום שחיקת סמנים אבל הכא עיקר הגזירה בבריא ובמצטער לא גזרו רבנן ולפי מה שאבאר לפניו בעזרת השם יתיישב בדרך אחרת ויאמר האומר דעדיף הוא נידון דידן ממצטער שהתירו לרחוץ דאין לחלק לומר דשני מת מחי דאף על גב דלגבי חי הקלו אפילו במצטער לגבי מת לא הקלו אפילו בכי האי גוונא והיינו טעמא דבחי הקלו במלתא דתענוג היא כדי להבריא לעצמו לקיים המצות משא"כ במת וכדאמר בפרק שואל תניא רשב"ג אומר תנוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת כיון שמת אדם בטל מן המצות וכן בפרק במה מדליקין

החמירו יותר במת מבכלב חי כאשר נזכיר בעזרת השם דהא בפ"ב דביצה משמע שיותר יש להקל במת מבחי דאמרינן התם אממר שרא למכחל בי"ט שני של ר"ה א"ל רב אשי לאממר והאמר רבא מת בי"ט יתעסקו בו ישראל ואפילו בשני י"ט של ר"ה משא"כ בביצה אלמא דטפי יש להקל במת משום כבודו אפילו באיסור דאורייתא כגון לחצוב לו קברו ושאר מילי ואף על גב דלא אישתהי שאין לחוש שמא יסריח כדאיתא בפ"ק די"ט ואפילו לרש"י שכתב במסכת משקין כמו שכתב הר"ן משמו דלחצוב לו קבר דטרחתו מרובה אסור מכל מקום למיגז ליה גלימא ואסא שרי ואף על גב דאיסור דאורייתא הוא מבכחול העין דאף על גב דשבות הוא ואין לומר דשני כחול העין דאף על גב דשבות הוא מחמירין ביה טפי משאר רפואות דהא בשאר חולאים במילי דשבות עבדינן להו ע"י ישראל כדכתב הרמב"ם בפ"ב דהלכות שבת וז"ל חולה שאין בו סכנה וכו' עד ואם היו צרכין שאין בהן מלאכה עושין אותן אפי' ישראל עכ"ל ואי בכחול העין דווקא ע"י עובד כוכבים ומזלות הוא דשרי כדאיתא בפ"ב די"ט והביאו הרב בפ"ב דהלכות שבת דנלענ"ד דדעת הרב דטעמא דמחמירו בכחול העין טפי משאר רפואות מפני שדומה לכותב שהיא מלאכה דאורייתא ורבי אליעזר מחייבו חטאת כדאיתא התם בפרק המצניע אבל בשאר רפואות דלא אסרינן להו מפני שדומה למלאכה אלא מטעמא אחרינא אין להחמיר כ"כ דנראה דהרב ז"ל אינו סובר כהרמב"ן ז"ל וכהר"ן דסברי דאחד כחול העין ואחד שאר רפואות אם אין בהן סכנת אבר עבדינן ע"י עובדי כוכבים ומזלות אפילו במילי דשבות והביאו ראייה מהא דכחול העין ואם יש בהם סכנת אבר עבדינן ע"י עובדי כוכבים ומזלות ובמילי דשבות עבדינן ע"י ישראל דהא הוא ז"ל בחדא מחתא מחתינהו שכתב וז"ל חולה שאין סכנה וכו' וכן כוחל עיניו מן העובד כוכבים ומזלות אפילו בשבת אעל פי שאין בו שם סכנה ואם היו צרכין שאין בהם מלאכה עושין אותן אפילו ע"י ישראל עכ"ל הרי דמה דאמרינן בכחול העין ע"י עובדי כוכבים ומזלות אמרינן בשאר רפואות של שאר חולאים אפילו ע"י ישראל ולא חלק חילוק אחר בין היכא שיש בו סכנת אבר להיכא דאין בו סכנת אבר אלא נראה דסברת הרב

כדפרישית דהיינו טעמא דכחול העין דומה למלאכה משא"כ שאר רפואות דשאר חולאים דהזכיר הרב ותדקדק בדברי הרב שאחרי שכתב דין כחול העין כתב ואם היו צרכים שאין בהם מלאכה משמע קצת דעד השתא הוה קאי בצרכים שיש בהם מלאכה דאורייתא ותימא והא כחול העין אינה מלאכה אלא ודאי כדפרישית וקאמר הרב ואם היו צרכים שאין בהם מלאכה פי' דכל שיש בו מלאכה או שטעם איסורו מפני שדומה למלאכה יש בו מלאכה קרינן ביה וא"כ כחול שטעם אסורו מפני שהוא ככותב יש בו מלאכה קרינן ביה.

ותדע לך שיש לחלק בין שבות לשבות דהא בפרק כירה גבי ההיא פלוגתא דר' יהודא בן לקיש ורבנן דקאמר ר' יהודא בן לקיש שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה אמרינן דהיינו טעמא דר' יהודה מתיר שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לידי כיבוי דאורייתא ופירש הר"ן ז"ל בפירושו על הרי"ף ז"ל לאו דווקא דאורייתא דהא קיי"ל כר' שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה והכא אינו צריך לכיבוי אלא בשביל המת אלא דמכל מקום עיקר דאורייתא כגון מכבה עצים לעשות פחמים שהוא כיבוי הצריך לגופו וכן נמי כתב בפרק ח' שרצים עלה דההיא דכתובות פרק אעל פי דצנור שהעלה קשקשים וכו' והביא הרי"ף ז"ל שם בהלכותיו וז"ל וא"ת א"כ למה אסרו לכבות דליקה בשבת והא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא ולא מתסרא אלא מדרבנן וי"ל דשאני כיבוי דאם היה צריך לגופו היה אסור מן התורה ואין הכל בקיאינן לחלק בין מלאכה הצריכה לגופה לשאינה צריכה ה"נ אית לן למימר הואיל וכחול העין דומה לכתובה וכבר כתבתי למעלה שלר' אלעזר הוא חייב משום כותב ואין הכל בקיאינן באיזו כתיבה חייב ובאיזו כתיבה פטור מחמירין שלא לעשות אלא ע"י עובדי כוכבים ומזלות וכן נמי חלק בפרק המצניע עלה דההיא עובדא דבדוקרת דאמרינן גדול כבוד הבריות ופירש דדווקא דבר שעקרו מדברי סופרים דוחה כגון כרמלית אבל דבר שעיקרו מד"ת כגון ר"ה אף על גב דהיכא דאינו צריך לגוף המלאכה פטור עליה כר' שמעון ואינו אסור אלא מדרבנן אין כבוד הבריות דוחה

אותה הואיל ואיכא דררא דאורייתא וכן נמי חלק התם דמאי דאמרינן אימור דפטור ר' שמעון מחטאת איסורא מיהא איכא ז"ל ודאמרינן אימא קשיא כיון דבר"ה לא מתסר אלא מדרבנן בכרמלית אית לן למישרי לגמרי וי"ל דכי אמרינן הכי הנ"מ בדבר שאין בו סרך מלאכה אבל מידי דדמי למלאכה דאורייתא לא ה"נ בנידון דידן אית לן למימר דאף על גב דבמילי דרבנן גבי חולה אפילו שרי הנ"מ היכא דלא דמו למלאכה דאורייתא אבל היכא שאיסורו דומה למלאכה דאורייתא לא התירו אלא ע"י עובדי כוכבים ומזלות.

ד וכן נראה נמי ממה שמצאתי כתוב במרדכי על דברי הר"י ז"ל עלה דההיא פירושא שפירש ההיא דפרק הדר ולא שני לן בין שבות דאית ביה מעשה וכו' ז"ל פירש הרי"ף כגון הכא דלא אמרינן ליה זיל אחים אלא טלטול בעלמא דרך גגות חצירות קרפיפות שלא ערבו אבל הזאה אית ליה שבות תיקוני גברא כדאמרינן אין מטבילין את הכלים עכ"ל ופשיטא דאיסורא דרבנן הוא אלא היינו טעמא שיש להחמיר בו מפני שדומה למלאכה דאורייתא משא"כ בטלטול דרך גגות חצירות קרפיפות וא"כ עלה בידינו שיש לחלק בין איסורא דרבנן לאיסורא דרבנן ולהרמב"ם ז"ל הטעם שהחמירו על כחול העין טפי משאר רפואות שבשאר חולאים הוי מפני שדומה למלאכה דאורייתא. ומעתה אומר דמהאי טעמא דמחמירין בכחול העין טפי משאר רפואות הוה להחמיר טפי במת דבמת מלאכה האסורה מדאורייתא עושין לו דהיינו חציבת הקבר וכיוצא בו ואפילו הכי משמע בפ"ב די"ט דיותר יש להקל במת מכחול העין כדכתב כ"ש שיש לנו להקל בו ממצטער ואם במצטער התירו לו גזירת חמין וכדכתיבנא ק"ו במת דאית לן למיחש שמא יסריח וכהנהו חששי דכתי' דלא מבעיא להרמב"ן ולהר"ן דסברי דבכל חולין אי לית ביה אפילו סכנת אבר אין עושין אפילו שבות דרבנן אלא ע"י עובדי כוכבים ומזלות ואפילו היכא שהמעשה ההוא הוא גוף הדבר ולא הכשרו דהא ראי' מכחול העין שאין עושין אותו אלא ע"י עובדי כוכבים ומזלות וא"כ יראה דבמצטער נמי אסור להרחיצו בחמין ע"י ישראל אלא אפילו להרמב"ם נמי דסבר

דמצטער מרחיצין אותו ע"י ישראל וכדפרישית אין להביא ראיה להתיר להרחיץ המת דאי משום הא אפשר לחלק ולומר דשאני כחול העין הואיל ואבר אחד הוא ומש"ה מחמירין ביה טפי ממת אבל מצטער דבכל הגוף יש להקל בו טפי מבמת הואיל ובכל הגוף הוא והיינו טעמא כדפירשתי דבחי הקלו ואין להביא ראיה להקל גבי מת.

ואף לפי שמצאתי כתוב במרדכי שמפרש דברי הרמב"ם ז"ל דמקצת חולים דקאמר היינו מכה וכדאמרינן אין מונעין חמין ושמן ע"ג מכה בשבת ויאמר האומר דהא הכא דמקצת הגוף הוא ואפילו הכי התירו וא"כ במת נמי יש לנו להתיר להרחיצו כדרכו בחמין לא היא דהתם דוקא ע"י שינוי התירו דהא קי"ל כשמואל דאמר נותן חוץ למכה והדם שותת ויורד למכה דהא תניא כותיה כדאיתא בפרק ר' אליעזר דמילה ואף על גב דלמאי דפירשתי ואפשר דלדעת הרמב"ם ז"ל דבחולי מאבר אחד נמי במילי דשבות עושין ע"י ישראל ויאמר האומר דאף לדחוייא דדחינא לעיל ואמינא דשני כחול העין דמאבר א' הוא מש"ה משמע בפ"ב דביצה דיש להחמיר בו טפי מבמת.

ויש להביא ראיה בנידון דידן ולומר דמרחיצין אותו ע"י ישראל דהא הכא באבר אחד הוא דמתיר הרב לעשותו ע"י ישראל אפילו הכי אין להביא ראיה כאשר אפשר ולפי מאי דפרישית בחולי שבכל הגוף אפילו אם רפואותו דומה למלאכה דאורייתא עושין אותה ע"י ישראל ונראה שהרב ז"ל השמיענו דין זה בפרק כ"א דהלכות שבת שהביא ההיא דפרק אעל פי דתני רבי מרינוס גונח יונק בשבת שכתב וז"ל ואם היה גונח מותר לו לינק בפיו מפני שהוא מפרק כלאחר יד ומשום צערא לא גזרו רבנן ואעל פי שאין שם סכנה הרי דבחולי המצטער כל הגוף כי האי דגונח אף על גב דדמיא למלאכה דאורייתא דהא חולב מפרק הוא אפילו הכי מותר ליה לינק ואפשר שמזה למד הרמב"ם שכתב במצטער שמרחיץ אותו ישראל דהא בגמרא נתן טעם ואמר ובמקום צערא לא גזרו רבנן ולא אמרו ובמקום חולי וכן כתב גם הרב

ובמקום צערו וכו' נראה קצת דאפילו במצטער אין לגזור ויש להאריך ונלאתי והאי דכתיבנא דרך אגב כתיבנא דאפשר הוא.

ואחזור בנידון דידן לומר דאין להביא ראיה מחי לגבי מת להקל בנידון דידן וכדפרישית ויש להביא ראיה על זה דהא לקמן אוכיח דבהני חששי דכתיבנא בנידון דידן ליכא למיחש וכן אפילו יסריח ויתבזה בין החיים ליכא למיחש לדחות איסור דרבנן לדעת הרמב"ם כאשר אפרש בעזרת השם ומיהו בפרק שואל משמע לפי הנראה מרש"י עקר דיש להביא ראיה מחי לגבי מת לקולא דתנן עובד כוכבים ומזלות שהביא חלילין וכו' ואמרינן בגמרא מאי ממקום קרוב וכו' ע"ש אבל הרי"ף והרמב"ם בפ"ו דהלכות שבת לא פירש כמותו וכן נראה נמי לדעת הרמב"ן ז"ל והר"ן ז"ל דיש להביא ראיה מחי לגבי מת להקל לדידהו יש להביא ראיה מההיא דפ"ב די"ט שהזכרתי לעיל דמשמע דטפי אית לן להקל במת מכחול העין ולדעתם אין לחלק החלוק אשר חלקתי ודעת הרמב"ם ז"ל בין היכא דדמיא למלאכה דאורייתא לאין דומה ובין אבר א' לכל הגוף וכדפרישית בדברי הרמב"ם דהא הם ז"ל מביאים מכחול העין לשאר חולאים בין באבר אחד בין בכל הגוף דאי לית ביה סכנה אפילו באבר אחד ע"י עובד כוכבים ומזלות על פי מהדורת קושטא /גוי/ אין, ע"י ישראל לא ואפילו בשבות דרבנן ואפילו לפירש"י ז"ל אין להביא ראיה בנידון דידן ממצטער ולהרחיץ המת לפי מאי דפרישית שיש לחלק בין היכא שהדבר הוא גוף הדבר לבין היכא שהדבר הוא הכשר הדבר דבמצטער הרחיצה הוא גוף הדבר ובשביל זה התירוהו ע"י ישראל כדפרישית אבל גבי מת הרחיצה לא הויא אלא הכשר הדבר דהיינו הכשר הקבורה ותו דהא בפ"ק דר"ה משמע שאסור לקבור את המת אפילו ע"י עממין דאמרינן התם איכא בנייהו י"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה מ"ד משום ירקיא מעברי' ומ"ד משום מתיא אפשר בעממין פירש אבל בשבת וי"ה לא וכן משמע נמי בפ"ק די"ט ומייתי לה נמי בפ"ב ובפרק תולין דאמרינן התם אמר רבא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין אלמא בשבת לא אפס אי משום הא די"ט יש

לדחות כדדחי הרא"ש ז"ל דה"ה בשבת אלא משום דוקא בי"ט שני
יתעסקו בו ישראל נקט נמי בי"ט ראשון כדאיתא במרדכי פרק כירה
והשתא אמינא דהואיל וחזינא דבשבת אסור לרחוץ את המת אפילו
היכא שיש לחוש שמא יסריח ואפילו ע"י עממין כדהוכחנו /כדהוכחנו/
מפ"ק דר"ה לא מבעיא לבה"ג והנגררים אחריו דסברי דמאי דאמרינן
בפרק הדר ולא שני לן בית שבות דאית ביה מעשה לשבות דאין בו
מעשה דכל שבות הנעשה ע"י ישראל שבות דאית ביה מעש' קרינן
ביה אבל אמיר' לעובד כוכבים ומזלות אפי' במלאכ' דאורייתא שבות
דלית ביה מעשה קרינן ביה כיון שישראל אינו עושה מעשה כלל וא"כ
חמור הוא איסור דרבנן ע"י ישראל ממלאכה גמורה על ידי עכו"מז
ואם אסרו לקבור את המת בשבת אפילו ע"י עובדי כוכבים ומזלות
ואפילו היכא שיש לחוש שלא יסריח ק"ו להרחיצו בחמין ע"י ישראל
אלא אפילו להרי"ף ז"ל והנגררים אחריו שלא פירש כן ההיא דפרק
הדר כדכתב הרי"ף ז"ל בפרק ר' אליעזר דמילה היינו טעמא שלא
להטעות הספרים כמו שתמצא מבואר שם אבל אפשר דאינהו נמי
מודים לסברא זו דחמיר שבות דרבנן ע"י ישראל ממלאכה גמורה ע"י
עובדי כוכבים ומזלות דאף על גב דלהרי"ף ז"ל גרסינן התם בפרק
הדר דלא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה וכו' דהא לא אמר לעובד
כוכבים ומזלות זיל אחים וכו' אלמא דאי אמר זיל אחים דאיסור מכל
מקום נהי דאפילו רבא הוה סבר התם גבי קטן דאי אמר לעובד
כוכבים ומזלות זיל אחים דאסור הואיל והוה מלאכה דאורייתא אבל
אפשר דמודה בסברא זו דקיל אמירה לעובד כוכבים ומזלות אפילו
במלאכה דאורייתא משבות ע"י ישראל עצמו וה"ק ליה לאביי דאי
עובדא דא הוה אסור דאורייתא מודינא לך שלא היה דוחה שבת אעל
פי שהראיה אשר הבאת היא בהזאה דאינה דוחה שבת חמורה הואיל
והיא ע"י ישראל מכל מקום אי הוה האי נמי מלאכה דאורייתא לא
היתה דוחה שבת אבל הואיל והוה שבות למה לא תדחה שבת.

ונראה שזו היא סברת הר"ן ז"ל שכתב בפרק ח' שרצים עלה דההיא
דעין שמרד' דבפרק אין מעמידין שהביאה שם הרי"ף ז"ל וז"ל וכיון

שאנו מתירין שבות על ידי ישראל כ"ש אמירה גמורה לעכו"מז למלאכה גמורה שיותר חמור הוא שבות ע"י ישראל ממלאכה גמורה ע"י עובדי כוכבים ומזלות וכמו שיתבאר בס"ד עכ"ל הרי שכתב דחמור שבות ע"י ישראל וכו' עד וכמו שיתבאר והנה בשלמא לבה"ג והנגררי' מתבאר היטב אלא להריף ז"ל והנגררים אחריו איך יתבאר אלא ודאי כדפרישית דבהאי סברא לא פליגי והנה שגם סברת הרמב"ן כן היא כדכתב הוא זכרו לברכה ואל יקשה לך לפ"ז דא"ה למה לא התיר הרב ע"י עכו"מז על פי מהדורת קושטא /גוי/ במצטער כי אף בשבות דשבות כגון להביא חמין דרך חצר שלא עורב ולמה לא התיר אפילו דרך ר"ה הואיל ואנו מתירין בו שבות דרבנן אפילו ע"י ישראל דהיינו להרחיצו בחמין וא"כ ק"ו הוא להתיר על ידי עכו"מז אפילו במלאכה דאורייתא וכדפרישית דכי מתירין איסורא במצטער ע"י ישראל דוקא היכא דבעידנא דקא מתעקר אסורא דרבנן עושה גוף הדבר שממנו הוא מקבל ההנאה מצערו כמרחיץ המצטער בחמין אבל להביא המים הויא הכשר הדבר שהיא מביא את המים כדי להרחיץ לא התירו במצטער אלא ע"י עכו"מז ומהאי טעמא ניחא מ"ש הבאת המים דאין מתירין אלא ע"י עכו"מז ומ"ש רחיצה דהוה ע"י ישראל עצמו וכדפרישית ועוד נפרש לקמן בעזרת השם ויתישב היטב.

ומעתה אומר דלא מבעיא לכל הני רברבי דאדכרנא לעיל דנראה לפי מאי דפרישית דסברי דאסור להרחיץ את המת בחמין בשבת אלא אפילו לפי הגאונים שפירשו בההיא דהשואל דמאי דאמרינן התם עלה בההיא דתנן עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ופרכינן בגמרא ימתין בכדי שיעשו ומשנינן בעומד בסרט' ופירש דאסיפא דמתניתן דקתני אם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ופרכינן אמאי מחמירי כולי האי ולא סגי בכדי שיעשו ופרקינן בעומד בסרט' עסקינן שהוא מקום פרהסיא וגנאי הוא לישראל שיקבר בקבר מפורסם שנתחלל בו שבת וכן פירש הר"ן זכרו לברכה דברי הרי"ף זכרו לברכה שסובר כדעת הגאונים'

והוסיף לומר דמה שהתירו בחלילין בכדי שיעשו ובקבר אמרו סתם לא יקבר בו עולמית היינו משום בסתם קבר בסרט' או מת משא"כ בחלילין שדרך להביאם בצינעה ואפילו חלילין שהביאם בפרהסיא אסורין עולמית וכן הוא דעת הרמב"ם זכרו לברכה בפרק עשירי מהלכות שבת וכן קבר יקבר במקום המוצנע שהרי בכדי שיעשו והתוספות נמי כתבו בסוף מרובה ז"ל מן הדין ה"ל למישרי לקבור את המת בשבת אלא לפי שמכוער הדבר ומגונה שיקבר בשבת אסור ואפילו ע"י עובדי כוכבים ומזלות מידי דהוה אההיא דתנן פרק שואל עשה ארון וחפר קבר אם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ולא שרינן בכדי שיעשו כמו מטעם שפי' ע"כ וכן נראה נמי דעת הרמב"ן זכרו לברכה דהא לדעתו אנו לומדין מכחול העין בכל הרפואות דהיכא דאין בו סכנת אבר ע"י עכו"מז מותר ע"י ישראל אסור אפילו בשבות דרבנן וא"כ לדעתו יש להביא ראיה מההיא דפ"ב די"ט דיש להקל במת מבחי וא"כ היכא מתרצא אליביה ההיא דר"ה דאסרו לקבור את המת והלא בחולה עושין לו כל צרכיו ע"י עכו"מז על פי מהדורת קושטא /גוי/ ואפילו איסורא דאורייתא וא"כ יש ללמוד ממנו ק"ו לקבור את המת ע"י עכו"מז וכדכתבו התוספות אלא ודאי משום כבודו הוא דקאסרי וכההיא דפרק שואל וכדכתבו התוספות וא"כ יאמר האומר דדוקא לקבורו אסור אפילו ע"י עובדי כוכבים ומזלות משום דפרהסיא הוא והדבר מגונה אבל להרחיצו בחמין בצינעה מותר וכההיא דמצטער ומטעם שפירשתי ולפי מה שאפרש בעזרת השם דדוקא באיסור תורה אמרינן דגנאי הוא לו אבל לא באיסורא דרבנן אפילו בפרהסיא נמי.

ואף על גב דלפי מה שכתבתי לעיל יראה דלהרמב"ן אסור להרחיץ את המצטער ע"י ישראל לפי מה שאפרש לקמן דרחיצת חמין לא הוה שבות אלא גזירה בעלמא אפשר דאיהו ז"ל נמי מודה להרמב"ם במצטער דמרחיצין אותן ע"י ישראל וא"כ יאמר האומר דבמת נמי מותר להרחיצו בחמין היכא דיש לחוש לחששי דכתיבנא מק"ו דחי וכן נמי לר' אליעזר ממיץ דסבר דמותר לקבור את המת בשבת ע"י

עממין כדאיתא במרדכי פרק כירה וכן נמי לפי אשר אפרש דרחיצת חמין לא הוי אלא גזירה בעלמא וא"כ יאמר האומר דאף אם אסור לקבור את המת מן הדין ולא מטעם שפירשתי אין להביא ראיה לאסור להרחיץ את המת דדוקא שבות ע"י ישראל חמיר מאמירה לעכו"מז במלאכה דאורייתא אבל גזירה בעלמא כי האי דחמין לא דאף על גב דמלאכה אסורה גבי מת ואפילו ע"י עכו"מז גזירה דרבנן שרי אף על ידי ישראל הואיל ואיכא קצת כבודו וכדפירשתי הא ליתא דנראה דבנידון דידן כולי עלמא מודו דאסור להרחיצו בחמין דהא רחיצת חמין לא יעכבנו מלהסריח ואדרבה מצד חמימות המים יש לחוש שמא ימהר להסריח ומשום מצוה להרחיץ את המת קודם שנשימהו בארון ליכא דהא לא מצאנו לו לא שורש ולא סמך בדברי חכמים אלא שנהגו כן וא"כ האיך נבטל איסורא דרבנן מקמי מלתא דרשות ואף על גב דרחיצת הקטן אינו אלא מנהג כדכתב הרמב"ם ז"ל מקום שנהגו להרחיץ וכו' ואפילו הכי מרחיצין אותו בשבת בחמין שאני רחיצת הקטן שממנו אין ללמוד כדפרישית וכ"ש דאפשר להרחיצו בצונן ולא נבטל איסור גזירת חמין דחמין במת נרא' שיש סרחון דיותר הוא הזיקו מתועלתו וכדפירשתי ועוד נכתוב בס"ד.

ואף אם נאמר דקצת מצוה יש בדבר דלא לחנם נהגו להרחיצו בחמין אלא דאית ביה טעמא או כדי לנקותו היטב שיהא נקי מכל טינוף וכעובדא דר' חייא דפרק אלו קשרים ודפרק כל היד אשר אזכיר בעזרת השם דקאמר לבניו אל תקברוני וכו' או כדי שלא יקוצו בעם בריחו וימנעו מלהביאו לבית הקבורה וא"כ נאמר דעדיף הוא ממצטער וכן מקטן לבמכל מקום לא היא דלא מבעיא לפירש אשר פירש דברי הרמב"ם ז"ל דדוקא ביום המילה התירו בחמין וליכא למילף מיניה כדפרישית וכן ממצטער ליכא למילף לפי החילוק אשר חלקתי בין היכא שהדבר הוא גוף הדבר ובין שהדבר הוא הכשר הדבר כי הכא גבי מת שהרחיצה היא הכשר הקבורה אלא אפילו להרמב"ן ז"ל דנראה דאין לחלק שהרי הוא סובר דהיכא דאין בו סכנת אבר עושין כל צרכיו ע"י עובד כוכבים ומזלות ולא קא מפליג

בין גוף הדבר להכשר הדבר דבכל ענין ע"י עובד כוככים ומזלות מותר ע"י ישראל אסור וא"כ לפי מה שהחלקנו לעיל לפירש שאפרש לקמן דיש הפרש בין שבת לגזירת חמין דאינו אלא גזירה בעלמא ואמרנו דאפשר דהוא ז"ל אף על גב דלגבי חולה אסור אפילו שבות ע"י ישראל דוקא איסור שבות הוא דקא אסור אבל גזירת חמין שאינה אלא גזירה בעלמא מודה הוא דיש להתיר אפילו ע"י ישראל וא"כ במצטער מותר הכי נמי אית לן למימר גבי מת אף על גב דרחיצה לא הוה אלא הכשר הדבר דהיינו הכשר קבורה מותר להרחיצו בחמין דדוקא גבי איסור שבות הוא דקאסר ע"י ישראל אבל גזירת חמין לא.

וכן לבעל מגיד משנה דפירש דברי הרב ז"ל דאפילו לאחר שנתרפא מהמילה מרחיצין אותו נראה דדוקא אם היו קוברין אותו בשבת דאי אפשר להרחיצו במוצאי שבת היה אפשר לומר כן כי התם גבי מצטער דבאותה שעה דמרחיצין אותו מקבל התענוג וצריך הוא בשבת אבל הכא דכל כך הוא למת להרחיצו במוצאי שבת כמו בשבת הואיל ואין קוברין אותו בשבת אין לומר כן דבהנהו חששי דכתי' אין לחוש לדחות איסורא דרבנן כאשר אוכיח לקמן בעזרת השם ואין לדחות איסורא דרבנן בשביל חששים כאלו ומה"ט נמי נראה דאין להביא מדברי הרמב"ם זכרו לברכה לפי מאי דפרישית דיש להחמיר באבר אחד מבמת ובאבר אחד סבר הרב דעושין מילי דרבנן ע"י ישראל כדכתב בפ"ב מהלכות שבת ואם היו צרכים שאין בהם מלאכה ולא מצאנו לרב זכרו לברכה בזה בין חולי כל הגוף לחולי מאבר אחד ואדרבא לפי משמעות דבריו שהזכיר לפי' מעלין אונים וכו' וכן לפי מה שפי' נראה דהרב זכרו לברכה מדבר אפי' באבר אחד ואפילו הכי סובר דעושין ע"י ישראל ולקמן אבאר יותר בעזרת השם.

ואף אם יצדד אדם צידי צדדין למצוא איזה היתר לרחיצת חמין מה שאין האמת כן נראה דבנידון דידן שרחצוהו כדרכו בחול דשלא כדין עשו דאית בזה נמי איסור טלטול ולא מבעיא בחמין אלא אפילו בצונן נמי דגבי חי מותר גבי מת אסור בהזזת אבר מאבריו בלא ככר או

תינוק ואפילו היכא שיש לחוש שלא יסריח דהא תנן בפרק שואל עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיזו בו אבר שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול בשביל שימתין עכ"ל המשנה ופירש"י התם מדיחין במים שלא יזיז בו אבר לא יגביה ידו או רגלו או רוסי על פי מהדורת קושטא /ריסי/ עיניו שימתין שלא יסריח מחמת חום הסדין והכרים והרמב"ם זכרו לברכה פירש בפירוש המשנה וז"ל כששומט מה שתחת המת מן הבגדים נמצא מוטל על החול וזו היא כוונתו באומרו ומטילין אותו על החול לא שיזיזהו ממקומו ויטילו אותו על הארץ כי זה התנה ברחיצתו ואמר ובלבד שלא יזיזו בו אבר לפי שטלטול המת בשבת אסור עכ"ל.

ורבינו ישעיה פירש ושומטין את הכר כיון שאינו נוגע במת והכר לא נעשה בסיס שלא הניחו המת עליו עכ"ל הרי בהדיא דאפילו היכא דיש לחוש שמא יסריח דווקא שמיטת הכר התירו הואיל ואינו מטלטלו אבל לטלטלו אסור ואם לחשך אדם לומר דדוקא היכא דאפשר לן בלי טלטול לעכבו שלא יסריח כי הכא דמתניתין דשומטין את הכר הוא דלא דחיא אסורא דרבנן לטלטלו אבל היכא דלא אפשר בלי טולטול כגון שהוא מוטל בחמה או כי הכא בנידון דידן דאי אפשר לרוחצו אם לא נטלטלנו ויש לחוש כאשר פירשתי דחינן אסור דרבנן מקמיה הא ליתא דאי הכא לאשמועינן במתניתן רבותא דהיכא דיש לחוש לסרחון ואי אפשר בלי טלטול דדחינן אסורא דרבנן ומטלטלינן ליה והוה פשיטא לן דמותר להשמיט הכר מתחתיו דאין לומר דאתא לאשמועינן דהיכא דאפשר לעכבו שלא יסריח בלי דחית אסור כי הכא בשמיטת הכר לא דחינן אסור טלטול כדי שלא נטעה לומר דטלטול מת בשבת היכא דיש לחוש שלא יסריח בטלוהו רבנן לגמרי והתירוהו אפילו היכא דאפשר בשמיטת הכר וכדאמרינן בפ"ק דביצה י"ט ב' לגבי מת כחול שויה רבנן ואפילו למיגז ליה אסא וכו' הא ליתא דלא מבעיא לרב אחא משבחא דסבר דהתם גבי י"ט הכי נמי דוקא היכא דליכא עממין הוא דאמרינן שיתעסקו בו ישראל אבל היכא דשכיחי עממין לא שריא אלא בעממין הואיל ואפשר על ידי עממין ואף על גב דרב אשי

קאמר בהדיא די"ט לגבי מת כחול שויה רבנן אפילו הכי כיון שלא פי' דאפילו היכא דשכיחי עממין יתעסקו בו ישראל אמרינן דדוקא אי לאו עממין קאמר דיתעסקו בו ישראל אבל אי שכיחי עממין לא אלא אפילו להרמב"ן ולהר"ן ז"ל שכתבו דאפילו אפשר בעממין יתעסקו בו ישראל הואיל וכחול שויה רבנן הכא אין לומר כן דהיכי תיסק אדעתין למימר דבטלוא רבנן לאסור טלטול גבי מת ופירש לנו אסור הטלטול ולא פירש לנו בטולו ואף על גב דגבי י"ט נמי לא אשכחן היתר אלא רבא הוא דקאמר לה ורב אשי בתריה נראה דקבלה היתה בידם דבר זה וכן היה המנהג מתחלה ביניהם אם כן מפורש הוא ההיתר דאלת"ה אתמה וכי מקמי דאתי רבא לא הוו עבדי הכי אלא ודאי כדפרישית.

ותו דטפי הוה ליה לתנא לאשמועין כחא דהיתירא ולפרש לנו דלגבי מת בטלוא לאסור טלטול דלא מסתבר כולי הא מכחא דאיסורא ותו דבהדיא אמרו בפרק במה מדליקין שלח שלמה לבי מדרשא אבא מת ומוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים מה אעשה שלחו ליה חתוך נבילה והנח לפני הכלבים ואביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו ולא יפה אמר שלמה כי לכלב חי טוב מהארי המת שלתקנת הכלבים לא הצריכיהו לשנות טלטול נבילה ואת הארי המת אסרו לטלטל אלא על ידי ככר או תינוק.

ובפרק כירה גרסינן אתמר מת המוטל בחמה רב יהודא אמר שמואל הופכו ממטה למטה רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב אמר מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו היכא דאיכא ככר או תינוק כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי דלית ליה מר סבר טלטול מן הצד שמיה טלטול ומר סבר לאו שמיה טלטול הרי דרב דהלכתא כוותיה באיסורי סבר דאסור לטלטל את המת אפילו מן הצד ואפילו היכא דליכא ככר או תינוק ואפילו היכא דמוטל בחמה ויש לחוש שלא יסריח ואף על גב דלפי המסקנא דהתם משמע דהיכא שיש לחוש לדליקה התיירו לטלטלו ואפילו בלא ככר או תינוק לפי פירוש הרי"ף ז"ל טלטול מן

הצד ולפירש"י זכרו לברכה שפירש הסוגיא כפשטה נראה דאפילו טלטול כדרכו שרי וכ"כ הרמב"ם זכרו לברכה בפכ"ו דהלכות שבת ז"ל ואם אין שם ככר או תינוק מצילין מן הדליקה מכל מקום עכ"ל אל יטעה הטועה להביא ראיה ולומר דהיכא דשרי בבזיון דמטלטלין אותו אפילו בלא ככר או תינוק דדוקא בדליקה התירו וכדמפרש טעמא בגמרא דלמא אתי לידי כיבוי דאורייתא והביאו הרמב"ם זכרו לברכה ז"ל מצילין אותו מן הדליקה שמא יבוא לכבות אבל בבזיון חמה דלית לן למיחש להכי לא.

וכן פירש"י זכרו לברכה בהדיא ז"ל אי לא שרית ליה וכו' אבל במוטל בחמה לא שרינן. וכן נראה התם מדברי הרמב"ם שכתב ז"ל מת המוטל בחמה מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו וכן אם נפלה דליקה בחצר שיש בו מת וכו' עד ואם אין שם ככר או תינוק מצילין אותו מן הדליקה מכל מקום שלא יבוא לכבות עכ"ל הרי שהתחיל בחמה או בדליקה וסיים שאם אין שם ככר או תינוק מצילין אותו מן הדליקה מכל מקום ולא כתב סתם מוציאין אותו או מצילין אותו דהוה משמע בין בחמה בין בדליקה אלא פירש בהדיא ואמר מן הדליקה אלמא משמע דמן הדליקה דוקא התירו בלא ככר או תינוק אבל במוטל בבזיון לא ואפילו היכא דליכא ככר או תינוק וכן משמע נמי מן הטעם שכתבתי שלא יבוא לכבות וכדפרישנא ואף על גב דבפרק המצניע אמרינן ההוא שכבא דהוה בדוקרת שרא רב נחמן בר יצחק לאפוקי לכרמלית ואמרינן התם דטעמיה דרב נחמן משום דגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה א"כ נראה דדחינן אסורא דרבנן דהיינו להוציא מר"ה לכרמלית משום כבוד הבריות דאין לומר דהתם על ידי ככר או תינוק הוא דשרי דהא ככר או תינוק לא יעלה ולא יוריד לענין אסור הוצאה ואדרבא גורע הוא לדעת הרמב"ם זכרו לברכה כאשר אכתוב לקמן בעזרת השם הא כתב במרדכי בשם רבינו ברוך ממגנצא דהתם משום דליקה התירו אבל משום בזיון אחר לא ולדעת הרמב"ם זכרו לברכה ולדעת הסמ"ג התם משום שכבר הסריח התירו אבל לשמא יסריח לא שכתב ז"ל מת שהסריח בבית

ונמצא מתבזה בין החיים וכו' ולקמן אביא כל לשונו בעזרת השם ולא כתב המוטל בחמה וחוששין שמא יסריח כדלעיל מיניה ואפילו לפירוש רש"י ז"ל שפירש וז"ל לאפוקיה לכרמלית שהים על פי מהדורת קושטא /שהיה/ מוטל בבזיון דליקה או חמה וכן נראה נמי סברת ראבי"ה דבעל הוראה הוא ורא"ם כדאיתא במרדכי בפרק כירה א"כ נראה דדחינן אסורא דרבנן אפילו היכא שמוטל בבזיון חמה דהיינו לאפוקי מרה"י לכרמלית הא פירש"י התם ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תינוק והיינו טעמא כדפירשו התוספות ז"ל בשם ר"ת ז"ל דשאני טלטול דאפשר ע"י ככר או תינוק לכך לא התירו בענין אחר עד כאן לשונו וכן כתב הר"ן ואפילו לפי מה שכתב הר"ן בשם הרמב"ן דכי בעינן ככר או תינוק היינו במטלטלו בר"ה עצמה מחמה לצל אבל כי מפקינן ליה לכרמלית ודאי בלא ככר או תינוק מפקינן ליה וכן כתב נמי בעל הטור בשמו דהתם היינו טעמא כדי למעט בהוצאה כדכתבו הם ז"ל משמו דכל מה שאתה משביח בתקון הטלטול פוגם בהוצאת הככר שלא לצורך והוצאת המת בלחוד היא שמותרת מפני כבוד הבריות אבל הוצאת ככר לא אבל היכא דאין לן איסור הוצאה אלא איסור טלטול דאפשר לתקוני ליה על ידי ככר או תינוק ואין מוסיפין איסור כלל לא שרינן אלא ע"י ככר או תינוק.

ומהאי טעמא נפלאתי הפלא ופלא אם יש מורה שהתיר לטלטל המת ולרוחצו בשבת ערום כדרכו בחול בהזזת אבר מאברים בלא ככר או תינוק וכתבתי ערום כי יש מי שהתיר לטלטלו אגב כסותו כדאיתא במרדכי ואפשר שסמוך עליו ואל יאמר שסמך על רש"י זכרו לברכה והנגררים אחריו דסברי דההיא עובדא דבדוקרת דשרא רב נחמן לטלטולי אפשר דבזיון חמה הוה ואפילו הכי התיר להוציאו בלא ככר ובלא תינוק והיינו טעמא כדכתיבנא לעיל הואיל ואי אפשר בענין אחר דככר או תינוק לא יוסיף או יגרע בהוצאת המת מרשות לרשות ואם כן הכא בנידון דידן גבי רחיצת המת ויאמר האומר דהואיל והיה להם לחוש שלא יסריח רצו לעשות כל צרכיו ולהניחו בארון מטעם שכתבתי ואי אפשר לרחוץ גוף המת כראוי בטלטול ככר או תינוק והיכא דלא

אפשר מקילין וכדכתיבנא לא היא חדא דהא הרמב"ם והסמ"ג ז"ל כשהביאו ההיא עובדא דהמצניע כתבו ז"ל מת שהסריח בבית ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו מותר להוציאו לכרמלית דגדול כבוד הבריות וכו' עד ואם היה להם מקום אחר לצאת בו אין מוציאים אותו אלא מניחין אותו במקומו ויוצאים הם עכ"ל הרי שכתב תיקון חדש שאם היה להם מקום לצאת מניחין אותו ויוצאים וכתבו מלתא דפסיקא ולא חלקו לומר שאפילו היה להם מקום לצאת אם היה להם ארון ותכריכין יעשו צרכיו ויניחוהו בארון כדי להיות מוכן לקבורה תיכף במוצאי שבת או כדי שלא יצטרכו להתעסק בו במוצאי שבת שלא יהיה מסריח יותר ויותר ויקוצו העם וימנעו להביאו ויהיה יותר בזיון גדול לחים /לחיים/ ולמתים אלא כתב מלתא דפסיקא שאם היה להם מקום לצאת יוצאים הם ומניחין אותו שם נראה שאם היה להם מקום לצאת אין דוחין איסורא דרבנן בכל ענין בין היה להם ארון ותכריכין בין לא היה להם דבחששא כולי האי כההיא דכתיבנא לא חיישינן לדחות איסורא דרבנן ופשיטא דאין לומר דשאר הפוסקי' פליגי עליה בהאי סברא הואיל ולא מצאנו לחלוק בהדיא ואף על גב דנקט הרב בדבריו אין מוציאים אותו לאו למימרא דוקא הוצאה אין עושין לו אבל טלטול עושין לו אלא משום דבהוצאה קא מיירי דקאמר אפשר להוציאו וכו' כתב נמי אין מוציאים אותו והנה בעל הסמ"ג כתב אין מזיזין וכו' והיינו טעמא דלהזיזו ממקומו מחמה לצל בעינן ככר או תינוק כדפרשתי בדברים לעיל מיניה.

ואין לומר דנהי דבהנהו חששי דכתיב לא חיישינן מכל מקום אם לא היה להם מקום לצאת נתיר לטלטלו ולהרחיצו ולהשימו בארון הואיל ויש לנו לחוש שלא יסריח ואם ימצא חוץ לארון יתבזה בין החיים ואם יהיה בארון לא יתבזה לא היא דהא הרמב"ם ובעל הסמ"ג דוקא היכא דכבר הסריח התירו אבל לשמא יסריח לא התירו אפילו בטלטול אלא על ידי ככר או תינוק ואפילו לרש"י והנגררים אחריו דסברי דבההיא עובדא דהמצניע אפשר דבזיון חמה הוה וחשו שמא יסריח והתירו להוציאו נראה דהתם דוקא התירו דאותה הוצאה תעכבנו

מלהסריח אבל בנידון דידן ע"י הטלטול לא יתעכב מלהסריח שאם יניחוהו בארון נמי יסריח ואדרבה הנחת הארון יגרום לו למהר להסריח ובכי האי גוונא לא מצאנו שהתיר רש"י ז"ל ואף אם נאמר דרש"י זכרו לברכה נמי סבר כהרמב"ם ז"ל בזה דלא חיישינן אלא כדי שלא יתבזה בין החיים א"כ נתיר לטלטלו ולהשימו בארון שאף אם יסריח לא יתבזה בין החיים הואיל והוא תוך הארון ואפילו הכי נרא' דאסור לטלטלו כדי להרחיצו דאי משום שלא יסריח ויתבזה בין החיים וכדכתיבנא יניחוהו בארון בלא רחיצה הואיל ולא אשכחן בדברי רבותינו זכרונם לברכה שהתירו איסור טלטול היכא דיש לחוש שלא יסריח כגון שהוא מוטל בחמה אלא ע"י ככר או תינוק ואם אין לו ככר או תינוק מוטב שיסריח ואל ידחה איסור טלטול כדמוכח בפרק כירה הרי אתה רואה כמה החמירו בו וא"כ אף שהקלו בו לרש"י והנגררים אחריו היכא דלא אפשר על ידי ככר או תינוק היכא שיש לחוש שלא יסריח כגון דמוטל בחמה התם הוא דהקלו דלית ליה תקנתא אחריתא שלא יתבזה בין החיים ע"י הסרחון שיסריח אלא לטלטלו אבל הכא יניחנו בארון בלא רחיצה ולא יתבזה בזיון בין החיים ותדחה הרחיצה אף אם קצת מצוה היא ולא ידחה איסור טלטול דהא ברחיצה לא מצינו לא שורש ולא סמך בתלמוד דאף על גב דאמרינן דמתניתין בפ' השואל שהזכרתי ומדיחין אותו לא משום שחייב להדיחו קאמר דהא קאמר נמי סכין דהשתא לא נהגינן ביה אלא מה שנהגו לעשות קאמר וכן מצינו בימי האמוראים שהיו נוהגין בהדס כההיא דפרק בנות כותים בעובדא דרבי אסי ורב שילא בר אבינא חזו דפרח אסא מהאי פוריא להאי פוריא וכן בפ"ק דביצה אפילו למיגז ליה אסא ואפשר דמטעם זה נקט במתניתין דפ' שואל מחשיכין על התחום על עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין ולא נקט להביא לו שמן לסוכו ומים לרוחצו דהני לא צריכי למת אלא שנהגו ואל יאמר האומר דמכל מקום לכבודו עבדינן ליה רחיצה ולא לכבודו דחי איסורא דרבנן כההיא דהמצניע וכדכתיבנא לא היא דלא דמי כבוד רחיצה וסיכה לחשש הסרחון וא"כ ניהו דאשכחן בדברי רז"ל דאיסורא דרבנן נדחת מפני בזיון גדול דהיינו חשש הסרחון אבל

מפני כבוד הרחיצה מנ"ל לדחות אסור דרבנן ואנן בחשש הסרחון החמירו בו ולא דחינן איסור טלטול היכא דאין שם ככר או תינוק וכדפירשתי אלא אמרינן מוטב שיסריח ויתבזה ולא ידחה איסור דרבנן וא"כ היכא נדחה אנן איסורא דרבנן בעד הרחיצה דקיל טובא מה שלא מצאנו בתלמוד ותדע שכן הוא דלא אתי רחיצה וסיכ' ודחי איסור טלטול דהא בפרק שואל עלה דההיא מתניתין שהזכרתי פריך בגמרא והא אמר רב יהודה אמר שמואל מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו בבית המרחץ בקש להדיח קרקע אמר לו אין מדיחין בקש לסוך אמר ליה אין סכין ואי סלקא דעתך שרחיצה וסיכה דוחה איסור טלטול היכא שיש לחוש שמא יסריח וכדכתיבנא לישני דמתניתין בשיש לחוש שמא יסריח עסקינן ואף על גב דדבר שאינו ניטל אין מרחיצין ואין סכין מת אף על פי שאינו ניטל מדיחין וסכין אותו שיש לחוש שמא יסריח וכדכתיבנא ואפילו הכי הזזת אבר לא הואיל ואפשר זולתו אלא ודאי נראה דאין רחיצה וסיכה דוחה איסור טלטול ואפילו היכא שיש לחוש שמא יסריח ואף על פי שיש לדחות מכל מקום קצת ראי' איכא ותו דאפשר הוא לרוחצו ע"י ככר או תינוק דלא מבעיא לראבי"ה ז"ל דסבר דבהנחת הככר עליו יכול לזוז כל אבריו שכן כתב המרדכי בפרק כירה בשמו וזה לשונו אם חוששין שמא יתקשו אבריו ולא יהא ראוי עוד לפשוט והוא ביומו מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו אלא אפילו במה שכתב בשם רבינו ברוך ז"ל ורבינו ברוך פליג וכו' עד אבל הכא שהככר מונח על גבי המת ומזיז כל אברי המת בלי טלטול ככר אסור ומיהו כשאין מזיזין אברי המת אז ודאי שרי עכ"ל נראה דרחיצה אפשר להעשות ע"י ככר או תינוק דבכל עת שיזיזו אבר מאבריו יהיה בטלטול ככר ואם יתעקש המתעקש ויאמר דלא אפשר מה לנו לחלק ולבלק הואיל והמשנה שבפרק שואל מכרזת ואומרת שהדחת המת תעשה בלא הזזת אבר ואפילו הכי קרי ליה כל צרכיו שכן תנן עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין ובלבד שלא יזיזו אבר וכבר הבאתיו לעיל אלמא הדחת המת נעשת בלא הזזת אבר ושפיר דמי אפילו לנוהגים לסוך ולהדיח ולבי נוקפי דאפילו ע"י ככר או תינוק אסור להדיחו ולרוחצו דהא לא מצאנו

היתר בטלטול המת ע"י ככר או תינוק אלא המוטל בחמה ויש לחוש שלא יסריח וצורך הוא לטלטלו מחמה לצל כדי לעכבו מלהסריח אבל לענין רחיצתו לא מצאנו בו היתר וכדפירשתי.

והנה הר"ן כתב בפ"ק דביצה דיש מי שאסר לטלטל את המת בי"ט ע"י ככר או תינוק ואף על גב דבי"ט הקלו לקברו ע"י עובדי כוכבים ומזלות ואפילו למאן דמתיר התם ע"י ככר או תינוק היינו טעמיה כמו שאפרש בעזרת השם דהואיל ומטעם כבודו התירו לקוברו ע"י עובדי כוכבים ומזלות יש להתיר עדי ישראל נמי לטלטלו דהוי כבודו טפי כמו שאנו מתירין בשבת מחמה לצל משום כבודו אפילו ע"י ישראל ואף על גב דמדברי ראבי"ה ורבינו ברוך ז"ל נראה דלפושטו מותר ע"י ככר או תינוק כדכתיבנא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אמינא דהבו דלא לוסיף עלה הוא די לנו בקולא שהקלו הם במלבושים ולא נקל גם אנו ברחיצה שהם ז"ל התירו היכא שיש לחוש שלא יתקשה שדרך המת בכך ולא נוכל לפושטו במ"ש כדפירשתי בדבריהם בהדיא ולא נקל גם אנו ברחיצה דאפשר לעשותה במוצאי שבת דבהנהו חששי דכתיבנא לא חיישינן לדחות אסור שבת כדפירשתי ותו דלפשוט בגדיו ולקוברו בתכריכין מצאנו סמך שר"ג הנהיג זה לתקנת עניים כדאיתא בפ"ק דכתובות וכן אמרו בפרק אלו קשרים ובפרק כל היד אמר להו ר' ינאי לבניו לא תקברוני בכלים לבנים שמא אזכה ואהיה כחתן בין האבלים ולא בשחורים שמא אזכה ואהיה כאבל בין החתנים אלא באולירין אמר שראוי להכין למת כלים מיוחדים לקוברו ובפרק שואל התירו להחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכין אבל רחיצה לא צריכה כולי האי וכדפירשתי וא"כ די לנו בקולא שהקלו הם ולא נוסיף גם אנו עליה ולהקל גם ברחיצה אלא א"כ היה מטונף מטיט וצואה עד שהיה מאוס בעיני רואיו ולא היתה להם תקנה אחרת ולפ"ז ניחא שפיר טפי האי דקאמר במתניתין ובלבד שלא יזיזו בו אבר מלתא דפסיקא ולא המשנה לבדם אלא כל הפוסקי' ג"כ ואף על גב דדברי אלה הם כיהודה ועוד לקרא כתבתי זה דמהאי טעמא אמינא שראוי לגעור אם יש מי שהתיר בזה ואמינא

דשרי ליה מאריה דהאלקים לבי מגמגם עליו דבר עונש הוא אם התיר אפילו בלא ככר או תינוק אלא אם יתן טעם לדבריו ולומר במה טעה כאשר אבאר לפנים בעזרת השם הואיל ואפילו בבעל הטורים ז"ל שהתנוקת על פי מהדורת קושטא /שהתנוקות/ של בית רבן דשין בו לא עיין במה שכתבו ובלבד שלא יזיזו בו אבר וכתבתי זה מפני הרעה אשר ראיתי תחת השמש ורבה היא על האדם שנאסף הצדיק ואין איש שם על לב ראיתי בני עליה והם מעטים יציבא בארעא גיורא בשמי שמיא שבעוונותינו שרבו יצאו מה שיצאו וחדשים מקרוב באו קמו רבים מעמי הארץ זחוחי הלב תלמידים שלא שמשו כלל ולא ראו אור התלמוד לא מצאו ידיהם ורגליהם בבית המדרש אלא עסקו בספרים החיצוניים והניחו חיי עולם ועסקו בחיי שעה לחצוב להם בורות בורות נשברים אשר לא יכילו רק המים המרים המאררים אמרו כי עתה הרחיב ה' לנו וגדלנו בארץ לא זכרו את בוראם בימי בחורותם שמו חושך לאור ואור לחושך אמרו לרע טוב ולטוב רע למר מתוק ולמתוק מר ובחשבם כי רב הודם וכי כביר מצאה ידם אזי התחילו לעיין בפוסקים כעורים שמגששים באפלה לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו אמרו מי כמונו מורה שמעו נא המורים אנו נמלוך וכסא ממלכות נהפך ובמקום קדוש יהלכו וישתבחו בעיר אשר לא כן עשו.

ה ויש רעה ראיתי תחת השמש עבדים רוכבים על סוסי הוראות לתופת ולאות ולא נתנו חלק לא לשבעה ולא לשמונה אנשים אשר לא ראו אור התלמוד ולא אור החכמות אלא מעט מזעיר פיהם מלא הוללות ישכו בלא לחש חשבו כי יש יתרון לבעל הלשון שמו שכלם במרומים וחכמים בשפל יושיבו בדין נשמע נחרת סוסיהם ושבתי אני ואראה עוד רעה מזאת כי עת לעשות לה' מפירים התורה והמצות בקולא מצהלות אביריהם קולא להם קולא אליהם כ"ש על אחרים ויהיו בעיניהם מצות אנשים מלומדה לא יראו את ה' ואת המלך לא שמרו רגלם כאשר הולכים בית האלהים לאמר נתקרב לשמוע דברי חכמים וחדותם לבל נכוה בגחלתן עזבו את מלכם ואת אלקי ישראל

לא הביטו מאנו התיעץ אם על פי מהדורת קושטא /עם/ הגדולים בחכמה ובמנין נגד הסדור המדעי והחכמה האמיתית אומרים לכל סכלים הם לרוב גאונים וגאוותם לכך אמרתי כי אף חס ושלום המורה ההוא לא ראה מאורות התלמוד מימיו אם היה ירא וחרד בדברי חכמים והיה זהיר שלא יכּוה בגחלתן היה לו להסתכל ולעיין לכל הפחות בדברי בעל הטורים שהכל רגילים בו אבל אין זה אם מצד זלזולו בדברי חכמים ואיננו ירא מדבריהם אלא מפקפק הוא על דבריהם ואין לך פקפוק וזלזול גדול מזה הואיל והוא מורה להתיר במה שאסרו חכמים בהדיא ואם שוגג היה שיתן טעם מספיק לדבריו מוטב ואם לאו בר עונש הוא מדאמרינן פ"ג דברכות את מי נדו את ר' אליעזר בן חצר שפקפק בנטילת ידיים ומזה למד הרמב"ם ז"ל וכתב בכלל הכ"ד דברים שמנדין וז"ל ה' המזלזל בדברי סופרים עכ"ל.

ועוד נראה להביא ראיה ממאי דאמרינן בפ' ר' אליעזר דמילה לוי אקלע לבי יוסף רשכא קריבו ליה רישא דטויתא בחלבא לא אכל כי אתא לקמיה דר' אמי אמר ליה אמאי לא תשמתינהו אמר ליה אתריה דר' יהודה בן בתירה הוה אמינא דלמא דריש להו כר' יוסי הגלילי הא הכא דאף על גב דר' יוסי סבר בשר עוף בחלב מותר אי לאו דהוה באתריה דר' יהודה בן בתירה היה מנדה אותו והיינו משום שהיה מתיר בשר בחלב והיה רוצה להאכילו והיה מזלזל בדברי סופרים ועוד נראה להביא ראיה ממה דאמרינן ביבמות פ' האשה בתרא ההוא גברא דטבע באגמא דסומקי אנסב רב שילא לדביתהו אמר ליה רב לשמואל תא נשמתיא אמר ליה נשלח ליה ברישא שלחו ליה מים שאין להם סוף אשתו אסורה או מותרת שלח להו אשתו אסורה ואגמי דסמקי מים שיש להם סוף או שאין להם סוף שלח להו מים שאין להם סוף ומר מ"ט עביד הכי שלח להו מטעה טעי אנא סברי כיוון דקוי וקיימי כמים שאין להם סוף דמי ולא היא כיון דאיכא גלי אימא גלי אשפלוה קרי שמואל עליה דרב וכו' עכ"ל הגמרא הא הכא דאף על גב דתקנת חכמים היא דלא תנשא דהא אמרינן התם אמר רב אשי הא דאמרו רבנן מים שאין להם סוף הנ"מ לכתחילה אבל אינסיבא לא

מפקינן לה מיניה וכן משמע כולה ההיא סוגיא ורב נחמן נשבע כך כדאיתא התם בעובדא דחסא והיינו כדכתב המרדכי דרוב מתים ואפילו בדיני נפשות אזלינן בתר רובא אלא שבכאן החמירו ואמרו לכתחילה לא תנשא מפני לזות שפתים ואפילו הכי היה רוצה רב לנדות לרב שילא על שעבר על תקנת חכמים והתירה להנשא ואלמלא דיהיב טעמא למילתיה ודאי היה מנדה אותו וקרי שמואל וכו' כ"ש בנידון דידן דהוי מלתא דפשיטא לאיסורא דאי לא יהיב טעמא למילתיה דבר עונש הוא ומטעם שכתבו לא יקשה לך קושית הראב"ד ז"ל שהקשה על הרב על שלא מנה ג"כ בכלל הדברים המנדין האי עובדא דרב שילא ונראה דהרב ז"ל כללו בכלל המזלזל בדברי סופרים אבל הראב"ד ז"ל סבר דהואיל ואמרינן ואם נשאת לא תצא וסבר ואפילו שלא ברשות ב"ד קאמר וכאשר אפרש בעזרת השם והקלו בדבר כולי האי היה לו למנותו.

ואחזור לומר לרוחא דמלתא שהדברים ק"ו ומה התם גבי מים שאין להם סוף שאם עברה ונשאת בלי רשות ב"ד דלא משמתי לא לדידה ולא לדידיה לדעת כמה גדולים כמו שכתב מהר"ם ז"ל סוגיא דרובא דעלמא הוי שאם עברה על דברי חכמים ונשאת לא תצא ואפילו שמותי לא משמתי לא לדידיה ולא לדידה ואני ראיתי אחת שנשאת כענין זה ולא נעשה עמה דבר והיה במקומינו אדם גדול מצרפת ואמר שכך ראה מעשה בין גדולי צרפת עכ"ל מדקאמר לא נעשה עמה דבר אלמא דאפילו מכת מרדות לא הכוה ככל עובר על דברי חכמים ואפשר דטעמא הוה הואיל ופירשו בדבריהם ואמרו דאם נשאת לא תצא התירו את האיסור בנשאת או כדי שלא להחזיק קול הלזות שפתים או משום טעמא אחרינא ואפילו הכי מנדין המורה גבי טלטול מת שהמטלטלו מכין אותו מכות מרדות על הפחות כדין כל עובר על דברי חכמים אינו דין שיענשו המורה להתיר ואפילו למהר"ם ז"ל דסבר דנשאת שלא ברשות דמשמתינן ליה עד שיוציא או יוציא ולא משמתינן ליה בנידון דידן יש לדון דענשינן המורה להתיר דהתם טעמא לאו משום חומרת הדבר הוא דקיל טפי כדפרישית אלא אפילו

כדמפרש טעמא דאם לא כן מה הועילו חכמים בתקנתם דאנן סהדי דכל אחת תנשא בעברינות כדי שלא תתעגן וטוב היה שלא אמרו חכמים דבר זה דמוטב שתהיינה שוגגות ולא מזידות ובמורה אין לומר דמהאי טעמא מנדין דלא נחשד רב שילא על כך ועוד שיש לקרב הדעות ולא להרחיקם שאין להרבות במחלוקת ולומר דמהר"ם פליג על שאר גדולים גם בזה וסבר דבמורה היתר באיסורא דרבנן ואין מענישינן אותו.

ועוד דפשיטא דהמורה ההוא מצד קלותו בדברי חכמים ואינו זהיר בדבריהם הורה מה שהורה אם לא יתן טעם לדבריו במה טעה ומזלזל בדברי חכמים כדכתיבנא ולפי שמהר"ם ז"ל כתב בשם הגדולים בדין מים שאין להם סוף דלעיל ולא משמתינן לא לדידיה ולא לדידה כתב שאין מכין אותו מכות מרדו' דקיל מנידוי כאש' אכתוב בעזרת השם שמא יחשוב החושב אי זו דעת זר אכתוב הנלענ"ד ואומר דמלתא דפשיטא ששני מיני יסורין הללו נידוי ומרדות על איסורי רבנן הן באין ואני אומר דבכל מקום שאמרו אין מנדין ולא פירשו בהדיא לומר דמכין דאין מכין אותו נמי דגלו בא' ממיני היסורין ה"ה בחבירו דכל מקום שאסרו חכמים ואמרו אסור לעשות דבר פלוני אף על גב דאנן מסתמא מרדות יהבינן ליה מכל מקום הדבר תלוי ברשות ב"ד לפי תוקף המעשה ולפי העוברים לשנות מנדוי למרדות ומרדות לנדוי ומוכחא האי מלתא ממאי דגרסינן בפ' מקום שנהגו נתן בר אסיא אתא מבי רב לפום בריתא /בדיתא/ בי"ט שני דעצרת שמתיה רב יוסף אמר ליה אביי ונגדי מר נגודי פי' ככל איסורי רבנן אמר ליה דעדיפא מיניה עבדי ליה דבמערבא ממנו אנגידיא דבי רב ולא ממנו אשמתיה איכא דאמרי נגדיה רב יוסף אמר ליה אביי ונשמתיה מר שמותי דהא רב ושמואל מנדין על י"ט שני של גליות אמר ליה הני מילי אינש דעלמא אבל הכא צורבא מרבנן הוא דטבא עבדי ליה דבמערבא ממנו אנגידיא דבי רב ולא ממנו אשמתא ע"כ לשון הגמרא ופרש"י ז"ל התם וז"ל דעדיפא מיניה החמורה ממנו עשיתי לו. ממנו אנגידיא דבי רב תלמיד שסרח היו נמנים להלקותו

ולא לנדותו משום דשמתא חמורה לכבוד התורה עכ"ל מדתלה רב יוסף הדבר לעצמו בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא וקאמר דעדיפא עבד ליה או דטבא ליה ולא קאמר שכן הדין נראה שברשות ב"ד תלוי הדבר דללישנא קמא אף שלא אמרו בי"ט ב' של גליות מה דין העובר אלא אסרוהו במלאכה התם ככל שאר האיסורים המקשה היה סובר להלקותו והמתרץ השיב שברשותו תלוי הדבר ועשה לו החמור ואפשר דהמקשה נמי ידע דברשותו תלוי הדבר אלא שחשב שהמרדות חמור והקשה לו למה לא עשה החמור והמתרץ השיב דשמתא חמורה מה שאמר המתרץ דעדיפא עבדי סתמא דתלמודא שבאר לנו את דעתם וללישנא בתרא המקשה היה סובר שהדין פסוק מרב ושמואל שמודים והוא השיב לו דאף דרב ושמואל מנדין אין הדין פסוק כן אלא ברשות ב"ד תלוי הדבר והואיל והוא צורבא מדרבנן עשיתי היותר טוב והכי דיקא לישנא דעבדי ליה כדכתיבנא דלא הוה ליה לתלות הדבר לעצמו אלא לומר הנ"מ אינש דעלמא אבל צורבא מדרבנן אין דינו כן אלא נראה כדפרישית והשתא אתי שפיר טפי ההיא דבמערבא דממנו אנגידא וכו' פירש"י תלמיד שסרח היו נמנין וכו' אלא שברצונם היה תלוי ולשון רש"י דייק הכי דפירש תלמיד שסרח סתם ולא פירש תלמיד שסרח באיסור שחייב עליו מרדות היו נמנין להלקותו אבל באיסור שחייב עליו נידוי לא היו נמנין לנדותו נראה שבסרחון א' דהיינו שעבר על א' מאיסורי דרבנן שייך זה וזה ולפי רשות ב"ד עושין ולת"ח היו עושין הקל הואיל ומכל מקום נפטח על פי מהדורת קושטא /נפ' / מקבל דינו על מה שחטא כנלענ"ד.

וכן נראה נמי בפ' כל היד דאמרינן התם אמר רב המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי ופרכינן ולימא אסור ומשנינן משום דקא מגרה יצ"ה בנפשיה והרי"ף ז"ל הביאו בפ"ח שרצים וכתב הר"ן ז"ל וז"ל פירש רבינו תם דלאו למימרא שיהא בנדוי מאליו אלא שמנדין אתו וכו' עד והיינו דפרכינן ולימא אסור כלומר ובהכי משמע שראוי לנדותו שכך היא המדה לכל האיסורין שהעובר עליהן ראוי לנדותו עכ"ל הרי שכתב שכך הוא על פי מהדורת קושטא /היא/ המד' לכל האיסורין

שהעובר עליהן וכו' ואנן ברוב האיסורין מכת מרדות הוא דיהבינן כדמשמע בכמה מקומות בגמרא דלוקין מכת מרדות אלא ודאי כדפרישית דבכל איסורי דרבנן הוי ברשות ב"ד לנדות או להכות לפי תוקף המעשה ולפי העוברים ומש"ה כל מקום שאמרו אין מנדין ולא פירשו בהדיא דמכין דאין מכין אותו נמי דגלו בא' ממיני היסורין וה"ה בחבירו והשתא דשפיר טפי מה שכתב הרמב"ם זכרו לברכה ובעל הסמ"ג שהעושה מלאכה בערב שבת ובערב יום טוב מן המנחה ולמעלה שאין מכין אותו מכות מרדות ויש לתמוה עליהם מנא להו דהא בפרק מקום שנהגו לא אמרו אלא שאין משמתין אותו ושמתא חמורה ממרדות כדכתב רש"י עלה דההיא דמערבא דמקום שנהגו שהזכרתי לעיל.

וכן כתבו התוספות בכתובות פרקא בתרא דשמתא חמורה מנגידא ומטעם זה כתבו התוספות התם דמאי דקאמר רב הונא בריה דרב יהושע התם גבי גרושה שבאה עם המגרש לדין דנגודי מנגדין ליה דתרוייהו בעי שמתא ונגוד ואף על גב דהרמב"ם כתב וז"ל וגרושה הבאה עם המגרש לדין מנדין אותו או מכין אותו מכות מרדות אין לדקדק מזה ולומר הא איהו סבר דאין שמתא חמורה ממרדות דהא הוא ז"ל כתב בהדיא הכא גבי עושה מלאכה בערב שבת אבל מכין אותו מכות מרדות ואין צריך לומר שאין מנדין אותו אלמא נדוי חמור וכן כתב גם בעל הסמ"ג אלא על כרחך לומר דאיהו סבר גבי גרושה כאי /קאי/ נמי שכתב הר"ן ז"ל עיין שם ואם כן מנ"ל שאין מכין אותו דילמא נדוי דחמיר הוא דלא עבדי' ליה אבל מרדות דקיל יהבינן ליה אלא היינו טעמא כדפרישית דכל היכא שאמרו אין מנדין אין מכין אותו נמי אלא אם כן פירש בהדיא לומר דמכין אותו דנדוי ומרדות תרוייהו יסורין לאו עובר על דברי חכמים והכא שפי' בהדיא לומר שאינו חייב באחד מהם הוא הדין בחברו אלא אם כן פירש בהדיא וכדפי' והשתא זכינן לדין דהואיל ואפילו בדברי חכמינו ז"ל אמרינן דכל היכא שאמרו אין מנדין אם הדין הוא דמכין אותו מכת מרדו' מפרשים דבריהם כ"ש בדברי הפוסקים ובפרט בדברי מהר"ם ז"ל

דהני בתרא דבתרא דאם איתא דמה שכתב בשם הגדולים ז"ל דאין משמתין דמכין אותו היה מפרש דבריו דאפילו באמוראי הוה להו לפרש כל שכן בפוסקים ואל יקשה לך לומר דאמאי נקט בלישניה ואפילו משמותי לא משמתין ליה ולא נקט דאפילו מכות מרדות לא יהיבין ליה דקיל משמתא וכדפרישית דהיינו טעמא משום דבהיא סוגיא אמרינן דקאמר רב לשמואל לשמותי לרב שילא כדלעיל וכתב הוא ז"ל דדוקא המורה להתיר מנדין אבל אם הוא גופייהו אם לא שאלו אין מנדין אותם לדעת הגדולים ההם ולדעתו מנדין כדלעיל ואיהו ז"ל לא חשש לפרש דפשוט הוא אצלו הכלל שכתבנו ואם כן אי אפשר להעלות על הדעת ולומר שהגדולים ההם סוברים שמכין אותו הואיל ואינו מפרש בדבריו בהדיא וכדפרישית וכל שכן שהוא ז"ל פירש בדבריו ואמר ולא נעשה עמה דבר וכדפירשתי ומלתא דפשיטא היא שאין להקשות על דברי מדברי הרמב"ם ז"ל והסמ"ג שהזכרתי למעלה שכתבו ואין צריך לומר שאין מנדין וכו' ואין לי להאריך מכל הא דלעיל עלה בידינו שאסור לטלטל המת כדי לרוחצו בשבת כדרכו בחול ואפי' בצונן כ"ש בחמין ואם יש מורה שהתיר לטלטלו ולרוחצו שרי ליה מאריה.

ו ומעתה אומר שאם רצו קרובי המת להרחיצו בשבת מה טוב ומה נעים התקון אשר מצא ריכא בר ריכא מהר"ר דוד להרחיצו ע"י עכו"מז ולקצוץ עמו מערב שבת דנראה דמותר להרחיץ את המת בשבת על ידי עכו"מז בחמין שהוחמו מערב שבת היכא שצריך הוא בה ואפילו אינו צריך בה בו ביום אלא כ"כ הוא לו במוצאי שבת כמו בשבת והיה נראה להביא ראיה ולומר דלא מיבעיא להרמב"ן ז"ל ולנגררים אחריו דלדעתן יש להביא ראיה מההיא דפרק שני דיום טוב שיש להקל במת יותר מחולה שיש בו סכנה כדפירשתי ובחולה שאין בו סכנה אמרינן בסוף פרק מפנין כל צורכי חולה נעשים ע"י ארמאי בשבת וכדרב המנונא דאמר רב המנונא דבר שאין בו סכנה אומר לעובד כוכבים ומזלות ועושה ופירש רש"י ז"ל כל צרכי חולה שאם לא יעשה לו רפואה זו אינו מסוכן למות ומכל מקום צריך הוא לה אומרים

לעובד כוכבים ומזלות ועושה אבל דבר שיש סכנה ישראל עצמו עושה
עד כאן לשונו.

ונראה דמדקאמ' סתם כל צורכי חולה ותלה הדבר בצורך וכן פירש
רש"י ז"ל נמי אבל צריך הוא לה ולא פירש לומר שצריך הוא לה
בשבת אלמא כל היכא דאינו מסוכן אין הפרש בין היכא שצריך הוא
לה בשבת עצמו לבין היכא דלא צריך כך הוא לעשותו בשבת או
במ"ש דהואיל ובין כך ובין כך צריך הוא לה עושין אותה ע"י עובדי
כוכבים ומזלות שאין הפרש בינו ובין חולה המסוכן אלא שזה אומרים
לעובד כוכבים ומזלות ועושה וזה ישראל עצמו עושה שלא מצאנו
הפרש אחר והיינו מה שאמר רב המנונא דבר שאין בו סכנה רוצה לו'
ההפרש שיש בין חולה מסוכן לשאינו מסוכן משמע דשאר מילי זה
וזה שוין ואפשר שלזה כיון רש"י ז"ל באמרו אבל דבר שיש בו סכנה
וכו' ואין להאריך בזה ואם כן כל דבר שבחולה שיש בו סכנה עושין
אותו על ידי ישראל באין בו סכנה עושין אותו על ידי עובדי כוכבים
ומזלות ובחולה מסוכן שבת הרי הוא כחול אצלו כדכתב הרמב"ם ז"ל
בפרק ב' דהלכות שבת וז"ל כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו
סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להם ואפילו להרמב"ן
ז"ל דסבר דכל מה שאפשר לעשות בשנוי עושין כדכתב בעל מגיד
משנה דוקא לענין שנוי הוא דקאמר אבל לענין זה לחלק בין אם הוא
לו כ"כ לעשותו במוצאי שבת כמו בשבת לבין היכ' שהוא צריך לה
בשבת לא חלק דבכולהו עושין אותן ישראל בשבת שכן כתב ובלבד
שיעשה כל צרכיו בזריז וא"כ בחולה שאין בו סכנה גם כן היה נראה
לומר דבכל ענין שהוא צריך אף שאינו צריך בה בשבת עושין ע"י
עובדי כוכבים ומזלות מהאי טעמא היה נראה להרחיץ את המת ע"י
עובדי כוכבים ומזלות בשבת דהא בפרק שני די"ט משמע שיש להקל
במת יותר מבחולה שיש בו סכנה וכדפרישית ואף על גב דמת אסור
לקוברו בשבת והיינו טעמא לדעת הרמב"ם ז"ל כדפרישית משום
דגנאי הוא שיתחלל השבת ע"י ברחיצה ליכא למימר הכי דדוקא
במלאכה דאוריתא יש לנו לומר כן וכמו שאפרש לקמן בעזרת האל

אם כן היה נראה לו' דלא מיבעיא להרמב"ם ז"ל והנגררים אחריו דמותר להרחיצו ע"י עובדי כוכבים ומזלות וכדפרישית אלא אפילו להרמב"ם ז"ל דלפי מה שכתבנו לעיל נראה שלדעתו אין להביא ראיה מההיא דפרק שני די"ט ולומ' שיש להקל בהאי מבהאי דדוקא מחולה שבאבר אחד מקילין במת אבל מחולי כל הגוף לא וכדפי' מכל מקום גם בחולה שבאבר אחד נוהג כדין הזה שפי' דעושין אותו ע"י עובדי כוכבים ומזלות על פי מהדורת קושטא /גוי/ דהא הרמב"ם ז"ל כלל בדין אחד בפ"ב ולא חלק ביניהם כדפרישית שכתב חולה שאין בו סכנה וכו' וכן כוחל עיניו מן העובדי כוכבים ומזלות וכו' אבל צרכים שאין בהם מלאכה וכו' לפי' מעלין אזנים וכו' הרי שלא חלק כלל בין כל הגוף לאבר אחד דהעלת אזנים וכיוצא בו אבר אחד הוא ולא חלק בהם אלא בחדא מחתא מחתינהו וכמו שכבר בארתי אפס מלשון של הרמב"ם ז"ל נראה דדוקא שהוא צריך לרפואת שבת הוא דמתירין שכתב לפיכך מעלין את אזנים וכו' וכל הני דמייתי התם כלהו החולה צריך בהם בשבת עצמו ורפוא' הוא לו בשבת וא"כ אין לסמוך על זה להתיר וו' /וכו' / דאנן חזינן בדבר הצריך למות בו ביום כגון מחמה לצל א"ה אסור לטלטלו כי אם ע"י ככר או תנוק והכי נמי הוה לן למשרי לטלטלו ע"י ישראל אפילו בלא ככר או תנוק דהא להרמב"ם דשבות דרבנן אפילו ע"י ישראל עושין ואפילו באבר אחד כדפרישית אלא ודאי נראה דהואיל ובמת אפשר ע"י ככר או תנוק לא התירו בע"א משא"כ בצרכי החולה דא"א שכל צרכיו יעשו ע"י עובדי כוכבים ומזלות ומשום הכי התירו אפילו כדרכו אפילו על ידי ישראל ואפשר דבחול' נמי הדברים העושין ע"י ישראל דהיינו שבות קל דאפשר לשנויי משנינן כי היכי דאמרי' גבי יולדת ואם כן מהאי טעמא אין להתיר אבל נראה להתיר מהאי טעמא אשר אפרש דטלטול המת לא הוי אלא חומר בעלמא דהא משום הוצאה דמהאי טעמא אסרו טלטול כדאיתא בפ' כל הכלים ליכא דלא שייך למגזר ביה כולי האי וכל שכן דמלתא דלא שכיח' כל כך שימות המת בשבת הואיל ואיכא ששה ימי השבוע וכן כל הנהו טעמי דכתב הרמב"ם בסוף פ' כ"ה דהלכות שבת לא שייכי ביה והנה הקלו בו טפי משאר דברים

האסורים לטלטל שהקלו לטלטלו ע"י ככר או תינוק אף על גב דמן הדין היה להחמיר בו הואיל ועקר הטלטול לצורך דבר האסור וכדחלק הרי"ף זכרו לברכה בפרק כירה וכן התוספות ז"ל אפילו הכי הקלו בו וכדמסיק בפרק נוטל אמר רב אשי לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד ואף על גב דטעמא הוי משום כבודו מכל מקום משום כבודו נמי לא הוה למגזר ביה אסור טלטול הואיל ולא שייכי ביה טעמי דאסורא כולי האי אלא חומרא בעלמא הוא דהחמיר' בו ולא בכלל שבו' הוא דשבות הוי דבר הדומה למלאכ' דאורייתא או דבר שיש לגזור עליו שלא יבאו לידי מלאכה דאורייתא וכדכתב הרמב"ם בפ' כ"א מהלכות שבת או בדבר שיש בו סמך מן המקרא כאסור תחומין וכיוצא בו ואם כן לית לן למגזר ביה אפילו על ידי עובדי כוכבים ומזלות ולא גזרו באינו בר ישראל אלא בדבר שלכל הפחות יש בו משום שבות ולא בדבר שאינו אלא חומרא בעלמא כאשר אבאר בעזרת /ד'/ הנה בפרקא בתרא דשבת אמרינן דיש הפרש בין ערובי תחומין לערובי חצרות ומקלין בערובי חצרות יותר מערובי תחומין והיינו טעמא כדפי' רש"י משום דערובי חצרות לאו שבות מעליתא היא כערובי תחומין דבערובי תחומין יש להם סמך מן המקרא הרי שאנו מחלקין ביניהם אף על גב דאסורי ערובי חצרות טעמא רבה אית ליה דהיינו כדי שלא יוציא מרשות לרשות והוי שבות אפילו הכי אמרי' דלא דמי לשבות דתחומין ומקלין בחד מחברתה כל שכן בנדון דידן דלא הוי אלא חומרא בעלמא כדפרישית דאית לן להקל טפי משאר שבות והנה מצאתי כתוב במרדכי בשם התוספות ז"ל דמותר לומר לעכומ"ז כבה נר הדלוק דלא הוי אלא טלטול דאפילו לישראל אינו אסור משום דהוי בסיס לדבר האסור עד כאן לשונו הרי שהתיר מטעם דאפילו לישראל אינו אלא טלטול אם כן גבי מת דאינו אלא טלטול דחומרא בעלמא הוא דלא שייכי בה טעמיה דאסורא וכדפי' יש לנו להתיר בו אמירה לעכומ"ז ואמינ' דקל וחומר הוא ומה גבי נר דאסור לטלטלו על ידי ככר או תינוק ואפילו היכא דאיכא כבודו כגון שהוא רוצה לעשות צרכיו וצריך הוא להוליך ככר ממקום למקום בכיוצא בו דעשיית צרכיו כבודו הוא ודוחין אסורא דרבנן בגללם כדמשמע בפרק

מי שהוציאוהו דהיכא שהוציאוהו עכו"מז והוצרך לנקביו יכול לצאת חוץ לארבע אמותיו דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה אפילו הכי לא אשכחן התר לטלטל הנר על ידי ככר או תנוק כמו במת דהא רב אשי מסיק בפרק הנוטל לא אמרו ככר או תנוק אלא למת בלבד ואפילו היכא דשכח דיסקיא מלאה מעות בסרט' אסור לטלטלם ט"י על פי מהדורת קושטא /ע"י/ ככר או תנוק דבמת בלבד התירו על ידי ככר או תנוק ולא בענין אחר וכן מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי כדאיתא בפרק מי שהחשיך אבל על ידו אף על גב דאיכא נכרי לא התירו אפילו על ידי ככר או תינוק דאפשר דטעמא הוי במת משום דחומר' בעלמא הוא כדפרישית התירו בו על ידי ככר או תנוק משו' כבודו או כבוד החיים שלא יתבזו ממנו אבל גבי חי לא וזהו שאמר אלא למת בלבד ולא אמר אלא היכא דאיכא כבוד אדם בלבד ולהתלות הטעם בכבוד אלא הטעם במת דבמת התירו משום כבודו אבל בחי לא ואפילו היכא דאיכא כבודו אפי' הכי מותר ע"י עכומ"ז על פי מהדורת קושטא /גוי/ ואפי' היכא דליכא כבודו גבי מת דמותר על ידי ככר או תנוק היכא דאיכא כבודו אינו דין שיהא מותר ע"י עכומ"ז אפי' היכא דליכא כבודו ואין לומר דמטעמא דכבודו מיהא ליתסר ע"י עכומ"ז שאינו כבודו לטלטלו או לרוחצו עכומ"ז כאשר אפרש בעזרת השם והנה הרמב"ם זכרו לברכה יראה דדיני טלטול לאו בכלל אסור שבות הוא שכתב בפר' ראשון דהלכות יום טוב וזה לשונו כל שאסור בשבת וכו' עד בין משום שבות הרי הוא אסור בי"ט וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום טוב עד כאן לשונו אלמא די ש דברים דאסור לטלטלם ואינן בכלל שבות וכן נמי רחיצת חמין יש לנו להקל על ידי עכומ"ז דהאי נמי גזרה וחומר' בעלמא היא וכדאמרין בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מערב שבת וכו' והוי גזרה לגזר' ולית לן למגזר כולי האי ואפילו על ידי עובדי כוכבים ומזלות דהבו דלא לוסיף עלה ואין לנו אלא גזרתם וכדכתב הרי"ף זכרו לברכה בפ"ב דיום טוב וז"ל וחזינן לגאון דקאמר הכי דההיא דאמרי' לא ירחוץ אדם כל גופו בשבת בחמין שהוחמו מערב שבת דוק' בשבת אבל ביום טוב שרי לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מערב יום טוב דלאו

דבר שחייבין עליו משום שבות ולא משום רשות ולא משום מצוה הוא וכי גזרו בשבת אבל ביום טוב לא וכן פסק הרמב"ם נמי בפ"א דהלכות יום טוב וז"ל חמין שהוחמו מערב יום טוב רוחץ בהם כל גופו ביום טוב שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד עד כאן לשונו נראה דסבר כדעת הגאון וכן כתב הוא זכרו לברכה שם וז"ל כל שאסור בשבת בין שהוא דומה וכו' ומביא שם הדברים שהם בכלל אלו הכללים והם מותרים ואם כן נראה דהאי גזרה דחמין לאו בכלל אסור שבות ולפי זה ניחא טפי שהרמב"ם זכרו לברכ' התיר במצטער לרחוץ אפילו על ידי ישראל ואלו להביא חמין להרחיצו לא התירו אלא דרך חצר שלא עורב ועל ידי עובדי כוכבים ומזלות לא התיר אפילו דרך רשות הרבים ואי סבר דחמיר שבות שעל ידי ישראל מאמירה לעובדי כוכבים ומזלות באסורא דאורייתא וכדפירשתי היינו טעמיה דגזרת חמין אינה אלא גזרה בעלמא כדפירשתי. ואל יקשה לך מה שכתב הר"ן זכרו לברכה בפ' רבי אליעזר דמילה עלה דההיא דכתב הר"ף זכרו לברכה דמרחיצין את הקטן כדרכו בין לפני המילה בין לאחר המילה וזה לשונו לפני המילה דוקא בחמין שהוחמו מערב שבת דנהי דרחיצה דידהו מדרבנן מיהא אסירה ורבנן לא שרו במכשירי מילה אפילו שבות דדבריהם וכדאמרן דערל הזאה דאזמל /ואזמל/ העמידו דבריהם במקום כרת אפילו הכי כיון דרחיצה בחמין שהוחמו מערב שבת לא אסרוה אלא מפני הבלנין שהיו מחמין בשבת ואומרין מערב שבת הוחמו במקום מילה התירו דלא שייכא בה הך גזרה כולי האי עד כאן לשונו ויאמר האומר הא הכא דאלמלא טעמא דלא שייכא גזרת חמין כולי האי גבי מילה אבל היינו אוסרין להרחיץ את הקטן אף על גב דמכשירי מילה נינהו והיינו מטעמא דערל הזאה דאזמל העמידו דבריהם במקום כרת ואם כן משהו גזרת חמין לההיא ערל הזאה דאזמל דשבות נינהו הא ליתא דהוא זכרו לברכה ה"ק דהואיל וערל הזאה דאזמל העמידו דבריהם במקום כרת ודוחין המכשירין לא תעשה המילה וכן פסח גבי רחיצת הקטן דלא הוי אלא מנהג בעלמא דין הוא שתדחה אפילו מקמי גזרת חמין אף על גב דאינה אלא גזרה בעלמא אי לאו טעמא דלא שייכא בה גזרה כולי האי

ולעולם אמינא גזרת חמין על ידי עובדי כוכבים ומזלות על פי מהדורת קושטא /גוי/ מותר ואפילו אין שם לא חולי ולא צורך ולא מצוה ונר' שלזה כיון הרמב"ם וכתב בפ"ו דהלכות שבת וז"ל דבר שאין בו מלאכה ואינו אסור לעשותו אלא משום שבות מותר לישראל לומר לעובדי כוכבים ומזלות לעשותו והוא שיהיה קצת חולי או צורך הרבה או מצוה עד כאן לשונו וכבר הזכרתיו למעלה רצה הרב בזה דהיכא דלא הוי אלא אסור כי הני דאמרי' מותר לישראל לומר לעובדי כוכבים ומזלות לעשותו בשבת ואפי' אין שם לא חולי ולא צורך ולא מצוה וזהו שדקדק הרב וכתב דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשותו אלא משום שבות שלא היה צריך לומר אלא דבר שאינו מלאכה. ואל יקשה לך דאמאי קאמר ואינו אסור אלא משום שבות ונקט לשון שולל דהוה ליה למימר דבר שאינו מלאכה אסור משום שבות דלדין מי ניחא אלא דהוא נקט האי לישנא משום שרצה להודיענו ההיתר ולומר מותר לעשותו וכו' הוא הדין דבר שאינו מלאכה הואיל ואינו אסור לעשותו אלא משום שבות מותר לעשותו וכו' ולפי זה ניחא טפי מה דאית לן למתמה על הראב"ד זכרו לברכה שהקשה על הרב זכרו לברכה במה שכתב בפרק שני באותו לשון שהזכרתי וזה לשונו אמר אברהם אם היה מקצת חולי הוא עצמו עושה שהרי גונח יונק חלב בשבת וכן אמרו הלכה מחזירין את השבר וכן אמרו במקום הפסד וכו'. ויש לתמוה דאמאי לא פריך על הרב זכרו לברכה מדידיה אדידיה דהא סברת הרב היא דבמצטער מרחיצין אותו על ידי ישראל וכדפי' והחלוק אשר חלקתי בין היכא דהווי גוף הדבר לבין היכא דהווי הכשר הדבר לא סבירא ליה להראב"ד מדפריך ליה מהנהו מילי דהוו גוף הדבר. אלא נראה דהיינו טעמא דהא דהראב"ד לא פריך על הרב זכרו לברכה מדידיה אדידה על פי מהדורת קושטא /אדידיה/ דהרב לא קאמר אלא במקום שבות וכמו שבאר דבריו כדפירשתי אבל גבי גזירת חמין לא הוי אלא גזרה לא קאמר כדפרישתי ואם כן בנדון דידן דלא הוי אלא גזרה נראה להתיר על ידי עובדי כוכבים ומזלות אפילו שלא במקום חולי או צורך או מצוה וכל שכן דאיכא קצת מצוה בדבר דאף על גב דכתבנו דרחיצת המת אינה אלא מנהג בעלמא ולא דמי

לחשש הסרחון נהי דלא דמי לחשש הסרחון מיהו המנהג שנהגו לא לחנם נהגו אלא למצוה וכדכתיבנא אף על גב דלענין לבטל אסור שבת לטלטלו ישראל ולהרחיצו לא חשבינן ליה מצוה דלא דמי לחשש הסרחון שהתיר רב נחמן לאפוקי לכרמלית וכדכתיב' מכל מקום לענין להתיר ע"י עכו"מז על פי מהדורת קושטא /גוי/ במלתא דלא הוי שבות אלא גזרה בעלמא כדפרישית דבר מצוה חשבינן ליה.

וכי האי גוונא כתבו התוספות זכרם לברכה בפרק קמא דשבת עלה דההיא דתניא התם נותנין מזונות לכלב בחצר כיוצא בו נותנין מזונות בחצר אפילו למי שאינו מאמין בבורא שמים וארץ ופרכינן הא תו למה לי היינו הך ומשנינן מהו דתימא האי רמי עליה והאי לא רמי עליה קא משמע לן וכתבו התוספות ז"ל וזה לשונם ואם תאמר ואמאי נותנין מזונות בשבת למי שאינו מאמין בבורא שמים וארץ דהא כיון דאין מזונותיו עליך כדאמרינן הכא ובפרקא בתרא דביצה דמוציא אני את עכו"מז שאין מזונותיו עליך ליתסר כדאמרינן בפרקא בתרא דאסור לטרוח בשבת לתת מזונות לדבר אחר משום דאין מזונותיו עליך הכי נמי הוי לן למימר למי שאין מאמין בבורא שמים וארץ ויש לומר דכיון דמפרנסי עניים אחרים עם עניי ישראל חשוב מזונותיו עליך לענין אסור טורח שבת דרבנן אבל לעניין עשיית מלאכה ביום טוב דהוי איסור דאורייתא לא חשוב מזונותיו עליך עד כאן לשונו הכי נמי אית לן למימר דאף על גב דליבטל גזירה דרבנן ע"י ישראל לא חשיב מצוה מכל מקום חשיב קצת מצוה לענין לעשותו על ידי שאינו בר ישראל על פי מהדורת קושטא /גוי/.

ואם כן הוכחנו דאמירה לעכומ"ז בנידון דידן שרי ואמינא לקצץ עמו בערב שבת משום דלא חשבינן ליה מצוה אסור לקצץ עמו בשבת אבל לקצץ עם עובד כוכבים ומזלות על פי מהדורת קושטא /גוי/ בערב שבת ודאי שרי דאפילו בדבר שבשבת אסור לומר לעובדי כוכבים ומזלות לעשות בערב שבת מותר ואם על פי מהדורת קושטא /אם/ קצץ דהא לענין שלוח אגרות בערב שבת אף על פי שידענו

שיקחם בשבת שרי בקצץ וכן לענין עורות לעבדן וכלים לכובס ואם כן הכי נמי אם יקצוץ עמו שכשימות להרחיצו שרי אף אי סבירא לן דבשבת אסור לומר לעובדי כוכבים ומזלות לעשותו משום מלאכת שבת הנעשית בשבילו ליכא דאין גוף ישראל נהנה מגוף השליחות וכדחלק בעל הסמ"ג דהנאת גוף המת לאו כלום הוא דבמתים חפשי כתיב כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות וכדאיתא בפ' שואל ולדעת הרמב"ן כאשר כתב הר"ן משמו נראה דמותר אף אם יאמר לו בהדיא לעשות בשבת שכתב בפרק שואל וז"ל אסור לומר לעכומ"ז מערב שבת עשה מלאכה זו בשבת לצורך המת ולצורך כלה דהא כל מאי דשרי לצורך המת ולצורך כלה אף על גב דליכא תקנת בוריינין שרינן בעלמא וא"ה אמרינן בפ"ק אין משלחין אגרות ביד עובדי כוכבים ומזלות מערב שבת אלא א"כ קצץ ומדלא קאמר דבקצץ אסור לומר לו בהדיא עשה מלאכה זו בשבת משמע דסבר דאין הפרש אלא קצץ מותר לומר לו בהדיא עשה מלאכה זו בשבת וכן מצאתי כתוב במרדכי וז"ל ועוד יש להתיר אמירה לעובדי כוכבים ומזלות במקום מצוה וכו' עד ואעל פ"כ מותר לומר לעכומ"ז תשא כתבי בשבת בקצץ כדתניא בפרקא קמא וכו' עד וטעמא דמותר משום דעכומ"ז אדעתא דנפשיה קא עביד ואינו כשלוחו של ישראל עכ"ל. כ"ש הכא בנדון דידן דאינו אלא גזרה בעלמא הוא כדפרי' ואף על גב דהכא דבירו על פי מהדורת קושטא /דביתו/ של ישראל קא עביד וכתב הרמב"ם אם היתה המלאכה בתוך התחום אסור לו להניחו לעשותו בשבת מפני הרואים שאינם יודעים שפסק וכן כתב המרדכי בשם הריטב"א דע"כ לא שרו ב"ה אלא בערב שבת שכבר יצא מרשות ישראל מבעוד יום דמשנכנס שבת אינה של ישראל אלא של נכרי אבל בשבת לא דחזי כמוליק בשליחותו של ישראל נראה דהכא בנדון דידן דליכא אלא גזרה בעלמא הוא וכדפרישית ליכא למיחש כולי האי וכ"ש שהדבר מותר אפילו בלא קצץ הוא וכדפרישתי וא"כ בנדון דידן הדבר מותר ע"י עכומ"ז כדפרישית.

ז והנה רא"ם התיר אמירה לעכומ"ז במת אפילו באסורא דאוריתא שהיה המת מוטל בבזיון קצת כדכתב המרדכי בפ' כירה וז"ל מעשה שהיה בימי רא"ם שהביאו מת מחוץ לתחום בשבת בספינה והיה המקום צר לבא אליו וגם העכומ"ז היו מתאספים שם עד שהיה המת מוטל בבזיון קצת ובא הדבר לפני הגדולים וצוה ר"אם להוציא המת מתוך הספנה על פי מהדורת קושטא /הספינה/ ולהביאו על ידי עובדי כוכבים ומזלות בבית קרוביו ביום השבת משום כבודו וראיתו מפרק המצניע דההוא שכבא דהוי בדוקרת שרא להו רב נחמן להוציאו לכרמלית ע"י ישראל ואם התירו שבות דאית ביה מעשה כלומר שישראל עצמו עושה קל וחומר באמירה לעובד כוכבים ומזלות שבות דלית ביה מעשה כגון נדון זה כדאמרינן בפרק הדר גבי ההיא ינוקא דאשתפיק חמימי וכו' ולא שאני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה עכ"ל ופשיטא בההיא עובדא איסורא דאורייתא הוה באחת משני דרכים וכשבא מחוץ לתחום דהיינו י"ב מיל רחוק מהעיר וסבר בתחומין די"ב מיל דאורייתא או שכשהוציאוהו מהספינה היו רוצים להוליכו בבית קרוביו רשות הרבים היה ומאי דקאמר שבא מחוץ להודיענו דאיסורא דרבנן ואיסורא דאורייתא הוה ביה ואפילו הכי התירו דאי ס"ד דבאיסורא דרבנן הוא דקא שרי ר"אם מאי האי דאריך במילתיה וקאמר ואם התירו שבות וכו' דלא הוי צריך לאוכוחי כולי האי דהוא הוא ולא הוה ליה למימר אלא דאפילו ע"י ישראל שרי ותו דלפי מה שכתב מהר"ר דוד בפסקו שנמצא במרדכי שלו דהאי דשרא רב נחמן לאפוקי לכרמלית ע"י ישראל אלא קאמר ע"י עובד כוכבים ומזלות דקיל טפי וכך התיר ר"אם משום דכיון דמשום כבוד הבריות התירו הנה כבודו בהוצאת ישראל ולא בהוצאתן אם כן לפי זה אי עובדא דרא"ם איסורא דרבנן הוה למה לא התיר גם הוא ע"י ישראל כרב נחמן ומי' אי משום הא יש לדחות ולומר אי משום הכי האריך כולי האי ולא התיר בהוצאת ישראל משום דר"אם סבר דלא דמי האי בזיון לההיא דהמצניע דהתם הוה לן למיחש שלא יסריח ע"י שהוא מוטל בחמה ויהיה בזיון שלם אבל בעובדי דר"אם לא הוי אלא בזיון קצת ולא דמי לההוא בזיון דהמצניע ומשום הכי

קאמר דאף על גב דלא דמי מכל מקום קיל טפי לעשותו ע"י עובדי כוכבים ומזלות הואיל והוי שבות דלית ביה מעשה מההוא דרב נחמן דשרא ע"י ישראל דהוי שבות דאית ביה מעשה והאי ק"ו דומה לההיא דפר' הדר דאמרינן ולא שני לך וכו' ע"ד שפיר' בעל הלכות גדולות ואף על גב דלא דמו ממש דהתם מלאכה דאורייתא מתירין על ידי עובדי כוכבים ומזלות והכא דרבנן מכל מקום דרך אחד הוא ולעולם בשבות דרבנן מיירי ואף אם נאמר כן יש לנו להביא ראיה בנדון דידן דאפילו התם דאיכא שבות וליכא בזיון אלא קצת מתירין ע"י עובד כוכבים ומזלות כ"ש בנדון דידן דליכא אלא גזרה בעלמא וכדפרישית דאף על גב דליכא אלא ריח בעלמא בזיון דמתירים על ידי עובדי כוכבים ומזלות דקיל טפי האי מההוא עובדא דרא"ם אבל נר' להוכיח דבאיסורא דאורייתא קא מיירי מדמקשה עליו רבינו ברוך מההיא דפ"ק דביצה ובפ' תולין דקאמר מת בי"ט ראשון וכו' ומאי איריא בי"ט אפילו בשבת נמי וכן נמי מקשה לו מההיא דפ"ק דר"ה אשר כבר הזכרתיו דמשמע דאסור לקבור המת בשבת אפילו ע"י עממין מאי קא פריך ליה אי עובדא דרא"ם איסורא דרבנן הוה והא התם גבי /קבורת/ קבירת המת איסורא דאורייתא קא עבדי.

וכן יש להקשות על הר"אם עצמו שהוצרך לתרץ ההיא דביצה דה"ה אפילו בשבת נמי וכו' אלא ודאי נראה כדפרישית דר"אם באיסורא דאורייתא קא מיירי וכן מצאתי בהדיא בהגה"ה וז"ל מעשה היה והתיר ר"אם להביא מת בשבת מן הנהר עד הבית בשביל כבוד המת על ידי עובדי כוכבים ומזלות וראיה מדאמרינן פרק המצניע ההוא שכבא דהוה בדוקרת והתירו אפילו ע"י ישראל להביאו דרך כרמלית וחמיר כרמלית ע"י ישראל עצמו מר"ה ע"י עובדי כוכבים ומזלות והרי בהדיא דבאיסורא דאורייתא התיר.

עוד כתוב שם ראבי"ה השיבו דלא הותר' בההוא שכבא כי אם משום דליקה והאריך ולבסוף כתב מיהו לפרש"י גבי עיר של רבים ונעשה של יחיד בעירובין דפי' דעיירות שלנו אין רשות הרבים כי אם כרמלית

וכו' יפה דנת להתיר וכלל זה אמר ראבי"ה אמירה לעובדי כוכבים ומזלות שבות ה"מ באיסורא דאורייתא וכו' עד ובדאורייתא נמי לא אסירא אלא בדבר שא"א למצוא תקנה ע"י ישראל לעשותו כגון להחם חמין ולתלוש מן המחובר אבל אם אפשר לעשותו כגון בר"ה דיכול להביא על ידי מחיצות בני אדם שרי אמירה לעובדי כוכבים ומזלות עכ"ל. הרי שהתיר אמירה לעובדי כוכבים ומזלות היכא שיש תקנה לעשותו ע"י ישראל ואם כן בנידון דידן שיש תקנה בענין הטלטול ע"י ישראל ע"י ככר או תינוק שרי אמירה לעכומ"ז ואפילו לרבינו ברוך שחלק על הר"אם כדאית' במרדכי דיקא התם דאיסורא דאוריית' הוה כדכתיב פליג עליה וכדכתיב' אבל בנידון דידן דגזרה בעלמא הוא כדכתי' מודה הוא שמותר ע"י עובדי כוכבים ומזלות.

וכדי שלא יטעה הטועה במה שהקשה רבינו ברוך על ר"אם מההיא דפרק כירה דאיתמר מת המוטל בחמה כדאית' במרדכי וז"ל ורבינו ברוך ממגינצא דן לפניו עד שאתה מדמהו לההוא מעשה דפרק המצניע אדרבה תדמהו לההוא מעשה דפרק כירה דאיתמר מת המוטל בחמה וכו' ומשמע התם דטלטול מן הצד שמיה טלטול דברי הכל אסור לטלטלו מחמה לצל הילכך נראה לפרש דההיא דהמצניע דוקא משום דליקה התירו עכ"ל. ואפשר שיטעה הטועה לומר דהכי פריך דכי היכי דהתם לא אשכחן שהתירו ע"י עובדי כוכבים ומזלות אלא ע"י ככר או תינוק אם כן אסור הוא לטלטל על ידי עכומ"ז וכ"ש איסורא דאוריית' דאסור ע"י עובדי כוכבים ומזלות ויאמר האומר דהא רבינו ברוך דסבור טלטול נמי אסור על ידי עכומ"ז ואפי' היכא דמוטל בחמה כדי שלא יטעה הטועה בזה צריך אני לפרש את דבריו ואומר דפשיטא דלבעל הלכות גדולות א"א להקשות דאף על גב דאמרין דאסור לישראל לטלטלו ואפי' בטלטול מן הצד אלא ע"י ככר או תינוק מנלן דע"י עובדי כוכבים ומזלות על פי מהדורת קושטא /גוי/ אסור דהתם לא השמיענו בגמרא אלא דע"י ישראל אסור כי היכי שהשמיענו בכל אסורי שבת ולענין אמירה לעובדי כוכבים ומזלות תלוי הדבר לפי מה שהוא הדין בו באיזה דבר אסור ובאיזה דבר

מותר ולא בכל דין ודין אמרו דין אמירה לעובדי כוכבים ומזלות אבל דעת רבינו ברוך היא זה שהוא ראה שר"אם התיר מטעמא דההיא עובדא דהמצניע שהתיר רב נחמן אפילו ע"י ישראל וקאמר דהואיל ובשבות דרבנן מתירין ע"י ישראל ק"ו שיש לו להתיר איסורא דאורייתא ע"י עובדי כוכבים ומזלות דחמיר הוא איסור שבות ע"י ישראל מאיסורא דאורייתא על ידי עובדי כוכבים ומזלות והביא ראייה מההיא דפרק הדר דקאמר לא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה דהיינו ע"י ישראל לשבות דלית ביה מעשה דהיינו אמירא לעכו"מז ואפי' באיסור' דאורייתא והיינו כפי' ה"ג והוא ז"ל הקשה לו עד שאתה מדמהו לההיא עובדא דהמצניע ואתה מביא ראייה דשבות מותר על ידי ישראל וממנו אתה למד קל וחומר מאיסורא דאורייתא ע"י עובדי כוכבים ומזלות אדרבה תדמהו לההיא דפרק כירה שהוא הפך זה דאפילו טלטול דרבנן אסור ע"י ישראל וא"כ לית לן למילף היתר באמירה לעובדי כוכבים ומזלות באיסור' דאורייתא וקאמר הילכך נראה לפרש וכו' דהואיל וחזינן התם בפ' כירה דאפילו טלטול דרבנן אסור ע"י ישראל א"כ צריכין אנו לפרש ההיא דהמצניע דבדליקה קא מיירי שלא יהיו סותרין זה את זה וא"כ אין להביא ראייה להתיר אמירה לעובדי כוכבים ומזלות באיסורא דאורייתא.

ח כלל העולה מדברי דבנדון שלפנינו ע"י עובדי כוכבים ומזלות מותר ואין לומר דמכל מקום משום כבודו אית לן למיסר ע"י עובדי כוכבים ומזלות לכל הנהו דמפרשים ההוא דפרק השואל דמשני בגמרא בעומד בסרטא דמשום כבודו קאמר דלא יספד בחלילין או לא יקבר בו עולמית משום דגנאי הוא לו שיקבר בקב' שנתחלל בו שבת וכן בחלילין אי פרהסיא נינהו וכן נמי אסרו לקבור את המת בשבת ולדעת התוספות טעמא הוי משום דגנאי הוא לו כדאי' בפ' מרובה וכבר כתבתיו לעיל דלא מיבעיא לפי רש"י שלא פי' כן ההוא דשואל עיין שם. וכן לר"אם שהתיר איסורא דאורייתא ע"י עובדי כוכבים ומזלות על פי מהדורת קושטא /גוי/ כמו שכתב אלא אפילו לאות' המפרשים ההיא דשואל כמו שכתבתי וכן לדעת התוס' נראה דדוקא

דאיסורא דאורייתא אית לן למימר הכי דההוא דחלילין נמי כשהובאו דרך ר"ה מפרשי לה אבל באיסור דרבנן וכ"ש באיסורא כהאי דאינו אלא גזרה וכדפרי' לית לן למימר הכי ובאיסורא דאורייתא נמי לית לן למימר הכי אלא גבי שבת דאיסור סקילה הוא תדע דבי"ט התירו ע"י עממין כדאיתא בפרקא קמא דביצה ובפ' שני ובפ' תולין ואל יקשה לך ממה שכתב ר"אם כמו שהביא מהר"ר דוד בפסקו שנמצא במרדכי שלפניו וכבר כתבתיו למעלה דהא דשרא רב נחמן לאפוקי לכרמלית על ידי ישראל ולא קאמר ע"י עובדי כוכבים ומזלות דקיל טפי משום דכיון דמשום כבוד הבריות התירו הנה כבודו בהוצאת ישראל ולא בהוצאת עובדי כוכבים ומזלות ויאמר האומר דמכאן משמע דאין כבודו לעסוק בו עובדי כוכבים ומזלות הא לא תקשי לך דמאי דקאמר דכבודו הוי בהוצאת ישראל ולא בהוצאת עובדי כוכבים ומזלות לאו למימרא דהאי טעמא דמהאי טעמא יש לנו לאסור ע"י עובדי כוכבים ומזלות דהאי טעמא קלישא הוא לאסור מחמתה לעסוק בו עובדי כוכבים ומזלות ותדע דהא הוא ז"ל התיר ע"י עובדי כוכבים ומזלות ואף על גב דלא היה מוטל אלא בבזיון קצת ולא חשש לאסור להוציאו מטעם דאין כבודו ע"י עובדי כוכבים ומזלות דטפי היה כבודו להתעסק בו ישראל מעממין אבל איננו טעם מספיק לאסור לעסוק בו עובדי כוכבים ומזלות בשבילו והתם בעובדא דהמצניע הכי קאמר הואיל והתיר שבות דרבנן משום כבודו ובלאו טעמא דכבודו אין צד להקל בו לא על ידי ישראל ולא על ידי עובדי כוכבים ומזלות יש לנו להתיר הדבר באופן שיהיה כבודו גמורה דהואיל ומטעמא דכבודו אנו מתירין או על ידי עובד כוכבים ומזלות או על ידי ישראל אנו מתירין ע"י ישראל נמי והוא הדין על ידי עובדי כוכבים ומזלות.

ואל יקשה לך ממה שכתב הר"ן בפרקא קמא דביצה וז"ל ודאמרי' יתעסקו בו עממין איכא מאן דאמר דדוקא בקברתו אבל בטלטולו מותר ע"י ככר או תנוק וכו' עד ואיכא מאן דאסור על פי מהדורת קושטא /דאסר/ ולישנא דיתעסקו בו עממין הכי משמע דכל עסקיו ע"י עממין דוקא עכ"ל ויאמר האומר הרי שתלה הטעם כיון שסופו

להתעסק בו עממין ומשום הכי אין כאן כבודו ועושיין ע"י עממין הא לאו הכי לא.

לא היא אלא הכי דייק מינה דהואיל ואין כאן כבודו אין אנו מתירין אלא על ידי עובדי כוכבים ומזלות אבל לא ע"י ישראל אפילו ע"י ככר או תנוק אבל אם היה כבודו היינו מתירין אפילו ע"י ישראל ולעולם ע"י עובדי כוכבים ומזלות מותר ותדע דהא דקדק וקאמר שאין כאן כבודו שנתיר ע"י ישראל וכו' ולא קאמר ונאסור ע"י עובדי כוכבים ומזלות וכן קאמר נמי המת' וז"ל אבל טלטלו מותר ע"י ככר או תנוק אלמא דמטעם כבודו יש לנו להתיר על ידי ישראל אבל לא לאסור על ידי עכומ"ז ואין לומר דמכל מקום משום כבודו אנו מתירין אפילו ע"י ישראל אף על גב דמן הדין אסור א"כ טעמא רבה הוא.

לא היא דהתם ה"ט הואיל ומשום כבודו אנו מתירין לקוברו יש לעשות הדבר באופן שיהי' כבודו גמורה דהיינו בדב' שאפשר לעשותו ע"י ישראל לעשותו ע"י ישראל /שלשת המלים כפולות ומיותרות/ הואיל ומשום כבודו התירו לקוברו וכדפי' בדברי ר"אם ולעולם אמינא לך דטעמא דאין כבודו ע"י עכומ"ז על פי מהדורת קושטא /גוי/ אינו טעם מספיק לא לאסור לעסוק בו עכומ"ז ולא להתיר אסור אלא היכא שאנו מתירין הדבר משום כבודו אנו מתירין על ידי ישראל והוא הדין ע"י עכומ"ז וא"כ יצא לנו מכל זה דנדון דידן מותר ע"י עכומ"ז ולא משום כבודו אנו מתירין ע"י עכומ"ז על פי מהדורת קושטא /גוי/ אבל ע"י ישראל אסור הנראה לע"ד כתבתי והשם יצילנו משגיאות.

ולענין הנדוי אני אומר שאם הדברים כפשוטן וכחזקתם הדין עם הרב הנזכר ונדויו נדוי מכמה אנפי חדא שהפסיק דרושו של הרב הנזכר וכי האי גונא מנדון דגדולה מזו מצאנו בפרקא קמא דקדושין סבי דגונזייה לא אתו לפרקי' דרב חסדא אמר ליה לרב המנונא זיל צנעינהו ופי' רש"י ז"ל זיל צנעינהו אמור אליהם להתכבד ולישב בבית וזהו לשון נדוי של תלמודי על פי מהדורת קושטא /תלמידי/

חכמים עכ"ל כל שכן בנידון דידן שהפסיק את דרושו של הרב הנזכר דפשיטא דבר נדוי הוא צא וראה כמה היו הראשונים נזהרים לשמוע דרושו של גדול מהם דאמרינן בפרק הבא על יבמתו רבי אבא בר זבדא איעקר מפרקיא דרב הונא רב גידל איעקר מפרקיה דרב הונא ר' חלבו איעקר מפרקיה דרב הונא רב ששת איעקר מפרקי' דרב הונא רב אחא בר יעקב אחדתיה סוסכינתא תליוה בארזא דבי רב ונפק מיניה כהוצא ירקא אמר רב אחא שיתין סבי הוינן וכלהו איעקר מפרקיה דרב הונא לבר מאנא דקיימי בנפשאי והחכמה תחיה בעליה וא"כ זה שהפסיק דרושו של חכם שהוא גדול הימנו לא טוב עשה בעמיו ובר נדוי הוא כדכתיבנא.

וכן נמי מצאנו בפרקא קמא דשבת ההוא תלמודא על פי מהדורת קושטא /תלמידא/ דאורי בחרתי על פי מהדורת קושטא /בחרת'/ דארגיז כרבי שמעון שמתיה רב המנונא ופריך והא כרבי שמעון סבירא ליה ומשני באתריה דרב הוה לא איבעי ליה למעבד הכי עכ"ל הגמרא ופירש ר"שי ז"ל והא כרבי שמעון סבירא ליה השתא ואמאי שמתיה עכ"ל הרי לפנינו דאעל פי שהורה כהלכה שמתיה רב המנונא הואיל ובאתריה דרב הוה דלא סבירא ליה הכי והיינו משום דהואיל ובאתריה הוא איננו כבודו להורות שלא כדעתו ואפילו אליבא דהלכתא כ"ש וק"ו להפסיק הדרוש דמלתא דפשיטא הוא דיותר זילזול הוא לו מההיא עובדא וא"כ בר נדוי הוא. ופשיטא דהאי אתרא אבלונא אתריה דמהר"ר דוד קרינן לה הואיל והוא דר שם וקלא דלא פסיק הוא דיחיד בעירו הוא ומרה דההיא ארעא הוא.

ט ואפילו אם יבא שם גדול כמותו אין לו להורות או לדרוש שם מפני כבודו של הרב הנזכר הדר שם וכדאמרינן בפ' כל היד עולא איקלע לפומבדית' אייתו לקמיה דמא ולא חזא אמר ומה רבי אליעזר דמרה דארע' דישראל הוה כי מקלע לאתריה דרב יהודה לא חזי דמא אנא אחזי עכ"ל הגמרא: ופי' ר"שי ז"ל וז"ל דמרה דארעא דישראל בקי במראות דם מכל החכמים שהיו בארץ ישראל כדמפרש לקמן

פומבדיתא אתריה דרב יהודה בשלהי פ"ק דסנהדרין סבי
דפומבדיתא רב יהודה ורב עיינא ולא חזא משום כבודו דרב יהודה
עכ"ל.

הרי לפנינו שבשביל שהיה רבי אליעזר בקי במראות דם מכל חכמי
א"י קרי ליה מרה דארעא דישראל וכן קורא לפומבדיתא אתריה דרב
יהודה משום שהיה שם זקן ולא רצה לא רבי אליעזר שהיה גדול ממנו
בדבר ולא עולא לראות דם לכבודו דרב יהודה וא"כ פשיטא דהאי
אתרא אבלונא שאין שם גדול כמהר"ר דוד אתריה קרינן לה ולכבודו
ראוי לחוש שלא להורות או לדרוש במקומו אחר ואפילו אם יבא שם
גדול כמותו וכדאשכחן בפרקא בתרא דברכות דרש בר קפרא באתר
דלית גבר תמן הוי גבר אמר אביי ש"מ באתר דאית גבר תמן לא
תהוי גבר ופריך פשיטא ומשני לא נצרכה אלא כששניהם שוים עכ"ל
הגמרא ופר"שי הא דאביי למה לי פשיטא שלא יורה אדם הלכה לפני
רבו למה ליה לאביי למשמע מכללא כששניהם שוים אם באת במקום
ת"ח ואינך גדול ממנו אל תטול עטרה לדרוש במקומו עכ"ל הרי
לפנינו במקום שיש שם ת"ח אם יבא שם ת"ח אחר גדול כמותו אין לו
להורות שם או לדרוש דזלזול הוא לחכם הדר שם וכן נמי אמרינן בפ'
הדר רב חסדא סר סכינא בבבל אמר ליה רב אשי לרבינא מ"ט עביד
מר הכי וכו' ואף על גב דרבינא תלמוד על פי מהדורת קושטא
/תלמיד/ חבר הוה כדמשמע התם דתלמוד על פי מהדורת קושטא
/דתלמיד/ חבר הוי מי שהוא חכם כמו הרב ולמד ממנו דבר אחד או
יותר כדפיר"שי התם וכן נמי אמרינן התם דרבי אלעזר מאגרונא
איענש משום דבדק סכין באתריה דרב אחא בר יעקב ואף על גב
דצורבא מרבנן חזי לנפשיה כדמוכח התם וכאלה רבות בתלמוד דידן
כ"ש וק"ו בנדון דידן שהפסיק דרושו של הרב הנזכר דפשיטא דזלזול
הוא לו ואף על גב דהוא גברא שהפסיק דרושו דר שם מכל מקום
הואיל ולא גברא רבה הוא שכאשר הועד לפני מפי מגידי אמת אינו
כא' מתלמידיו של מהר"ר דוד אתריה דמהר"ר דוד קרינן ליה וגרע
ההיא עובדא מההיא תלמידא דאורי בחרתא דארגיז כדלעיל וא"כ בר

נדוי הוא וכ"ש דקלא דלא פסיק הוא שהרב הנזכר מגדולי הדור וחשובים וכן קלא דלא פסיק הוא שנשמך עתה כמה ימים ושנים מכמה רבנים מיום היותו בן י"ח שנים ומאז היה מורה הוראות ובחזקת מוסמך הוא ואף על גב דאין סמיכה בח"ל כדקאמר רי"ב בפ' קמא דסנהדרין היינו לענין דלא למגבי קנס וכדאמרינן התם מאי אין סמיכה אילימא דלא דייני דיני קנסות בח"ל וכו' וכן בפ' החובל /ב"ק פ"ד ע"ב/ אמרינן חסדא /חסדא קנסא/ קנסי קא מגבית בבבל וכן משמע בכמה דוכתינן דאין גובין קנס בבבל דאלימ בעינן וליכא.

י הסמיכה הנהוגה בזמן הזה מגדולי עולם הוא משום דאי באסור והתר מאן דלא גמיר יעשה תורתנו פלסתר ויאכיל מאכלות אסורות ולטמאות יאמר טהורות בעינים עורות ופי זרות דובר שקרים ירבה ממזרים יפיל חללים צלמות ולא סדרים ולא יאבה יי' סלוח לעושים עצמם כאחד החברים והם המורים.

ואי בדיני ממונות מאן דלא גמיר פסול לדין ודינו אינו דין דהא בריש פרק' קמא דסנהדרין משמע דמן התורה בכל דיני ממונות ואפילו בהודאות והלואות בעי' סמוכין מנשיא שבארץ ישראל דאמרינן התם עלה ההיא דתנן דיני ממונות בשלשה גזלות וחבלות בשלש' ופירוש בגמרא במה הן קאמר מה הן דיני ממונות גזלות וחבלות ופריך אבל הודאות והלואות לא ולמאי וכו' עד אלא דלא בעינן מומחין ופירש ר"ש ז"ל מומחין סמוכין ונטלו רשות מנשיא לדון ומשני בדין הוא דליבעי נמי מומחין והא דלא בעי מומחין משום דר' חנינא דאמר ר' חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה ומה טעם אמרו דיני ממונות וכו' כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין הרי לפנינו דמן התורה בהודאות והלואות נמי בעינן סמוכין אלא שהחכמים הקלו בהם דלא נבעי סמוכין מנשיא כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין וא"כ אמינא דוקא לענין דלא בעינן סמוכין מנשיא הוא דעקרו דבר תורה והתירו כדמשמע ממתני' דקאמר גזלות וחבלות בשלשה אבל הודאות והלואות לא וקשיא לן במאי דלא מצינן לאוקמה

לה אלא לענין דלא בעינן סמוכין מנשיא אבל לענין גמור דלא אשכחן היתר אדוכתיה קאי דודאי בעינן גמור דמנא לן להקל אי ממתני' מתני' לענין סמוכין אצטריך לומר דבהודאות והלואות לא בעינן סמוכין ואף שיש לדקדק בזה לא אאריך.

ואל יקשה לך הא התם אמרינן דלא בעינן מומחים ולישנא דמומחים משמע דגמירי דהא ר"שי ז"ל פירש בהדיא דבסמוכים מהנשיא קא מיירי ההיא סוגיא וכדכתיב' ואורחא דתלמודא לקרא לסמוכין מומחין סתם ולשאינן סמוכין הדיוטות וכדאמרינן בפרקא בתרא דגיטין והא אנן הדיוטות אנן ופירש ר"שי ז"ל וז"ל שאין מומחין אלא סמוכין דמקרו אלהים דיינים וכן משמע נמי בפרק החובל /ב"ק פ"ב ס"ב/ דאמר רבא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותו בבבל ופריך מ"ש אדם באדם ואדם בשור דלא אלהים בעינן וליכא שור בשור ושור באדם נמי אלהים בעינן וליכא ומשני דשליחותיהו עבדינן במלתא דשכיחא ואית בה חסרון כיס ופירש ר"שי זכרו לברכה אלהים בעינן היינו ממומחין /מומחין/ וסמוכין ובבבל אין סמיכה עד כאן לשונו. הרי לפנינו דבמאי דלית' דהיינו סמיכה הוא דדחקינן ואמרינן דשלוחותיהו עבדינן הואיל ואין סמיכה בחוץ לארץ אבל במידי דאית כן כמו באותם דבארץ ישראל דהיינו מומחים אדוכתיה קאי דאלהים בעינן ובכלל אלהים הוו מומחים וכן משמע נמי בהדיא דפרקא בתרא דגיטין שכבר הזכרתי ע"ש. ואפילו לרב אחא דסבר התם בפרקא קמא דסנהדרין דמן התורה לא בעינן סמוכין בהודאו' והלואות מכל מקום מודה דבעינן גמירי וכדקאמר התם דטעמא דבעי שלשה משום יושבי קרנות ופירש"י ז"ל תגרין שאין יודעין בטיב דינין ויזכה את החיים על פי מהדורת קושטא /החייב/ ויחייב את הזכאי ובשלשה אי אפשר דליכא חד מינייהו דלא גמיר כדאמרינן התם וכן משמע נמי בפרק זה בורר דתנן התם זה פוסל דיינו של זה ופריך בגמרא כל כמיניה ומשני בערכאות שבסוריא שנו ופרש"י ז"ל שלא היו בקיאים בדין תורה ואפילו רבנן דפליגי עליה התם מודים דהיכא דלא נתמנו בערכאות שבסוריא וכדפירשו התוספות ז"ל בפרקא קמא דסנהדרין הרי לפנינו

שכל מי שאינו בקי בדין דפסול הוא לדין ואף שיש לדחות זו היא דרך ישרה שיבור לו האדם.

ואפילו אי נקיט רשות מראש הגלות אי לא גמיר לאו מידי הוא דדוקא היכא דגמירי הוא דמספקי' התם בפרקא קמא דסנהדרין אי בעי למנקט רשותא אי לא אבל אי לא גמיר אפילו אי נקיט רשותא פשיטא דלאו מידי הוא שהמקדיש בעל מום במזבח אין קדושה חלה עליו ועליו נאמר ואיש תרומות יהרסנה ועתיד הקב"ה ליפרע ממעמידין כדאיתא התם.

ואעל פי שאין הדבר צריך לראיה מכל מקום לרוחא דמלתא אביא דברי הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל שכתב בפרק רביעי דהלכות סנהדרין /הל' ט"ו/ וזה לשונו מי שאינו ראוי לדון מפני שאינו יודע או מפני /שאינו/ הגון שעבר ראש גלות ונתן לו רשות או שטעו ב"ד ונתנו לו רשות אין הרשות מועלת בו כלום עד שיהא ראוי שהמקדש בעל מום במזבח אין הקדושה חלה עליו עכ"ל. וכן בפרק ששי דהלכות סנהדרין כתב וז"ל אבל מי שאינו מומחה ולא קבלו אותו בעלי דינים אעל פי שנטל רשות הרי זה בכלל בעלי זרוע ואינו בכלל הדיינים לפיכך אין דיניו דין בין טעה בין לא טעה דכל אחד מבעלי דינים אם רצה חוזר ודן בפני ב"ד ואם טעה ונשא ונתן ביד חייב לשלם וכו' עד שישלם כדין כל גורם להזיק שזה מתכוין להזיק הוא עכ"ל. ומטעם זה נהגו הסמיכה להודיע לכל דאיניש דגמיר הוא ותלמוד על פי מהדורת קושטא /ותלמיד/ שהגיע להוראה הוא וכדאי הוא למעבד שליחותייהו דקמאי דארץ ישראל וכל זה מפני שבעונותינו שרבו תלמידים שלא שמשו כל צרכן מתעטפים בטלית של רבם ונוטלין שררה לעצמן לישב על כסא ההוראות ולחכם יאמרו הלאות ויולידו כל הרעו' והרשות נתונה לכל וכן הסכימו להסמיק לאנשים הראויים להוראה לקוראם בשם הרב רבי ומזה יודע לכל דכל מי שאינו מוסמך דהיינו שיש לו רשות להורות לאו בר הכי הוא ואין לסמוך עליו אלא א"כ יהיה ידוע לכל דגברא רבה הוא ומצד ענותנותו אינו מבקש גדולות או משום

דהוה קביל וקים או מטעמים אחרים וכ"ש בדורינו זה שבעונותינו שרבו יש אנשים שלא שמשו כלל אלא שעסקו בחכמות חזוניות ומכריזים ואומרים חכמים אנחנו ותורת ה' אתם ועליהם ב"ק מכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה ואם יקום נגדם איזה גדול שבדור אומרים לו הכבד בביתך ושב שאין בידך לא לחם ולא שמלה ובעלי בתים נותנים להם אמנה עם היות כי ציד בפיהם ומגדילים עצמן בכח התחבולה והמרמה ונמצא שם שמים מתחלל כמו שכתבתי למעלה בודאי ראוי לגדור ולומר שלא כל הרוצה ליטול את השם יטול אלא יחידי הדור וסגוליה וזה יודע על פי הסמוכה על פי מהדורת קושטא /הסמיכה/ הנהוגה.

וכל ירא י"י ראוי לו לפקוח עינים עורות ולהתקנא ולומר החרשי' שמעו והעורים הביטו ולבי נקפי שכל גיטין שינתנו בזמננו זה שלא על פי מומחה דרבים דהיינו ששמו נודע על פי חכמים דגברא רבה הוא שראוי לחוש בהם הואיל ובעונותיהו כלנו חכמים כלנו נבונים וכלנו אין אנו יודעים את התורה ויש מצויין אצל הגיטין דלאו מומחין הן אלא שחכמים הם בעיניהם וחושבין שבדין הן עושין עד שראיתי אנשים שאמרו שהיו עוסקים בטיב גיטין וקדושין בארץ מולדתם ונשתבחו אשר כן עשו וכל ריח אין אתם אלא מתהללים במתת שקר ואומרים לכל נשיאים אנחנו אוי לעינים שככה רואות ולאזנים שככה שומעות שאנשים כאלו יכניסו ראשם בטיב גיטין וחליצות שיש בהם כמה דינים התלויים בשערה אשר לא ירגישו בהם כלל ואף אם לפי ערכם יש להם יראת שמים אינם שואלים לגדול מהם כי חכמים הם בעיניהם וכ"ש דמלתא דלא רמיא לאניש לאו אדעתיה וכ"ש שבסבת המים הזדונים אשר שתו יש מהם קלים במצות וחושבים הכל לאין ובדברי חכמים מזלזלים ואף כי שלום בפיהם ידברו בקרבם ישימו ארבע וכמו שכבר כתבתי.

והנה אפילו בזמן הראשונים היו ממנין אדם גדול לעסוק בטיב גיטין וקדושין כדי שלא יתעסק בהם אדם שאינו יודע כדאמרין בפרקא

קמא דגיטין בר הדיא בעא לאייתויי גיטא אתא לקמיה דרבי אחאי דהוה ממונה אגיטא ופירש רש"י ז"ל וז"ל ממונ' אגיטי דקיימא לן כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק בהן והוּו ממנו גברא רבה לאורויי היכי לעביד עד כאן לשונו.

ואף שיש להאריך בזה אין כאן מקומו לבד אכתוב מה שכתב הרב רבינו נסים ז"ל בפרק מצות חליצה עלה דההיא דתנן מצות חליצה בשלשה ואפילו הדיוטות וז"ל כתבו מן המפרשי' ז"ל ולא קרי להו הדיוטות אלא משום דלא בעינן סמוכין אבל לעול' צריך שיהיו יודעי' הלכו' חליצה עד שיקראו להם כסדר כעין דיינים והיינו דקאמר שידועים להקרות כעין דיינים ובכלל זה הלכות קריאה וחליצה שידועים הדיינים עכ"ל. ומפני הטעם הזה נהגו הסמיכה.

יא ועוד נהגו הסמיכה שכל מי שאין לו רשות מרבו להורות אסור לו להורות אפילו אם חכם הוא כדמשמע בפרקא קמא דסנהדרין דאמרינן התם דרבה בר בר חנה הוה נקיט רשותא ואמרינן מאי רשותא כי הוה נחית רבה בר בר חנה לבבל אמר ליה רבי חייא לרבי בן אחי יורד לבבל יורה יורה ידין ידין ופירש רש"י זכרו לברכה וז"ל יורה אסור והיתר א"ל רבי יורה ופריך התם אי גמיר רשותא למה ליה למשקל ומשני משום מעשה שהיה דתניא פעם אחת וכו' עד תנא באותה שעה גזרו תלמוד על פי מהדורת קושטא /תלמיד/ אל יורה אלא א"כ נטל רשות מרבו הרי שאסור להורות אף אי גמיר אלא א"כ יקח רשות ובמה יודע לכל דהאי איניש דגמיר הוא ואית ליה רשותא הלא בקראם לו מהר"ר בעלותו לספר תורה וזה גם כן יש לו סמך דכי היכי דבעידנא דאיכא ב"ד בארץ ישראל המסמיכים סמכינן ליה בשמא וקורין לו רבי כדאיתא בפרקא קמא דסנהדרין הואיל ועלה לגדולה שאין לה גדולה הימנה מצד תורתו מה שאין כן בשאר החכמים שלא נסמכו הכי נמי בזמנינו זה מאן דאית ליה רשותא להורות קורין לו מהר"ר הואיל ועלה לגדולה שאין גדולה הימנ' בזמנינו זה דאף דאין סמוכה על פי מהדורת קושטא /סמיכה/ בחוצה

לארץ היינו דוקא לענין קנס וכדכתיבנא אבל לענין זה לקוראו רבי עתה בזמנינו שאין ב"ד בא"י להסמיך ולקרות המוסמכים רבי איכא בח"ל כדכתיבנא ואף כי בעונותינו הרבים בזמנינו זה יש מעמידים דיינים שאינם הגונים ומסמיכים לכדים ריקנין ומחללין שם שמים בפרהסיא ונוטעים אשרה אצל מזבח יי' בתר רובא אזלינן.

ומעתה אומר שהחכם השלם הזה כמהר"ר דוד שנתן לו רשות מרבותיו גדולי עולם לדון ולהורות והוא עדות לכל באי עולם דגברא רבה הוא וכדכתיבנא ואין בעירו גדול הימנו האי אתרא דדר תמן אתריה קרינן לה שכלם כפופים הם לו הואיל וגדול שבכלם הוא כדאמרינן בפרק זה בורר אמר רב פפא בא וראה כמה מחבבים זה את זה דאלו רבי יוסי קים היה כפוף ויושב לפני רבי דהא רבי ישמעאל בר רבי יוסי ממלא מקום אבותיו הוה והיה כפוף ויושב לפני רבי וקאמר כבר הורה זקן וכתבו התוספות פרק כל היד בשם ר"ת דטעם הוי משום דרבי בזקנותו הוה חכם יותר מרבי יוסי משום הכי אמרינן שאלו היה רבי יוסי קים היה כפוף לו לרבי אבל לא משום נשיאותו כפרש"י זכרו לברכה ואפילו לפרש"י שפירש משום נשיאותו כמו שכתבו התוספות שם בפרק כל היד משמו לאו משום דסבר שאם היה גדול הימנו שאינו כפוף תחתיו דהא מלתא דפשיטא היא אלא משום דקשיא ליה מההיא דפרק כל היד דקאמרינן התם היאך מניחין דברי הרב דהיינו רבי יוסי ושומעין דברי התלמוד על פי מהדורת קושטא /התלמיד/ דהיינו רבי אלמא דרבי יוסי גדול מרבי הוה אם כן היכי קאמר אם היה רבי יוסי קיים היה כפוף לו לרבי ומשום הכי נדחק לרש"י זכרו לברכה ופירש משום נשיאותו אבל פשיטא שכל הקטן מחברו אם אין לו גדולה אחרת יותר מחברו כההיא דרבי שמנוהו נשיא עליהם כפוף הוא תחתיו אפילו לרש"י וחייב הוא לנהוג לו כבוד וכדאמרינן כל היודע בחברו שהוא גדול הימנו חייב לנהוג בו כבוד שנאמר כל קבל די רוח יתירא ביה ולפנים יתבאר יותר בעזרת השם.

וכן נמי אמרינן בפ' מקום שנהגו ובפרקא קמא דחולין דהא דתנן
נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ה"מ
מבבל לבבל ומארץ ישראל לא"י אי נמי מבבל לארץ ישראל אבל
מא"י לבבל כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כותייהו ופירשו התוספות
בפרקא קמא דסנהדרין בשם ר"ת וכן בפרקא קמא דחולין דטעמא הוי
משום דבני א"י חכימי טפי דאורא דארץ ישראל מחכים וכדאמרינן
התם בסנהדרין דאקרו מחוקקי שמלמדים תורה ברבים הרי לפנינו
דאף על גב דבני בבל חכימי טובא עד שאמרו שם בפרקא קמא
דסנהדרין דרשותא מא"י לבבל לא מהני אפילו הכי אמרינן דלענין
אסור והיתר אנו כפופים תחת בני ארץ ישראל הואיל וחכימי טפי מינן
ואף על גב דלאו באתרא דידן אינון קל וחומר בנדון דידן שנודע לכל
שהרב הנזכר גברא רבא הוא וסמיכתו מעידה עליו ונמוקו עמו ובעירו
אין גדול ממנו דפשיטא דכל בני עירו כפופים תחתיו ואפילו לפי' רש"י
ז"ל שפירש וז"ל דאנן כייפינן לבני ארץ ישראל דאינהו נסמכין ובבבל
אין סמיכה עבדי' כותייהו כלומר אי באים משם אין לשנות מנהגם
אלא עושין כמקומן עכ"ל ובפרקא קמא דחולין פי' וז"ל דאנן כייפינן
להו לבני א"י לקדש חדשים ולעבר שנה ולדיני קנסות שאין סמיכה
בבבל עבדינן כותייהו כי אזלינן גבייהו אין אנו צריכין לחלוק כבוד
למקומנו עד כאן לשונו לאו משום דסבר דאי אינהו חכימי מינן טפי
דלא כייפינן להו אלא משום שהרב זכרו לברכה ראה בפ"ק דסנהדרין
דאמרינן התם דמהתם להכא לא מהני רשות דאי נקיט רשותא מבני
ארץ ישראל לא מהני לבני בבל לענין הפקעת ממון שאם טעה
שיפטר.

וקשיא ליה דאי אינהו כייפינן להו משום דחכימי אנן אמאי לא מהני
רשותייהו לבני בבל משום הכי הוצרך לפרש ולומר דאינהו לא חכימי
טפי מינן ומשום הכי לא מהני רשותא דידהו לענין הפקעת ממון ובמה
שאמרו דאנן כייפינן להו היינו דוקא לענין זה דמארץ ישראל לבבל אין
לשנות מנהג אלא עושין כמקומן וחלקו להם כבוד זה מצד הסמיכה
אבל לענין הפקעת ממון לא הואיל ולא חכימו מינן. ונראה דאם בני

בבל חכימו מבני א"י אף על גב דבני א"י סמיכי ובני בבל לא סמיכי בני א"י כפופין לבני בבל דהא רבי אמי ורבי אסי סמוכין הוו ורב הונא לא סמוך דכל סמוך קרי ליה ר' ואפילו הכי אמרינן פרק הניזקין דר' אמי ור' אסי מיכף הוי כייפי ליה לרב הונא והיינו משום גדולתו דכל הגדול מחברו חברו כפוף תחתיו וכדכתי'. וכן נמי נראה מפרק ג' דמגילה דאמרינן התם שמואל מיכף הוה כייף ליה לרב והיינו משום שהיה גדול ממנו דאפילו רב אסי תלמידו של רב היה גדול משמואל כדאמרינן בפ' מרובה וכן נמי היה צריך שמואל מרב הונא שהיה תלמידו של רב כדאמרינן בפ"ק דגיטין בעא מיניה שמואל מרב הונא שנים שהביאו גט וכו' וכן בחולין פ"ק בעא מיניה שמואל מרב מנין למתעסק בקדשים וכו' וכדכתבו התוספות בפ"ק דגיטין ומזה הטעם שהיה רב גדול משמואל היה שמואל כפוף לו דהא שמואל היה ראש ישיבה לעצמו בנהרדעא ורב היה נוהג לו כבוד כדאמרינן התם בפרק מרובה ובפרק שלישי דמגילה ואפילו הכי אמרינן התם דמיכף הוה כייף ליה שמואל לרב היינו משום דגדול ממנו היה וכדפרישית ומה שרב היה נוהג לו כבוד טעמא מפרש במרובה.

וכדי שלא יטעה מי שיהיה ויקשה על דברי ממה שכתבו התוספות פרק הניזקין צריך אני להביא דבריהם ולבארם דתנן התם אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון וכו' ואמרו בגמרא ואם בא לחלוק כבוד וכו' עד לא אמרן אלא בשבתות וימים טובים אבל בשני וחמישי לא ופריך והא רב הונא קרי בכהני בשבתות וימים טובים ומשני שאני רב הונא דאפילו ר' אמי ור' אסי כהני חשיבי דארץ ישראל מיכף הוו כייפי ליה וכתבו התוספות וז"ל ואפילו ר' אמי ור' אסי וכו' משמע דאי לאו הכי אסור אפילו הוא גדול מכל בני עירו. ואפשר שיטעה מי שיהיה לומר דמכאן משמע דמשום דאדם גדול מחברו אין חברו כפוף תחתיו דהא התוספות כתבו דאי לאו הכי אסור אפילו הוא גדול וכו' אף שהוא טעות מפורסם אענה ואומר דפשיטא דכל הקטן מחברו כפוף הוא תחתיו כדכתיבנא. והכא דקא אמרינן דאפילו ר' אמי ור' אסי כהני חשיבי דארץ ישראל מיכף הוו כייפי ליה משום גדולתו

קאמר שהיה גדול מכל בני דורו. וצא וראה דמשום דקרא ליה רב ענן הונא חברין איקפד כדאיתא בכתובות פרק מציאת האשה וכן רב ששת קאמר ליה לרב ענן מר רבה ורב הונא רבה דרבה והיינו משום שהיה גדול הימנו ואף על גב דרב ענן גברא רבה הוה עד דהוה מתני ליה אליהו סדרא רבא וסדרא זוטא כדאיתא בפרקא בתרא דכתובות וכן אמרו שם דרב הונא הוה דריש בתליסר אמוראי כי הוו קיימי רבנן ממתיתבתא דרב הונא ונפצי גלומייהו הוה סליק אבקא וכסי ליה ליומא ואמרו במערבא קמו ליה למתיבתא דרב הונא בבבלאה ומה שכתבו התוספות ז"ל דאי לאו הכי אסור אפילו הוא גדול מכל בני עירו הכי קאמרי דטעמא דרב הונא קרי בכהני משום שהיה כל כך גדול בדורו ואפילו מהגדולים שבארץ ישראל שגם הם היו כפופים תחתיו מצד גדולתו אבל אם לא היה כל כך גדול אלא שהוא גדול מבני עירו אסור לו לקרא לכהן.

מכל הא דלעיל הוכחנו שהמקום שהרב המופלג הזה דר שם אתריה קרינן ליה וכל בני עירו כפופים תחתיו הואיל וגברא רבא הוא ואין בעירו כמותו וכ"ש שכבר קבלוהו עליהם לרב לימים ושנים והיה מרביץ תורה ביניהם וגמירי מעלין בקדש ואין מורידין שלא עשה דבר שלא כהוגן עד שנאמר שבשביל זה הורידוהו כעובדא דרבן גמליאל בפרק תפלת השחר גם לא בא שם גדול ממנו שנאמר משום זה הורידוהו דדוקא בשוין הוא דאמרינן בפרק בתרא דברכות באתר דאית גבר תמן לא תהוי גבר אבל בגדול ממנו ידחה הקטן מפני הגדול ואף על גב דאשכחן בפרקא קמא דבבא בתרא דאימנו רבנן דמתא מחסיא לאיתובי לרב אחא מדפתי ברישא ולבסוף לא מינוהו שאני התם שלא הושיבוהו אלא נמנו להושיבו אבל היכא שכבר מנוהו כהכא בנדון דידן מעלין בקדש ואין מורידין על פי מהדורת קושטא /מורידין/ כדאיתא בפרק תפלת השחר ואף על גב דהתם בב"ב אמרינן דקרי רב אחא לנפשיה כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו ואלו בסוף מרובה קאמר לעולם אין מטיבין לו וכתבו התוספות דמאי דקאמר לא במהרה מטיבין אמר בתחלה שהיה סבור שיחזירוהו

וכשראה שלא החזירוהו אמר לעולם אין מטיבין לו אפשר שהיה סבור שיחזירוהו ויהיו שניהם ראשי ישיבה הוא ומר בר רב אשי שכבר מנו וכעובדא דרבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה בפרק תפלת השחר אבל להוריד למר בר רב אשי מכל וכל לא היה סבור דמעלין בקדש ולא מורידין וכדפרישית.

יב מכל הא דלעיל הוכחנו דההוא גברא שהפסיק דרושו של הרב הנז' בר נדוי הוא דגרע האי עובדא מהנהו עובדי שהזכרתי לעיל דפ"ק דקדושין ודפ"ק דשבת וכן נמי נראה דגרע מההוא עובדא דשלהי מרובה דקא אמרו התם ר' ור' חייא הוי שקלי ואזלו באורחא אסתלקו לצדי הדרכים הוה קא מפסע ואזיל רבי יהודה בן קנוסא קמייהו אחר /אמר/ ליה ר' לר' חייא מי הוא זה שמראה גדולה לפנינו א"ל ר' חייא שמא רבי יהודה בן קנוסא תלמידי הוא וכל מעשיו לשם שמים כי מטא לגביה חזייה אמר ליה אי לא יהודה בן קנוסא את גזרתינהו לשקך בגזרה דפרזלאי ופירש רש"י ז"ל וז"ל מפסע ואזיל מיתד ליתד פסיעה גסה ולא היה רוצה להסתלק אלא מצד השדה גדולתו מראה לנו שהוא ירא שמים מאד ואינו חושש לתנאים שהתנה יהושע ומחזי כיוהרא בגזרה דפרזלא כלומר בנדוי עכ"ל. הא הכא דאף על גב דרבי יהודה בן קנוסא חוץ משורת הדין הוה עביד שהיה מחמיר ואוסר מה שהתיר יהושע על עצמו אפילו הכי היה רוצה רבי לנדותו שהיה חושב שלהראות גדולה לפניו ולפני רבי חייא עשה ואלמלא עדותו של רבי חייא שהעיד עליו שכל מעשיו לשם שמים אבל היה מנדה אותו ק"ו בנדון דידן שהפסיק דרושו של הרב הנזכר דבר נדוי הוא דגרע עובדא דנדון דידן מההיא עובדא דרבי יהודה בן קנוסא דנדון דידן לאו דוקא שהראה גדולה לפני הרב הנזכר אלא שהראה שהוא מזלזל בדבריו. וכן נמי גרע מעובדא דרבי אלעזר שמפני שהרבה לחלוק בתנורו של עכנאי שהיה נראה לו שהדין כן ברכו אותו כדאיתא בהזהב ומייתי לה נמי בברכות. וצא וראה כמה עונש גדול לפוסק דבר תורה ללא סבה נכונה ועוסק בשיחה בטלה שהרי אמרו במסכת אבות שנים שהיו מהלכין בדרך ופסקו ממשנתן ואמרו מה נאה אילן

זה ומה נאה ניר זה הרי זה מתחייב בנפשו ואי דווקא בדרך דלויה היא לו כדאמרינן בפרק כיצד מעברין אלא אפילו שלא בדרך כדאמרינן בפרקא קמא דע"ז כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים שנאמר הקוטפים מליח /מלוח/ וגו' וא"כ בנדון דידן שלש רעות עשה האחד שהפסיק דבר תורה ועסק במחלוקת. שנית שהרא' גדול' בפני מי שהוא גדול ממנו. שלישי' שזלזל בדבריו ולפני' יתבאר יותר בעזרת השם כמה יש ליזהר בכבוד תלמידי חכמים דאפילו תלמיד חכם הרואה תלמיד חכם גדול הימנו שאין דעתו נוחה עליו מצד איזה מעשה אעל פי שלדעת הקטן לא חטא שראוי לנהוג נזיפה על עצמו כאשר אבאר בעזרת השם. ואם האיש הזה בעל תורה הוא אני אומר שרי ליה מריה דוודאי גרע האי עובדא מכל הנהו עובדי דאמרינן בפרקא בתרא דיומא דהוי חלול השם שתשובה ויום הכפורים ויסורין תולין משא"כ בשאר עבירו' ואפי' כריתות ומיתות ב"ד דהתם תשובה וי"ה תולין ויסורין ממרקין כדאיתא התם.

ואם ירא השם הוא ראוי הוא להתכבד ולישב בביתו הואיל ונתברך כדין וכדהוכחנו לעיל וכ"ש שהוסיף עון על עונו וגדף וחרף הרב הנזכר על לא חמס בכפיו כנראה בכתב התרעומות דוודאי בר נדוי הוא דהא בפרק ג' דברכות אמרינן אמר ר' יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות מנדין לכבוד הרב וכלם שנינו במשנתנו דמייתי התם חדא מינייהו ההיא מסכת עדיות דתנן הוא היה אומר וכו' עד ואמר להם דוגמה השקוה ונדוהו וכו' ופי' רש"י ז"ל דוגמה השקוה על שהיו דומים לה הם השקוה שהיו שמעיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב עכ"ל. והתוספות ז"ל פי' בשם הערוך דוגמה השקוה מצבע ולא מחקו התורה עליה עכ"ל.

וכן פי' הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות והוסיף לפרש הטעם אשר נדוהו לפי שהוא אמר שהם עשו זה לפי שהיתה גיורת והם גרים וכאלו הם לא סברו להרחיקה להסתפח בדת ישראל וקשה זה הדבר

על החכמים על שלעג עליהם ונדוהו עכ"ל כ"ש המחרף והמגדף דבר נדוי הוא. וכן נמי מסיק שם דרבי יהושע בן לוי מדמה מילתא למילתא ופי' רש"י ז"ל מקום שרואה במתני' שנחלק היחיד על הרבים מחלוקת גדולה או אחד מן החכמים שמדבר קשה כנגד גדול הימנו אומר ראוי היה כאן נדוי. וצא וראה כמה דבר קשה הוא זה שהרי מביא שם נמי ההיא דתעניות דשלח שמעון בן שטח לחוני המעגל אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי וכו' והתם טעמא הוי מפני כבוד המקום ומונה אותו מכלל הדברים שמנדין על כבוד הרב. וא"כ פשיטא שהמגדף את הרב בר נדוי הוא. וכן בפרקא בתרא דסנהדרין אמרו אפיקורוס רב ור' חנינא דאמרי תרוייהו זה המבזה תלמיד חכם ועל אפיקורוס נאמר כי דבר ה' בזה כדאיתא התם ואין לו חלק לעולם הבא ומנדין אותו לאלתר כדאמרינן פרק ואלו מגלחין ולאפקירות' לאלתר ופירש רש"י ז"ל אפקירותא /חוצפה/ חיצפא שהעז פניו לחרף תלמיד חכם.

כל הכתוב פה מענין נידוי וכו' היה במקום הקדמונים כי בימינו נשבר שבט החרם /משפט זה אינו במהדורת קושטא/.

יג וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ששי דהלכות תלמוד תורה אעל פי שהמבזה לחכמים אין לו חלק לעולם הבא אם באו עדים שבזהו אפילו בדברים חייב נדוי ומנדין אותו ב"ד ברבים וקונסין אותו ליטרא זהב עכ"ל.

ואף היכא דליכא ב"ד אלא ששליח ב"ד מעיד בדבר נאמן כדאיתא בפרק הגוזל בתרא האי שלוחא דרבנן מהימנא ליה כבי תרי וה"מ לשמתא וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק עשרים וחמשה מהלכות סנהדרין על פי מהדורת קושטא /סנהדרין/ וז"ל והרי השליח נאמן כשנים לענין הנדוי שאם אמר פלוני הקלני או הקל את הדיין משמתין אותו. ואין לומר דדווקא ב"ד הם המנדין אבל הוא עצמו לא וכדקאמר רב יהודה בפרק המניח דלא עביד איניש דינא לנפשיה במילתא

דליכא פסידא דכיון דליכא פסידא ליזול קמי דיינא דלית הלכתא כותיה אלא כרב נחמן דכותיה ק"ל בדיני וכן פסקו רוב הפוסקים ואפילו לרב יהודה נמי נראה דמודה בנדון דידן דעביד דינא לנפשיה דהכי אמרינן פרק ואלו מגלחין אמר רב יוסף צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה במלתא דפסיקא ליה ואל תדקדק מזה דרב יוסף סבירא ליה כרב יהודה ולהכי אצטריך לאשמועינן בצורבא מרבנן שיש כמה תשובות בדבר אלא שאין זה מקומו ואין לומר דהתם לממונא הוא דקאמר דהא פירש"י התם דפסיקא ליה שבירור הדין ידין ומוציא מבעל חובו בעל כרחו וכן נמי ההיא דפרק המניח לממונא קא אמרינן אבל לענין לנדות לכבודו הא אמרינן בירושלמי זקן שנדה לעצמו לצורך עצמו אין נדויו נדוי דלא מבעיא להגהות מיימוניות שכתבו דהתם מיירי שלא בזהו כלל רק שאינו מכבדו כמו שחייב בכבודו בקומה /בקימה/ והדור אלא אפילו לבעל הטור שכתב בשם אבי עזרי זכרו לברכה לא ידענא מאי הוי לצורך עצמו ושמא הכי פורשו על פי מהדורת קושטא /פירוש/ שנדהו כהלכה ומיהו לא נתכוין אלא לצורך עצמו כדי להשתכר בהתרתו ולכך אין נדויו נדוי עד כאן לשונו הכי נדויו דהתם הכי פירושו שהחכם לא היה מנדהו אלא היה מוחל על כבודו או לא היה מקפיד על חטאו אלא כדי שישכירוהו להתירו והנדוי שלו לא היה לשם שמים. ואין לומר דהא נמי משתכר בהתרתו מקרי הואיל ועושה נחת רוח ליצרו שמתנקם משונאו. וכדאמרינן פרק האורג גבי קורע בחמתו האי נמי מתקן הוא דקא עביד נחת רוח ליצרו דאי הכי מה לו לאבי העזרי לפרש ולומר כלומר שנדהו כהלכה ומי' וכו' יפרש הלשון כפשוטו שנדהו לצורך עצמו דהיינו לצורך כבודו מפני שחרפהו ועושה נחת רוח ליצרו וכ"ש כשמנדה כדי להשתכר דהא הכא נדויו כהלכה שהמבזה תלמיד חכם חייב נדוי ואפילו הכי היכא שנדהו הוא עצמו אין נדויו נדוי הואיל ומתכוין לכבודו כ"ש בשמתכוין להשתכר ואף שנדויו כהלכה אלא ודאי נראה דדוקא שמתכוין שישכירוהו להתירו הוא דאין נדויו נדוי שלא נתן לו רשות לנדות אפילו כהלכה על דעת שישכירוהו להתירו אבל בענין אחר נדויו נדוי.

ותדע שכן הוא שהרי מצאנו בפרקא בתרא דקדושין דאשמתייה רב יהודה לההוא גברא דלא שביק שמעיה למשקל בשרא אלא אמר מאן רבי יהודא בר שויסקל דשקיל בשרא מקמאי. ואין לטעות ולומר דההיא לאו משום כבודו נדהו אלא משום שצער לשלוחו וכמו שהשיב לרב נחמן כששאלו מאי טעמא שמתיה מר לההוא גברא אמר ליה ציער שליחא דרבנן ופי' רש"י דרב מנגיד מאן דמצער שלוחא דרבנן כדאיתא בפרקא קמא והחמור עשיתי לו לקונסו ואף על גב דרש"י זכרו לברכה כתב התם בפ"ק שליח ב"ד. וכן נמי אמרינן פרק רבן גמליאל דרב מנגיד אמאן דמתפקר בשלוחא דבי דינא הא פירשו התוספ' זכרם לברכה התם בפרק רבן גמליאל דלאו דוקא דבכל שלוחא דרבנן יש להלקות אף על גב דלא הוי שליח ב"ד והביאו ראייה מההיא עובדא דרב יהודה וא"כ יאמר האומר דההיא דהתם לאו משום כבוד החכם הוא הא ליתא דהא טעמא דהמצער שלוחא דרבנן דמנגיד ליה רב לא הוא אלא משום כבוד הרב דלכבוד הרב מנדין נמי וכדפרי' ואפרש וכדפירוש רש"י שם וז"ל שמתיה רב יהודה כדאשכחן דמנדין על כבוד הרב ואף על גב דרב יהודה קאמר משום דציער שלוחא דרבנן שמתיה רש"י ז"ל הודיענו דטעמא דמצער שלוחא דרבנן דמנגיד ליה רב לא הוי אלא לכבוד הרב וכאן שנגע בכבוד הרב עצמו אף על גב דלא הוי בזיון ממש מיהו הואיל וצער שלוחו שחייב מלקות משום כבוד שלוחו ברשות החכם הוא להחמיר עליו לפי תוקף המעשה והכא שנצטרף עמו כבוד החכם קצת החמיר עליו. וכן כתבו התוספות זכרם לברכה בפרק ר"ג וכן נמי נראה מההיא עובדא שהזכרת ששלח רב חסדא לרב המנונא לנדות סבי דגזוניא לכבודו וכן מצאנו בהדיא בפרק אלו מגלחין שהרב מנדה לכבודו דתניא התם מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב ודייקינן מיניה התם שמע מיניה תלמיד שנדה לכבודו נדויו נדויו. וכן קאמר רב הונא נמי התם תלמיד חכם שנדה לכבודו נדויו נדויו דתניא מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב הוא דאינו מנודה הא לכולי עלמא

מנודה למאי אלימא במילי דשמיא אין חכמה ואין עצה וגומר אלא לאו לכבודו.

ואין להקשות ולומר דאדדייקת מסיפא תידוק מרישא דקאמר מנודה לרב מנודה לתלמיד דמשמע דלתלמיד הוא דמנודה הא לכולי עלמא לא ואם כן הוה לן דלא למיפשט מינה לא הכי ולא הכי הואיל ולא ידעינן הי מנייהו ותנא אידך אטו ההיא וכדאמרינן עלה דההיא מתניתין דנכרי שבא לכבות דנראה דסיפא גלי ארישא דהאי תלמיד דנקט לרבנותא נקטיה דאפילו לתלמיד חבר שהוא חכם כמותו ולא שמע ממנו אלא דבר אחד או יותר הוי מנודה וכ"ש אשאר אינשי דעלמא דגריעי ממי שחכם כמותו אף שלמד ממנו דבר אחד או יותר והאי דנקט מנודה לרב מנודה לתלמיד ולא קאמר מנודה לכמותו דהיינו רב אחר כמותו דהא אי הוי מנודה לתלמיד הוי מנודה נמי לתלמיד כמותו ואף אם שניהם חברים לרב וחכמים כמותו היינו משום דלישנא מעליא הוי למנקט גבי רב תלמיד ולגבי תלמיד רב ואף שיש לדקדק ולומר דרישא בכדי נסבא דהא מסיפא שמעינן לה ויש לחלק אך לא אאריך. ואפשר דהיכא שיש גדול בעיר ואין כמותו בעירו רב העיר נקרא דאתריה הוא וכדפרי' וכלם תלמידיו ואפשר דהוי טעמא משום שא"א שלא שמעו ממנו דבר אחד או יותר או אפשר דכל חכם גבי קטן ממנו רב קרינן ליה וכמו שאמרו בהגוזל בתרא בעובדא דרב כהנא דאמר ר' יוחנן לההוא עכנא פתח פיך ויכנס הרב אצל תלמיד ולא פתח, יכנס חבר אצל חבר ולא פתח, יכנס תלמיד אצל הרב ופתח ופשיטא דהתם רב וחבר ותלמיד דקאמר לפי גדולתם קאמר וכן נמי בפרק מציאת האשה דקאמר ליה רב ששת לרב ענן מר רבה ורב הוא רביה דרבה לפי גדולתם קאמר דנראה דרב ענן לא הוה שלח ליה לרב הונא הונא חברין אף אם תלמיד חבר היה דהא תלמיד חייב בכבוד הרב ואסור לו להתפלל בצדו שלא יראה כאלו הם שוים כדמשמע בפרק תפלת השחר וכן נראה נמי מדברי רב ששת דהא מאי דקאמר ליה מר רבה וכו' לפייסו אמר לו על שבא לומר לו דברים אלה ואי רבו ורבו דרבו ממש קאמר כ"ש שהיה לו לרב ענן לכעוס

יותר דנראה שהתלמיד הוא חייב בכבוד רבו מרבו דרבו דלא דמי לההיא דקדושין אבא אומר השקני מים ואמא אומרת השקני מים וכו' ואין לו על פי מהדורת קושטא /לי/ להאריך בזה אלא נראה לפי גדולתם קאמר ואף על גב דחזינן דרב ששת היה תלמידו של רב הונא דהא לקמיה הוה יתיב מכל מקום רצה רב ששת לומר לרב ענן דברים אלה דמשום שהוא תלמידו לא היה לו לשמוע לרב ללכת לזלזל בכבודו ולהראות לו שרבו גדול הימנו הואיל והוא גדול כמותו ואינו כפוף תחתיו אלא היכא שהאמת כן ומשום הכי קאמר ליה מדרבה ורב הונא רביה דרבה לומר לו שהאמת כן שהוא גדול הימנו ואם כן אינו זלזולו אם יאמר לו הדברים ששלח לו רב הונא והוא מוכרח לאמרן לו ואי ממש קאמר ליה הוה אמר ליה מר רבה ורב הונא רבה ורביה דרבה ואף על גב דידוע היה רב ענן דרב ששת תלמידו של רב הונא היה הכי נמי היה יודע אם היה הוא גם כן תלמידו של רב הונא ואפילו הכי הוצרך רב ששת לומר לו דברים אלו ולפייסו להראות לו שמצד זה באו אצלו לומר לו דברים אלה וא"כ הכי נמי היה לו לומר ורב הונא רבה ורביה דרבה וכדפרישית אלא נראה דלפי גדולתו קאמר וקל להבין.

וכן מר עוקבא קאמר ליה נמי לרב ענן דלא שפיר עבד דקרי ליה לרב הונא הונא חברין משום שלא ידע מאי מרזחא ולא קאמר ליה משום שהיה תלמידו ואל יקשה לך לומר דהואיל וכן הוא למה קראו רב ענן הונא חברין דלדיך מי ניחא ומילתא דפשיטא היא ואין לי להאריך וכן נראה נמי ממה שפירש רש"י בפרקא בתרא דברכות עלה דאמרינ' התם דרש בר קפרא אתר דלית גברא וקאמר אביי שמע מינה באתר דאית גבר לא תהוי גבר ופריך בשיטא ופירש רש"י כדכתיבנא לעיל משמע שאם החכם הדר במקום אחד גדול /פשיטא/ מהבא שם אף על פי שהחכם הבא שם לא שמע מהחכם הדרשן לא דבר קטן ולא דבר גדול רבו נקרא ולכך הוצרך אביי להשיב שם בששניהם שוים.

יד ואל יקשה לך ממאי דאמרינן פרק ואלו מגלחין כי נח נפשיה דר' זירא לא קרעי רבנן עליה אמרי לא גמירנא מיניה אמר להו אביי מי תניא הרב שמת חכם שמת תניא ואם כן יאמר האומר דרב מיקרי היכא דלמד ממנו אבל למי שלא למד ממנו לא מיקרי רב ואפילו אי גדול הימנו לא היא דהתם שוין היו רבנן לרבי זירא ומשום הכי הוו סברי דהואיל ולא גמרי מיניה אינם כקרוביו ואף אם תמצא לומר דר' זירא היה גדול מהם מכל מקום סוברים דלענין זה דלהוו כקרוביו בעינן דגמירי דוקא וכמו שאמרו שהתלמידים נקראו בנים ואביי השיב להם דאי תניא הרב שמת הייתם יכולים לפרש ולומר דרב דקאמר התם היינו היכא דגמרי מיניה קאמר אבל הואיל וחכם שמת תניא לא תוכלו לפרש כן ולעולם אמינא דהכא דקתני מנודה לרב מנודה לתלמיד בכל חכם הגדול מחברו קאמר ואף אם לא למד ממנו וכההיא דפרק שלישי דברכות שהבאתי לעיל דקאמר מנדין לכבוד הרב שפירש לכבוד החכם וכן נמי כההיא דפרק כל היד דקאמר ר' ישמעאל היאך מניחין דברי הרב דהיינו ר' יוסי שהיה גדול ועושין דברי תלמיד דהיינו ר' שהיה קטן ממנו וקורא לר' יוסי רב ולר' תלמיד ואף על גב שר' יוסי לא היה רבו של ר' אלא משום גדולתו קורא לו רב דיקא נמי דקתני בברייתא זו שאנו בה מנודה לתלמיד ולא קתני מנודה לתלמידו וכן בפרק גיד הנשה /חולין צ"ה ע"ב/ קורא הקטן לגדול רבו דאמרינן התם כולהו שני דרב הוה כתב ליה רבי יוחנן לקדם רבינו שבבבל כי נח נפשיה הוה כתב לשמואל לקדם חברינו שבבל /שבבבל/ אמר לא ידיע לי מידי דרביה אנא כתב שדר ליה עבורא דשיתין שנין אמר השתא /חושבנא/ חשבינא על פי מהדורת קושטא /חשבונא/ בעלמא ידע, שדר לית /ליה/ תליסר גמלי ספיקי טרפתא אמר אין /אית/ לי רב בבבל איזיל ואחזייה הרי לפנינו דכל תלמיד חכם הגדול מחברו נקרא רבי ואם כן אם נדה הוא בעצמו לכבודו מנודה לקטן ממנו ואם כן בנדון דידן נדויו של הרב הנזכר שנדה לגברא דאתפקר ביה חייבים כל בני עירו לקיימו ולנהוג בו כמנודה וכל שכן שנדהו בהסכמת קהלות פולייא שהם רוב הקהל ההוא

כנראה בכתבו של הרב הנזכר דהוי כאלו נדוהו ב"ד וטובי הקהל בזמן הזה במקום ב"ד הם כאשר יתבאר בעזרת השם לפנים.

ומעתה אומר שאם רצו הקהל לענוש אותו יותר מדין סתם נדוי והכל לשם שמים שרשות בידם כדכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ששה ועשרים דהלכות סנהדרין וז"ל אעל פי שאינה על פי מהדורת קושטא /שאינו/ לוקה המחורף ת"ח מנדין אותו ואם רצו הדיינים להכותו מכת מרדות מכין ועונשין אותו כפי מה שיראו שהרי בזה את הזקן עכ"ל. ואין להדחק להוציא הלשון מפשוטו ולומר דזה או זה קאמר דבתרי קטלי לא קטלי אינשי דאף על גב דבתרי קטלי לא קטלי אינשי נדוי ומלקות וכיוצא בו עושין לו דהא בפרק אלו נערות משמע דלר' מאיר לוקה ומשלם וכן לרבי נחוניא כדדייק רב פפא התם מדבריו ואפילו לרבנן אי לאו דגלי קרא דלא יהיה אסון וגם קרא דכדי רשעתו אבל הוה ענשינן ליה תרתי או מיתה וממון או מלקות וממון. וכן נמי כתב הרמב"ם ז"ל בפרק שישי דתלמוד תורה בלשון אשר הזכרתי כבר ואעל פי שהמבזה את החכמים וכו' עד מנדין אותו וקונסין אותו ליטרא זהב ואין לומר דדוקא הני משום דחד בגופיה וחד בממוניה אפשר לעשות שניהם אבל נדוי ומלקות דתרוייהו בגופיה לא עבדינן לה דבתרי קטלי לא קטלינן אינשי דהא לרבי מאיר אי לאו קרא דכדי רשעתו הוה ענשינן ליה מיתה ומלקות ולא הוה ילפינן מתרי קטלי ואפילו לרבנן דסברי דקרא אתא לאשמועין דלא ליעביד ליה מלקות וממון הא פירשו התוספות התם דלרבנן מיתה ומלקות נמי מכדי רשעתו נפקא להו א"כ נראה דלכולי עלמא אלמלא קראי יתירי הוה ענשינן ליה תרתי. וכן כתבו התוספות בשלהי פרק שני דכתובות בשם רבינו תם דעבדינן תרתי נדוי ומלקות דאמרינן התם עלה דההיא דתניא לזה הימנה אינה נפרעת אלא ע"י אחר אמר רב ששת וכו' עד רב פפא אמר שמותי משמתינן להו רב הונא בריה דרב יהושע אמר נגודי מנגדינן להו ופירש ר"ת דלרב נחמן נמי משמתינן וגם מנגדינן ואף על גב שהרמב"ם ז"ל כתב בפרק עשרים ואחד דהלכות אסורי ביאה וז"ל וגרושה שבאה עם המגרש לדין מנדין אותו ומכין

אותו מכת מרדות לאו משום דסבר דאין לעשות שניהם אלא דסבר האי נמי דפירש הכי קאמר וכדפי'. ונראה שהרב ז"ל סובר דראוי לב"ד להוסיף על הנדוי ולענשו לפי גודל המתבזה ולפי הבזיון שיבזה המחרף דיש הפרש בין תלמיד חכם ובין בזיון לבזיון וזהו שהוסיף בדבריו ואמר שהרי בזה את הזקן שלא היה צריך בדברים אלה כלל. וגם שינה בדבריו דמתחלה התחיל לשון חרוף ולשון תלמיד חכם ואמר המחרף ת"ח ולבסוף השלים לשון בזיון ולשון זקן ואמר שהרי בזה את הזקן להורות לנו את הדרך אשר נלך בה וזהו ע"ד שחלקו בפ' הדר ואמרו שאני רב אחא בר יעקב דמופלג היה. וכבר הבאתיו לעיל והרב ז"ל למדנו במלות קצרות פנינים יקרים כמנהגו הטוב.

ואל יאמר האומר דכל הני דאמרינן דוקא בדורות הראשונים כשמעיה ואבטליון או כרב יהודה אבל כמונו היום לא דאי אינון מלאכי אנו אינשי וכו' דאין לך אלא שופט שבימיך וירובעל בדורו כמשה בדורו כדאיתא בפרק שני דר"ה ומזה הטעם פסק ר"ת שבכל דור ודור הרשות נתונה ביד גדול הדור אפי' להפקיע ממון כדכתב הסמ"ג ז"ל בסימן ר"עא ז"ל ומסיק שם שאין כותבין פרוזבול אלא בי דינא דרבי אמי ורב אסי דאליהם לאפקועי ממונא אבל שאר בתי דינין לא ומעשה היה וכתב רבינו יעקב פרוזבול מפני שהיה גדול הדור וכן בכל דור ודור הרשות נתונה ביד גדול הדור לכותבו וכן כתבו התוספות פרק השולח ואם כן נראה שבכל דור ודור הרשות נתונה ביד גדול הדור אפילו להפקיע ממון דאין לומר דדוקא פרוזבול הוא שכותבין מכח תקנת הלל אבל להפקיע ממון בלא תקנת הלל לא דהא משמע התם דלא תיקן הלל פרוזבול אלא כגון בי דינא דרבי אמי ור' אסי דאלימי לאפקועי ממונא בלא תקנת הלל אבל בדינא אחרינא לא א"כ מאן דלא אליהם לאפקועי ממונא בלא תקנת הלל אינו כותב פרוזבול מכח תקנת הלל. ואל יקשה לך ממה שכתב הסמ"ג ז"ל וז"ל תלמידי חכמים שהלוו זה את זה ומסר דבריו לתלמידים ואמר מוסרני לכם שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה אינו צריך לכתוב פרוזבול מפני שהם יודעים שהשמטת כספים בזמן הזה מדבריהם

ובדבריהם בלבד היא נדחת כדאיתא פרק השולח רבנן דבי רב אשי מסקי מלייהו אהדדי עכ"ל. דכיוצא בדברים אלה כתב הרב רבינו משה בר מימון ז"ל בפרק תשיעי דהלכות שמיטה והקשה עליו הר"אבד ז"ל וז"ל אמר אברהם דבריו סותרין זה את זה אבל הרב רבינו נסים ז"ל ישב דבריו בפירושו על דברי הרי"ף ז"ל בפרק השולח וכתב דהוי דומיא דמאי דאמרינן בפרק איזהו נשך דתלמידי חכמים מותרין להלוות זה את זה ברבית.

טו ואחזור לומר דמזה הטעם אשר כתבתי דאין לך אלא שופט שבימך הוסיפו כמה גדולים לומר וטובי העיר הוּו בעירם למה שהובררו כמו גדולי הדור בכל מקום כמו שגדולי הדור הפקרו הפקר בכל מקום במידי דמגדר מלתא ותקנתא הוא כך טובי העיר הפקרו הפקר ובעל הסמ"ג בסימן פ"ב בדין אסמכת' כתב דטובי העיר הוּו ב"ד חשיב על פי מהדורת קושטא /חשוב/ דכתב וז"ל אפילו במעכשיו אינו מועיל קנין כשאר אסמכתות אלא בב"ד חשיב /חשוב/ ודייק לה מנדרים פ' השותפין דאמרינן התם והוא דקנו מיניה בב"ד חשיב על פי מהדורת קושטא /חשוב/ וכתב נהגו באלו המלכיות לעשות שדוכים לפני טובי העיר שלא יהא אסמכתא אלמא דטובי העיר חשבינן להו ב"ד חשיב על פי מהדורת קושטא /חשוב/ ואפילו לענין בטול קדושין כתב הר"ש שא דאיהו בתרא בתשוב' וז"ל ואלו רצו לתקן הקהלות או כל קהלה וקהלה לגדור בפני תקלות אלו יעשו במעמד כלם ויפקיעו מעתה ועד עולם או לזמן שירצו כל ממון שינתן לשום אשה מקהלים הפקעה גמורה והפקר גמור אלא א"כ תקבלם האשה מדעתה ומדעת אביה או בפני פלוני ופלוני כמו שירצו וכן מצאתי גם לרב שרירא גאון ז"ל שכן נהג הוא ואבותיו ואמר לצבור אחר לנהוג כן עכ"ל וראבי"ה ז"ל כתב בתשובת שאלה שאם אחד מבני העיר מוחה בדבר שראשי הקהל רוצין לעשות או לגדור אם רוב הקהל מסכימים עם ראשי הקהל חלה החרם והגזירה עליהם על כרחם דתקנתן וגזרתם קימא והפקרו הפקר בדבר שתקנת הצבור היא דכתיב וכל אשר לא יבא בעצת וגו' ויכולים לכפות את המעט להיות צייתי לתקנתם ואפי' למרדכי ז"ל

שכתב בפרקא קמא דבבא בתרא עלה ההוא דאמרינן רשאי בני העיר להסיע על קצתם וז"ל רשאי להסיע קאי פירוש היכא שהתנו כבר בנתיים אבל אם לא התנו מתחלה אין כח בבני העיר להכריח אחד מבני עירם למה שירצו והא דאמרינן הפקר ב"ד הפקר כגון בי דינא דרבי אמי ור' אסי דאלימי לאפקועי ממונא כדאיתא בפרק השולח. והא דאמרינן בעלמא ובאת אל וכו' וכי תעלה על דעתך כו' היינו שבכל דורן אין כמותו אבל אם יש בדורן גדול כמותו אין בידם להפקיע ממון עכ"ל דוקא להפקעת ממון הוא דקאמר דמלתא רבה היא להוציא ממון מבעליו אבל שאר מילי פשיטא דלית לן למימ' הכי ואף שאין הדבר צריך לראיה מכל מקום לרוחא דמלתא אומר דאם איתא שיש חלוק בין דידיהו לדידן היו הפוסקים מחלקן ובפרט האחרונים אלא ודאי אין הפרש כדכתיבנא. ואל יקשה לך ממה שנוהגין היום דאין מראין סכין לחכם ותאמר דמזה יראה שאין בזמן הזה חכם דהא התם שנהגו כן הוא כדכתב הר"אש ז"ל וז"ל והאידנא נהיגי שאין מראין סכין לחכם שבימיהם היו הקצבין שוחטין בעצמן דאמרינן האי טבחא דלא סר סכינא גבי חכם והשתא נהוג בכל גלות ישראל שאין הקצבים שוחטין וממנין אנשים ידועים על השחיטה ובדיקה ולהם מחלו חכמים את כבודם כי הם זריזין וזהירין ומתוך כך נתבטל בדיקת החכם אף אדם השוחט בביתו אף כי אינו נכון כי הרבה צריך יישוב הדעת ויראת שמים לבדיקת סכין עכ"ל. הרי לפנינו דטעם דאין נוהגין בזמן הזה להראות סכין לחכם משום דמחלו חכמים על כבודם ואמינא שמכאן יש להביא ראיה על דברינו דטעמא דמחלו חכמים על כבודם הוא דאין עושין למי שאינו מראה סכינא לחכם כדין הנזכר בתלמוד הא אם לא מחלו עבדין ליה ואם כן יראה דבזמן הזה נמי נוהג דין ת"ח כבזמן הראשון וכיוצא בדברים אלו של הרב רבינו אשר ז"ל נראה גם מדעת הסמ"ג ז"ל עיין בדבריו שם בסימן ס"ג ובתשובת הרב רבי שלמה בן הרב רבי שמעון בן צמח מצאתי דאפילו מי שאינו ת"ח אלא שבכל עת שהוא פנוי מעסקיו הוא חוזר על למודו ולומד תדיר נקרא תורתו אומנותו וזה השיב לאחד ששאלו על ששכרוהו קהל אוצ"צא להיות חבר עירם ושליח צבורם

ומלמד תנוקות ולשחוט ולבדוק בהמותיהם אם חייב הוא על המס אי לאו ז"ל אבל הרא"ש ז"ל כתב שתלמיד חכם שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס בו כדי חייו ולא להתעשר ובכל עת שהוא פנוי מעסקיו הוא חוזר על למודו ולומד תדיר נקרא תורתו אומנותו והנה לפי זה לאו דוקא ת"ח בעל הוראה אלא שכל שקובע עתים לתלמודו ורוב עסקיו בתורה כמוך שהיית יושב ועוסק מן הבקר עד הערב בלמוד הנערים חייבים בעלי העיר לתת בעבורך אפילו המס הקצוב אקרקפתא דגברי לפי סברת הרמ"ה והרמב"ם והרא"ש ז"ל עכ"ל.

טז ובאותה תשובה מצאתי גם כן ז"ל וכבר הורה רבינו יוסף הלוי לאיש אחד באנדלוס שהיו לו גנות וכרמים שהיה חייב בעבורם אלפים זהובים והורה שיפטר מתת בעבורם דבר מפני שהיה תלמיד חכם ואפילו שנתן במס ההוא אפילו עני שבישראל וזהו דין תורה. וכתב עוד באותה תשובה שהוא ז"ל העיד על רבו הרי"ף ז"ל שלא נאמרו דברים הללו אלא לת"ח שתורתו אומנותו כלומר שתורתו קבע ועסקיו עראי אבל לא במי שעסקו קבע ותורתו עראי עכ"ל ואלו בין זמנינו זה לזמן הראשון לא חלק הרי"ף ז"ל ואדרבה רבינו יוסף הלוי הורה לאיש ההוא באנדלוס שהוא פטור מפני שהיה תלמיד חכם כדלעיל ואף על גב דדברי ה"ר שלמה בן ה"ר שמעון תמוהי' בעיני במה שדקדק מדברי הרא"ש ז"ל דאפילו באינו ת"ח בעל הוראה בדורו קאמר ה"ר אש דפטור מהמם דהא ה"ר אש ז"ל קאמר בהדיא ת"ח שיש לו אומנות וכו' וא"כ מנ"ל דהר"ם ז"ל לא בעי תלמיד חכם הראוי להוראה בדורו דנרא' דתלמיד חכם הראוי להוראה קאמר משום כ"ת וכדמשמע מלישנא דתלמודא בפרקא קמא דבתרא וכן כל הגאונים והפוסקים דוקא בתלמיד חכם קאמרי ואפילו הכי בעי שבכל עת שיהיה פנוי מעסקיו שיהיה חוזר על למודו אבל היכא שאינו חוזר על למודו אלא שנה ופירש ועוסק בעסקיו כדי להתעשר ועושה תורתו עראי ומלאכתו קבע אף דתלמיד חכם בעל הוראה הוא חייב במס והיינו כהרי"ף ז"ל מכל מקום הבאתי דבריו לרוחא דמלתא להוכיח ולומר דכל מה שהיה נוהג בזמנים הראשונים בדין כבודו של תלמיד

חכם נוהג גם בזמן הזה ואין לך אלא שופט שבימך מכל הא דלעיל הוכחנו שאם הדברים כפשוטן הנדוי שנדה מאושר שבחכמים כמ"הורר דוד למאן דאתפקר ביה נדויו נדוי וחייבין כל אנשי עירו לנהוג בו דין המנודה ואם רצו טובי הקהל לפי ראות עיניהם להוסיף על נדויו והכל לשם שמים הרשות בידם דבמקום ב"ד הם עומדין בעירם והוא שיהיה ברשות הרב הנזכר דבמקום הרב הנזכר אין להם רשות להורות דרבם הוא כדכתיבנא. וכן אם רצה הרב הנזכר לבדו לפי ראות עיניו לשם שמים להתחזק ולענוש הרשות בידו דהא הוכחנו לעיל דכל מה שאמר במי שהחציף בשלוחו של ב"ד נוהג נמי בשלוחו של ת"ח מעובדא דרב יהודה ואף על גב דחכמים ז"ל לא אמרוהו אלא בב"ד הוא הדין נמי אית לן למימר משאר הדינים דהיינו אם רצה להוסיף הרשות בידו כמו שהרשות ביד ב"ד להוסיף על הנדוי ולענוש לפי ראות עיניהם למי שחצף כנגדם דב"ד ומומחה לרבים שוים וכדתני הר"מבם ז"ל בפרק ו' דהלכות סנהדרין דכל הדינין הנוהגין לאומר בבי דינא רבה אזלין הכי נמי נוהגין בזמן הזה שאין ב"ד הגדול שיוכל להכריחו ללכת במקום שימצא שם חכם גדול מומחה לרבים דחכם גדול במקום ב"ד הגדול הוא וכן נראה נמי להביא ראיה מפ' שלישי דברכות דקאמר מנדין לכבוד הרב ומייתי התם ההיא דאלעזר בן חצר שפקפק בנטילת ידים וזלזל בכבוד ב"ד הגוזרים על הידים וא"כ מי הוא זה ואי זה הוא שאם הדברים כפשוטן אשר לא יחיש לנדויו של הרב הנזכר שנדה למי שהפקיר כנגדו וכ"ש דבר אוריין ובר אבהן הוא דאף על גב דפרק כל המנחות קאמר רבי פרידא לרבנן על רבי אלעזר בריה דרבי אבטולס דהוה עשירי לרבי אלעזר בן עזריה דהוה עשירי לעזרה דאי בר אוריין הוא יאי ואי לאו בר אוריין הוא אישא תאכליה מכל מקום אי בר אוריין ובר אבהן הוא קאמר יאי ויאי כדאיתא התם ובפרק חלק הוה סלקא דעתין דאפילו היכא שהבן אין מעשי אבותיו בידו שזכות אבותיו מסייעו דתנן התם שלשה מלכים אין להם חלק לעולם הבא ירבעם אחאב ומנשה ופריך בגמרא מנשה לא לימנו משום כבודו של חזקיה הרי דהוה סלקא אדעתין דזכות האב תעמוד על הבן ואפילו לפי מאי דמשני התם ברא לא

מזכה אבא ומייתי ראייה מדתניא ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל וכו' התם היינו טעמא משום דאין מעשי אבותיהם בידיהם ויצחק יוכיח דכתיב ביה והרביתי את זרעך וגו' עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' וכמה פסוקים כאלה במקרא. ויש לדרוש עליהם כמה תלי תלים של הלכות אלא שאין להאריך שאין זה מקומן ועד היום אנו מתפללין וזוכר חסדי אבות וכו' ואף על גב דקאמר שמואל בשלהי פרק במה בהמה תמה זכות אבות עיין שם בתוספות ותמצא הכל מבואר.

ומעתה אומר אף כי דבריו ומעשיו של הרב הנזכר אין צריכין חזוק ודברי אלה הם כיהודה ועוד לקרא דאיהו מופת הדור והדרו יחיד בדורו רבה דעמיה בוצינא דנהורא עליה חזי לן למשרי הכי לא כיחול ולא סרק ולא פרכוס ויעלת חן בריך רחמנא דיהביה לן. מכל מקום לאפושי גברא אמינא שאם הדברים כפשוטן שהדין עם הרב הנזכר ונדויו נדוי לכל בני עירו לפי דין תורתינו הקדושה. ואל ירע בעיניו שמי לנו גדול כרבי אליעזר הגדול שברכהו בשביל שחלק בדין תורה והרבה לחלוק בדבר שהיה נראה לו שהדין כן וקבל עליו הדין כדאיתא בהזהב וכן מי לנו כעקביא בן מהללאל שנדהו אליבא דחכמים כדאיתא בפ' חמישי דמסכת עדיות וכבר הזכרתיו לעיל ואי גברא דאמיד ודחיל חטאין אפילו אם לא היה שומע שמתא מפי הרב הנזכר אלא דידע דנקיט מלתא בדעתיה היה לו לנהוג נזיפה לעצמו וכדאשכחן בפ' אלו מגלחין דמשום דקאמר בר קפרא מה רבי אומר בדבר זה ופירש רש"י ז"ל אין רבי בעולם היודע דבר זה וידע דרבי נקט מלתא בדעתיה נהג נזיפתא בנפשיה ואף שדברים אלה לא אמרו לפני רבי וכן נמי אמרינן התם שר' חייא נהג נגיפה על פי מהדורת קושטא /נזיפה/ לעצמו שלשים יום משום דידע דרבי נקט מלתא בדעתיה ולא הוה ניחא ליה במאי דעבד ואף על גב דרבי חייא תלמיד חבר הוה דבזקנותו הוה שהיה גדול מדפליג על רביה וכדפי' רש"י ז"ל בפרק כל היד ואפילו לדעת התוספות ז"ל שהקשו שם על רש"י ז"ל וז"ל ואין נראה דמצינו תלמידים הרבה שחולקים על רבותיהם

בילדותם מכל מקום לדעת' נמי האי עובדא בזקנותו הוה דהא הם ז"ל כתבו שם דמה שמדקדק שם התלמוד דבזקנותו הוה הטעם הוא או כדעת רשב"ם דכתב דלעת זקנותו דרבי חייא עלה מבבל ולמד עם רבי או משום דקאמר לרבי אף אתה ולא קאמר ליה אף אתה רבי א"כ לרשב"ם האי עובדא בזקנותו הוה דאז עלה מבבל וכמו שמדקדק שם התלמוד דבזקנותו הוה. ולתרוץ השני יש לדקדק ולומר דאי לא הוה בזקנותו לא הוה עביד עובדא נגד דבריו של רבי ואי נפשך לומר בהפך דאדרבה מאחר שעשה מעשה שלא כדעתו של רבי א"כ קודם הזמן שישב לפניו היה ואף שיש להאריך על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות אין כאן מקומם מכל מקום לפי זה נמי אומר דהא ר' חייא שלא שמע מרבי אפילו דבר אחד ואפילו הכי הואיל ורבי הוה גדול הימנו והבין רבי חייא שאין דעתו של ר' נוחה עליו בשביל המעשה שעשה נהג נזיפה לעצמו שלשים יום וכן מצינו שם נמי בעובדא דמר שמואל ומר עוקבא דכד הוו יתבי וגרסי הוה יתיב מר עוקבא קמיה דשמואל בריחוק ארבע אמות כתלמיד לפני רבו דשמואל הוה חכים טפי וכי הוו יתבי בי דינא הוה יתיב שמואל קמיה דמר עוקבא כתלמיד דמר עוקבא אב ב"ד מזרע דוד היה כל יומא מלוה ליה מר עוקבא לשמואל עד אושפיזיה יומא חד איטרד בדינא הוה אזיל שמואל בתריה כי מטא לביתיה אמר ליה שמואל אכתי לא נגהי לי כלומר עדין לא תרשני ללכת מפניך לישרי לן מר בתגרי כלומר התירנו מצער הזה והרשני ללכת לביתי ידע מר עוקבא דנקיט מלתא בדעתיה נהג נזיפות בנפשיה חד יומא. הרי לפנינו דמר עוקבא דהוה אב ב"ד וכשהיה בדין היה שמואל יושב לפניו כתלמיד ואפילו הכי היה הולך ומלוה ליה לשמואל עד אושפיזיה מפני שהיה מכיר בו שהיה גדול הימנו ומשום דלא אזיל יומא חד אזל שמואל בתריה וכו' והבין דשמואל נקיט מלתא בדעתיה ונהג נזיפה לעצמו אף על גב דמאי דעבד ההוא יומא ולא אזל בתריה דשמואל אנוס היה דאטריד בדינא.

יז וכן נמי מצינו שם במר זוטרא בר טוביא דהוה פסיק סדרא קמיה דרב יהודה כי מטא האי פסוקא ואלה דברי דוד האחרוני' א"ל אחרוני'

מכלל דאיכא ראשונים מאי ניהו שתיק ולא א"ל ולא מידי הדר אמר ליה אחרונים מכלל דאיכא ראשונים אמר ליה מאי דעתיך כל דלא ידע פירושא דהאי קרא לאו גברא רבא הוא ידע דנקיט מלתא בדעתיה נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא ומכל זה עלה בידינו דכל ת"ח היודע בחבי' שהוא גדול הימנו והוא רואה בו שאין דעתו נוחה עליו אעל פי שלדעתו לא חטא לו יש לו לנהוג נזיפה לעצמו.

וא"כ בנדון דידן אי גברא דדחיל חטאין הוא אית ליה למעבד כדכתיבנא כ"ש שיצא נדויו מפי הרב הנזכר שלפי הנראה לע"ד שלפי דין תורתינו הקדושה אם הדברים כפשוטן וכחזקתן הנדויו היה כהוגן כדהוכחנו והשומע לי ישכון בטח הנ"לעד כתבתי והשם יתברך יצילנו משגיאות נאום צעיר התלמידים דוד הקטן בן לאדוני אבי כ"מר חיים הכהן ז"ל.